

Journal of MCU Kanchana Review

วารสาร มจร กาญจนปริทรรศน์

2024

Vol. 4 No. 1 January – April 2024

ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2567

E-ISSN: 3027-6802

วารสาร มจร กาญจนปริทรรศน์

Journal of MCU Kanchana Review

ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2567
Vol. 4 No. 1 January - April 2024

วัตถุประสงค์

วารสาร มจร กาญจนปริทรรศน์ เป็นวารสารวิชาการมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานวิชาการ การศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่บทความต่าง ๆ ในสาขาวิชาที่วิทยาลัยกาญจนบุรี ศรีโพนบูลย์ เปิดสอนและมีความสัมพันธ์ ได้แก่ (1) พระพุทธศาสนาและปรัชญา (2) วิปัสสนาภาวนา (3) รัฐประศาสนศาสตร์และรัฐศาสตร์ รวมทั้งสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 2) เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยน เรียนรู้พระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ ตลอดจนการบูรณาการสหวิทยาการต่าง ๆ ของคณาจารย์ บุคลากร นิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานอื่น อันเป็นการบริการวิชาการแก่สังคม 3) เพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีโพนบูลย์ และสร้างความร่วมมือในการบูรณาการ การเรียนการสอนกับการเผยแพร่ผลงาน องค์ความรู้ของคณาจารย์ บุคลากร และนิสิตในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กระบวนการพิจารณาบทความจากผู้ทรงคุณวุฒิ

วารสารมีกระบวนการประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนตีพิมพ์ โดยบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) ทั้งนี้บทความจากผู้นิพนธ์ภายในจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกหน่วยงานที่จัดทำวารสาร ส่วนบทความจากผู้นิพนธ์ภายนอกจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายใน หรือนอกหน่วยงานที่จัดทำวารสารที่มีความเชี่ยวชาญในสาขา และไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์

กำหนดออกเผยแพร่วารสาร

กำหนดเผยแพร่ปีละ 3 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน

ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม

ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม

กองบรรณาธิการ

ที่ปรึกษา

พระเทพปริยัติโสภณ

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีไพบูลย์

บรรณาธิการบริหาร

พระครูสมุห์สมโภชน์ อินทวิริโย, ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีไพบูลย์

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

ดร. กนกวรรณ ปรีดีเปรม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีไพบูลย์

กองบรรณาธิการ

รศ. ดร. สมโภชน์ เอี่ยมสุภาคิต

รศ. ดร. เมธาวี อุดมธรรมานุภาพ

ผศ. ดร. ระชานนท์ ทวีผล

ผศ. เชิดชาย ดวงภมร

ผศ. ดร. มงคล พัชรวงษ์ศิริ

ผศ. ดร. ปริญญา ปิ่นสุวรรณ

ผศ. ดร. สาโรจน์ เผ่าวงศากุล

พระสุภกิจ สุปลโย, ดร.

ดร. เสกสิทธิ์ ปักซี่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีไพบูลย์

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

สำนักงานกองบรรณาธิการ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีไพบูลย์

บ้านห้วยสะพาน 368 หมู่ 12 ตำบลหนองโรง อำเภอพนมทวน

จังหวัดกาญจนบุรี 71140

โทรศัพท์ 08-2936-9166

เว็บไซต์ www.kri.mcu.ac.th

อีเมล kanchanaJournal@gmail.com

บทบรรณาธิการ

วารสาร มจร กาญจนปริทรรศน์ (Journal of MCU Kanchana Review) ได้รับคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) ในกลุ่มที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการเผยแพร่บทความวิจัย บทความวิชาการ และบทความปริทรรศน์ของนักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ และนักศึกษา ด้วยหวังให้เป็นตลาดแห่งองค์ความรู้ที่สามารถค้นคว้า ถ้อยถอด และแลกเปลี่ยนความรู้ในด้านต่าง ๆ อย่างหลากหลาย วารสารมุ่งเน้นเปิดรับบทความทางด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญา ด้านวิปัสสนาภาวนา ด้านรัฐประศาสนศาสตร์และรัฐศาสตร์ รวมทั้งสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สำหรับฉบับนี้ได้รับความสนใจจากคณาจารย์ นักวิชาการ และนักศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษา ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ และได้รับการพิจารณาจากกองบรรณาธิการให้เผยแพร่ได้ จำนวนความ 7 บทความ กองบรรณาธิการขอแนะนำบทความที่น่าสนใจ ดังนี้

“สติ” ในคัมภีร์ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค: ศึกษาเฉพาะโครงสร้างและกระบวนการธรรม โดย **มนตรี วิวาทสุข** บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโครงสร้างและกระบวนการของสติในคัมภีร์ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค เป็นการวิจัยเอกสาร เก็บรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎกเล่มที่ 9 ชื่อทีฆนิกาย สीलขันธวรรค คำที่ใช้สืบค้น คือ “สติ” สืบค้นจาก “พระไตรปิฎก ประมวลคัมภีร์ และแหล่งค้นพุทธศาสน์ฉบับคอมพิวเตอร์” วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติพรรณนา คือ ค่าเฉลี่ย และร้อยละ และข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงอุปนัย

การพัฒนากระบวนการทัศน์ รูปแบบและกลไกการพัฒนาคู่มือช่วยเชิงพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี โดย **กรัณย์พล วิวรรณมงคล และคณะ** การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพพึงประสงค์ของการพัฒนาคู่มือช่วยพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี 2) พัฒนาการกระบวนการทัศน์ รูปแบบและกลไกการพัฒนาคู่มือช่วยเชิงพื้นที่ที่สอดคล้องกับความต้องการของสถานศึกษาตามประเด็นสำคัญที่ต้องเร่งพัฒนา 3) จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายกระบวนการทัศน์ รูปแบบและกลไกการพัฒนาคู่มือ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Method) กลุ่มเป้าหมายการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ได้แก่ สถาบันผลิตครูและสถานศึกษา จำนวน 45 คน โดยเฉพาะเจาะจงผู้ให้ข้อมูล (Purposive Sampling) ผู้ทรงคุณวุฒิยืนยันกระบวนการทัศน์ รูปแบบและกลไกรอบที่ 1 จำนวน 15 คน ผู้ทรงคุณวุฒิรอบที่ 2 จำนวน 18 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าเฉลี่ยของความต้องการจำเป็น (PNI modified)

การสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษา
ให้ผู้เรียน ด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษา ประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 โดย พรสุดา ต่วงสงค์ และ
สาโรจน์ เผ่าวงศากุล บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการสร้าง
โอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาให้ผู้เรียนด้วย
เทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถม
ศึกษากาญจนบุรี เขต 3 และ 2) เพื่อเปรียบเทียบการสร้างโอกาส ความเสมอ
ภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาให้ผู้เรียนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลใน
สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต
3 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้กรอบแนวคิด
เกี่ยวกับเกี่ยวกับการสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการ
ศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นกรอบการวิจัย พื้นที่วิจัย คือ สถานศึกษาใน
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 กลุ่ม
ตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 291 คน กำหนด
ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางเครชีและมอร์แกน ที่ระดับค่าความ
เชื่อมั่น ร้อยละ 95 โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ จำแนกตามขนาดสถาน
ศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่า 5
ระดับ มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาอยู่ระหว่าง 0.67-1.00 และความเชื่อมั่น
เท่ากับ 0.94 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยง
เบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว กำหนดระดับนัย
สำคัญทางสถิติที่ 0.05

กองบรรณาธิการ วารสาร มจร กาญจนปริทรรศน์ ขอขอบคุณผู้เขียน
บทความทุกท่านที่ให้ความสนใจส่งบทความมาลงตีพิมพ์เผยแพร่ ผู้ทรง
คุณวุฒิทุกท่านที่ได้เสียสละเวลาในการพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ อันจะ
เป็นประโยชน์ในการพัฒนาและปรับปรุงวารสารให้มีคุณภาพยิ่งขึ้นต่อไป

พระครูสมุห์สมโภชน์ อินทวิริโย, ดร.
บรรณาธิการ

สารบัญ

วารสาร มจร กาญจนปริทรรศน์ ปีที่ 4 ฉบับที่ 1

การพัฒนากระบวนการทัศน์ รูปแบบและกลไกการพัฒนาครู เครือข่ายเชิงพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี 1

กรัณย์พล วิวรรณมงคล, สุนิสา ละวรรณวงศ์, พัสสกรณ์ วิวรรณมงคล,
ปณณพัฒน์ อภินัฐคุณากร

แนวทางการจัดตารางเรียนตารางสอนรายวิชาในหมวด วิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยา 15

ศิรินทิพย์ หมั่นงาน, ณัฐพงษ์ พรมวงษ์

การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกสาขา วิชาการบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัยพะเยา ระหว่างปี พ.ศ. 2557-2563 26

ญานิสสา ทิพวะลี, ณัฐพงษ์ พรมวงษ์

“สติ” ในคัมภีร์ที่ฌนิกาย สีสันธวรรค: ศึกษาเฉพาะ โครงสร้างและกระบวนการธรรม 35

มนตรี วิวาท์สุข

การพัฒนารูปแบบและชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อบ่ม เพาะความซื่อสัตย์สุจริต ของเยาวชนในโรงเรียนวิถี พุทธ จังหวัดกาญจนบุรี 47

พระครูกิตติชัยกาญจน, อยู่ษกร งามชาติ, พระสุภกิจ สุปญโญ,
พระครูปลัดสุวัฒน สุวฑฺฒโน, พระครูศรีธรรมวารากรณ,
กัญญาพร สุทธิพันธ์

สารบัญ

วารสาร มจร กาญจนบุรี ปีที่ 4 ฉบับที่ 1

การสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียม ทางการศึกษาให้ผู้เรียน ด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลในสถาน ศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 3 พรสุดา ดั่งวงศ์, สาโรจน์ เผ่าวงศากุล	60
การกำหนดรู้เวทนาตามหลักสติปัญญา 4 พระธีระวัฒน์ ฌานวโร (เฮงสกุล)	71

การพัฒนากระบวนการทัศน์ รูปแบบและกลไกการพัฒนาครูเครือข่ายเชิงพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี

The development of Paradigm Model, Mechanism on the teacher's development based on area network in Kanchanaburi

กัณย์พล วิวรรณมงคล¹, สุนิสา ละวรรณวงศ์², พัสสกรณ์ วิวรรณมงคล³ และ ปณณพัฒน์ อภินัฐคุณากร⁴
Karanphon Wiwanthamongkon¹, Sunisa Lawanwong², Phatsakorn Wiwanthamongkon³
and Pannaphat Aphinatkhunakorn⁴

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี^{1,2}

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา³

คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์⁴

Faculty of Education, Kanchanaburi Rajabhat University, Thailand^{1,2}

Faculty of Education, Phra Nakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand³

Business Administration Faculty, South-East Asia University, Thailand⁴

Corresponding Author, E-mail: ²Sunisalawanwong@gmail.com

Retrieved: February 25, 2024; Revised: March 19, 2024; Accepted: March 26, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพพึงประสงค์ของการพัฒนาครูเครือข่ายพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี 2) พัฒนาการกระบวนการทัศน์ รูปแบบและกลไกการพัฒนาครูเครือข่ายเชิงพื้นที่ที่สอดคล้องกับความต้องการของสถานศึกษาตามประเด็นสำคัญที่ต้องเร่งพัฒนา 3) จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายกระบวนการทัศน์ รูปแบบและกลไกการพัฒนาครู เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Method) กลุ่มเป้าหมายการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ได้แก่ สถาบันผลิตครูและสถานศึกษา จำนวน 45 คน โดยเฉพาะเจาะจงผู้ให้ข้อมูล (Purposive Sampling) ผู้ทรงคุณวุฒิยืนยันกระบวนการทัศน์ รูปแบบและกลไกรอบที่ 1 จำนวน 15 คน ผู้ทรงคุณวุฒิรอบที่ 2 จำนวน 18 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าเฉลี่ยของความถี่การจำเป็น (PNI_{modified})

ผลการวิจัยพบว่า

1) สภาพปัจจุบันและสภาพพึงประสงค์ 1.1) ผลจากสถาบันผลิตครู พบว่า ด้านสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมากมี 2 ด้าน คือ ด้านรูปแบบการพัฒนาครู และด้านกระบวนการทัศน์การพัฒนาครู สำหรับสภาพ พึงประสงค์ พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้านส่วน 1.2) ผลจากสถานศึกษาด้านสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านกลไกการพัฒนาครู สำหรับสภาพพึงประสงค์ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน

2) การพัฒนากระบวนการทัศน์ รูปแบบและกลไกการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่ที่สอดคล้องกับความต้องการของสถานศึกษาตามประเด็นสำคัญที่ต้องเร่งพัฒนา และตามประเภทสถานศึกษา จากการศึกษาความต้องการ ผลในภาพรวม พบว่า ด้านกระบวนการทัศน์การพัฒนาครูมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา รูปแบบการพัฒนาครูและกลไกการพัฒนาครูตามลำดับ

3) ข้อเสนอเชิงนโยบายกระบวนการทัศน์ รูปแบบและกลไกการพัฒนาครูได้จัดทำข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยการพัฒนาครูและหน่วยงานใช้ครูเพื่อให้ทั้ง 2 หน่วยงานได้ปรับกระบวนการทัศน์ รูปแบบและกลไกให้เหมาะสมตามบริบทพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี

คำสำคัญ: กระบวนการทัศน์; การพัฒนาครูเครือข่ายเชิงพื้นที่; จังหวัดกาญจนบุรี

Abstract

This research the objectives are 1) to study the current and desired conditions of teacher development in the Kanchanaburi Province area network and 2) to develop a paradigm Model and mechanisms for developing spatial network teachers that are consistent with the needs of educational institutions according to important issues that need to be developed to a mixed methods research. The target group for collecting quantitative and qualitative data is teacher production institutes and educational institutions, numbering 45 people, specifically the informants (Purposive Sampling). Experts confirm the paradigm. Format and mechanism for the 1st round, 15 people, 18 experts in the 2nd round. 3) Create paradigmatic policy proposals. Models and mechanisms for teacher development Quantitative target group: The institution produces 45 teachers. Qualitative target group, the institute produces 45 teachers. Tools used include data collection forms, questionnaires, and interview forms. Statistics used are percentages, means, and standard deviations. Average of necessary needs (PNI modified)

The research results found that

1) Current conditions and desired conditions from teacher production institutes. It was found that there are 2 areas where the current conditions are at a high level: teacher development formats. and the paradigm of teacher development as for the desired condition, it was found to be at a high level in every aspect. The results from the educational institution with the current condition at the highest level were the teacher development mechanism. For the desired condition, it was found to be at the highest level in every aspect.

2) Paradigm development Models and mechanisms for teacher development based on the spatial network concept that is consistent with the needs of educational institutions according to important issues that need to be accelerated for development. And by type of educational institution, the overall results found that the teacher development paradigm aspect had the highest average. Followed by the teacher development model and teacher development mechanism respectively.

3. Paradigm policy proposals Models and mechanisms for teacher development have prepared recommendations for teacher development units and teacher employment agencies so that both agencies can adjust their paradigms. The format and mechanism are appropriate for the context of Kanchanaburi Province.

Keywords: Paradigm; Developing Spatial Network Teachers; Kanchanaburi Province

บทนำ

การพัฒนาประเทศชาติในยุคปัจจุบันนี้ได้มีแนวทางการดำเนินการให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายของแผนพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 สิ่งหนึ่งที่หน่วยงานการพัฒนาการศึกษาเน้นเป็นพิเศษคือการพัฒนาและยกระดับความรู้ผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะเจตคติ รวมทั้งทักษะชีวิตอันเป็นกระบวนการสำคัญของการสร้างความมั่นคงกระแสสังคมที่ต้องอาศัยองค์ความรู้ (เสนาะ กลิ่นงาม, 2551) ผลจาก

การจัดการศึกษาที่ปรากฏจากหลายหน่วยงาน ชี้ให้เห็นว่ารัฐบาลจะต้องมีการเร่งปรับเปลี่ยนจัดการศึกษาแนวใหม่ เพื่อให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลง ทั้งในเรื่องการจัดสรรงบประมาณ การระดมสรรพกำลังเพื่อการจัดการศึกษา ด้วยการมีส่วนร่วม (เจือจันทร์ จงสถิตอยู่, 2557)

มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เจริญเติบโตตั้งแต่วิทยาลัยครูจนถึงสถาบันราชภัฏและปรับเปลี่ยนเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏ ซึ่งได้ตั้งอยู่ทั่วประเทศ มีลักษณะเป็นกลุ่มเครือข่ายและมีความร่วมมือกันในการพัฒนาวิชาการและการพัฒนาทรัพยากรบุคคล รวมถึงการวิจัยและกิจกรรมนักศึกษาให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549) เพื่อการรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบัน สิ่งหนึ่งของการพัฒนาและการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้คือการ “บริการ” คงอยู่ในวิชาชีพครูในพื้นที่จึงเป็นอีกบทบาทหนึ่งที่ช่วยสร้างวิชาชีพครูในพื้นที่ให้เกิดการพัฒนาการ สร้างวิทยาการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับท้องถิ่น และจังหวัดกาญจนบุรี เป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้ส่งเสริมการปฏิรูปการศึกษา การพัฒนาครูเป็นภารกิจหนึ่งในการปฏิรูปการจัดการศึกษาหรือ “ครูเพื่อศิษย์” ซึ่งในการพัฒนาครูได้ใช้แนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่ โดยความร่วมมือของสถาบันผลิตครูในพื้นที่ร่วมรับผิดชอบดำเนินการพัฒนาครู การสนับสนุนสถาบันผลิตครูให้ปรับบทบาท มีส่วนร่วมในการพัฒนาครูในพื้นที่ จัดทำแผนกลยุทธ์รูปแบบและกลไกในการพัฒนาครูร่วมกันอย่างเป็นเอกภาพ ใช้งบประมาณเพื่อการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาที่เปิดกว้างเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ช่วยให้เกิดพลังการขับเคลื่อนการพัฒนาวิชาชีพครูในพื้นที่ ซึ่งจะช่วยปรับกระบวนการพัฒนาครูใหม่ในประเทศไทย ซึ่งที่ผ่านมายังไม่เน้นการพัฒนาครูแบบเครือข่ายเชิงพื้นที่ แต่เน้นการให้ความรู้หรืออบรมครูเพื่อให้พัฒนาต่อด้วยตนเอง เพื่อให้ได้แนวทาง การพัฒนารูปแบบและกลไกการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่ที่ชัดเจนโดยเฉพาะจังหวัดกาญจนบุรีเพื่อนำไปพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบท ภายใต้โครงการพัฒนารูปแบบและกลไกการพัฒนาครูในลักษณะเครือข่ายเชิงพื้นที่รวม 5 พื้นที่ ประกอบด้วย กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง รวมภาคตะวันออกและภาคตะวันตก และภาคใต้ เพื่อเป้าหมายสำคัญคือการยกระดับคุณภาพผู้เรียน วิฤตการศึกษาซึ่งถือเป็นวิฤตทางปัญญาของคน ชุมชน และสังคมจะได้รับการแก้ไขโดยใช้แนวทางความร่วมมือในลักษณะเครือข่าย จังหวัดกาญจนบุรีได้มีการปฏิรูปการจัดการศึกษามาอย่างต่อเนื่อง สามารถนำไปในการพัฒนาการศึกษาจังหวัดกาญจนบุรี ผู้วิจัยได้ร่วมมือกับคณะศึกษามหาวิทยาลัยศิลปากรและสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาในฐานะหน่วยงานนโยบายด้านการศึกษาโดยเน้นการจัดการศึกษาทั่วไปเพื่อให้เกิดความยั่งยืนและแก้ปัญหาเชิงพหุวัฒนธรรมในพื้นที่เพื่อการจัดการศึกษาที่เหมาะสมในแต่ละท้องถิ่นในการพัฒนาครูและเสริมสร้างความยั่งยืนการพัฒนาวิชาชีพ อีกทั้งนำผลการศึกษาในครั้งนี้เสนอแนวทางต่อสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกาญจนบุรีในการวางแผนพัฒนาครูเชิงพื้นที่และปรับนำไปใช้ในลำดับต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพพึงประสงค์ของการพัฒนาครูเครือข่ายเชิงพื้นที่: กรณีคณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
2. เพื่อพัฒนากระบวนการ รูปแบบและกลไกการพัฒนาครูเครือข่ายเชิงพื้นที่ที่สอดคล้องกับความต้องการของสถานศึกษาตามประเด็นสำคัญที่ต้องเร่งพัฒนา
3. เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายกระบวนการ รูปแบบและกลไกการพัฒนาครูเครือข่ายเชิงพื้นที่

การทบทวนวรรณกรรม

สถานภาพการพัฒนาครู สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2558) ได้สรุปสถานภาพการพัฒนาครูออกเป็น 4 ประเด็น ดังนี้ 1) นโยบายการพัฒนาครูในปัจจุบัน ขาดการวางแผน ขาดการกำหนดทิศทาง และขาดข้อมูลในการพัฒนาครูในภาพรวมเกิดความซ้ำซ้อน ขาดประสิทธิภาพ ขาดการประสานงาน จึงเกิดปรากฏการณ์ครูทิ้งห้องเรียนไปเข้าอบรม ขาดการกระจายอำนาจและงบประมาณไปยังเขตพื้นที่การศึกษา และความจำเป็นของแต่ละพื้นที่ 2) การลงทุนเพื่อการพัฒนาครู ยังเป็นการลงทุนที่ไม่มากนัก งบประมาณเพื่อการพัฒนาครูมีกระจายอยู่ในหลายโครงการ 3) รูปแบบการพัฒนาครู ในภาพรวมของประเทศ นิยมปฏิบัติกันมากก็คือการส่งครูไปเข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนาตามที่หน่วยงานต่างๆ จัดขึ้น การไปศึกษาดูงาน การนิเทศภายใน การทำวิจัยในชั้นเรียน การมอบหมายให้ครูอ่านหนังสือเกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้ เป็นต้น 4) วิธีการพัฒนาครู การพัฒนายังขาดนวัตกรรมใหม่ๆ ส่วนใหญ่ใช้วิธีการฝึกอบรมแบบเหมารวม โดยใช้การบรรยาย การจัดประชุมกลุ่มย่อย และ ค่าใช้จ่ายจึงหมดไปกับการจ่ายค่าเดินทาง ค่าที่พักและอาหาร เพราะมีจำนวนผู้เข้ารับการอบรมแต่ละครั้งเป็นจำนวนมาก วิธีการบรรยายของวิทยากรเป็นการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ไม่ตรงกับความต้องการของครู และการอบรมมีผลกระทบต่อนักเรียนเพราะครูต้องทิ้งห้องเรียนมาเข้ารับการอบรม โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็ก ประสบปัญหาหนักที่สุด

กระบวนการพัฒนาครู รากฐานความคิดและมุมมองที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาครูโดยกลุ่มของสมมติฐานที่ใช้ในการอธิบายสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นเพื่อทำนายพฤติกรรมบางอย่างที่เกิดขึ้น (Kuhn, 1970) ส่วนกระบวนการพัฒนาครูได้ถูกพูดถึงโดยนักวิชาการ Widdowson (1978), Fielding, Cavanagh (1978, 1983) Sheehan และ McNamara (1983) ที่จำแนกกระบวนการพัฒนาครูออกเป็นแบบเก่า (Old Paradigm) และกระบวนการแบบใหม่ (New Paradigm) โดยกระบวนการแบบเก่าเป็นการพัฒนาครูจะมุ่งเน้นมาตรฐานและความเหมือนกันของการพัฒนาที่ครูทุกคนจำเป็นต้องได้รับ ซึ่งส่วนใหญ่จะถูกกำหนดมาจากส่วนกลางหรือหน่วยงานต้นสังกัด ในขณะที่กระบวนการแบบใหม่ (New Paradigm) จะมุ่งเน้นที่ ความต้องการในการพัฒนาของครูบนพื้นฐานของปัจเจกบุคคลและมีความเชื่อว่าครูแต่ละคนมีความต้องการในการพัฒนาที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้นการพัฒนาครูจึงควรคำนึงถึงความแตกต่างของครูและมุ่งเน้นที่ผลลัพธ์ที่ครูต้องการ นอกจากนี้ กระบวนการแบบใหม่ยังมีแนวคิดที่สอดคล้องกับบริบทแห่งอนาคตที่นำเสนอโดย Cheng (2005) โดยการพัฒนาครูในลักษณะปัจเจกบุคคลผ่านการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่และดิจิทัล

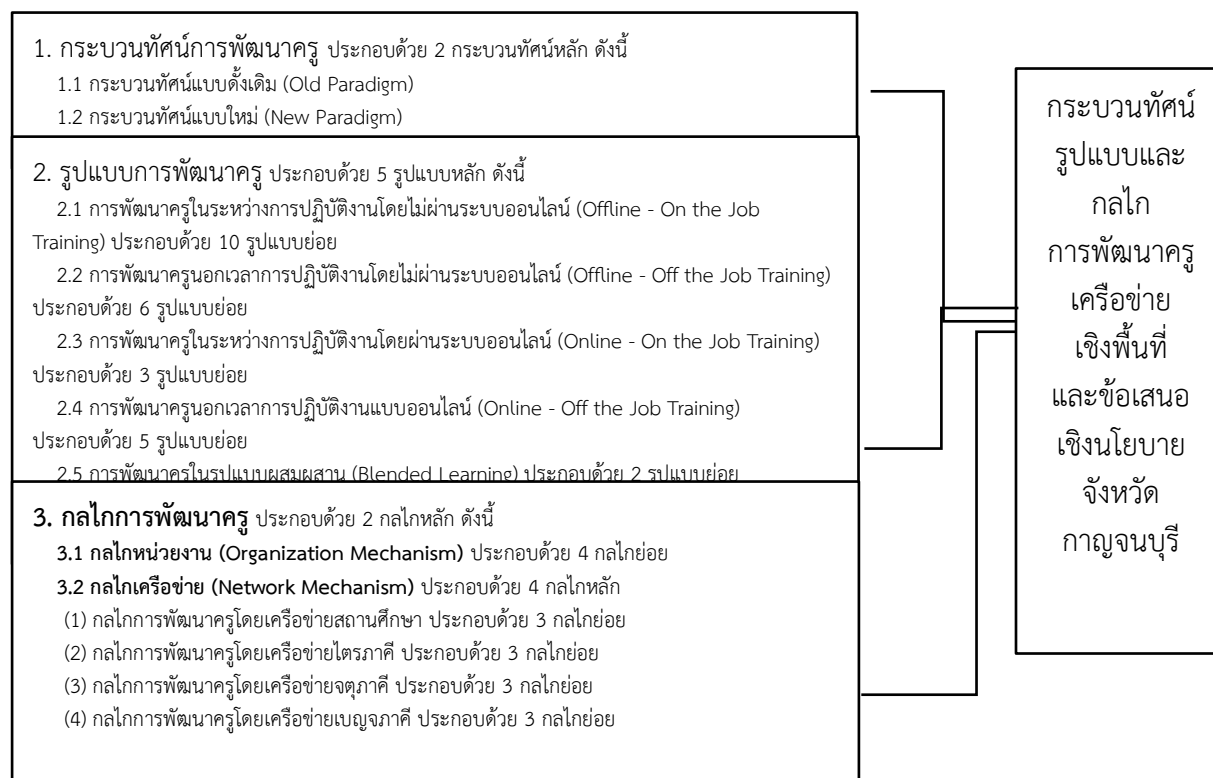
รูปแบบการพัฒนาครู รูปแบบการพัฒนาครู หมายถึง ลักษณะของการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งแบ่งตามมิติและวิธีพัฒนา เช่น มิติด้านเวลาที่ใช้ในการพัฒนา รูปแบบอาจถูกแบ่งออกเป็น 1) รูปแบบการพัฒนาในเวลาปฏิบัติงาน (On-the-Job Training) 2) รูปแบบการพัฒนาในขณะปฏิบัติงาน (Off-the-Job Training) และ 3) รูปแบบการเรียนรู้แบบผสมผสาน (Blended Learning) มิติด้านเวลา การเชื่อมโยงกับการเข้าสู่ตำแหน่ง รูปแบบอาจถูกจำแนกออกเป็น 1) รูปแบบการอบรมก่อนประจำการ (Pre-Service Training) 2) การพัฒนาระหว่างทดลองงาน (Induction) 3) รูปแบบการอบรมระหว่างประจำการ (In-Service Training) และหากพิจารณาจากมิติด้านวิธีการ อาจแบ่งรูปแบบการพัฒนาออกเป็น 1) รูปแบบที่เป็นทางการอบรมในชั้นเรียน การสัมมนา การประชุม การศึกษาดูงาน 2) รูปแบบที่ไม่เป็นทางการการศึกษาด้วยตนเอง การเรียนรู้ผ่านช่องทางออนไลน์การเรียนรู้ผ่านผู้มีประสบการณ์ เป็นต้น

กลไกการพัฒนาครูลักษณะเครือข่ายเชิงพื้นที่ กลไกการพัฒนาครูลักษณะเครือข่ายเชิงพื้นที่ หมายถึงระบบขับเคลื่อนการพัฒนาครูในพื้นที่ ประกอบไปด้วยบุคคลหรือหน่วยงานที่ทำงานประสานอย่างสอดคล้องกัน และเชื่อมโยงกันเพื่อทำให้ระบบการพัฒนาครูเกิดการขับเคลื่อนส่งผลต่อการเพิ่มพูนศักยภาพและสมรรถนะของครูประจำการ จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยสามารถสรุปกลไกการพัฒนาครูได้ 2 ลักษณะ คือ กลไกหน่วยงาน

และกลไกเครือข่าย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ กลไกหน่วยงาน (Organization Mechanism) และกลไกเครือข่าย (Network Mechanism)

การพัฒนาโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน ปัจจัยที่กำหนดความไม่ตัดเทียมกันของภูมิภาค แบ่งได้ออกเป็น 5 กลุ่ม ปัจจัย ได้แก่ 1. ตำแหน่งที่ตั้ง ภูมิอากาศ ประชากรศาสตร์ ตำแหน่งที่ตั้ง 2. กีดกันความยากจน 3. ภัยพิบัติทางธรรมชาติและที่เกิดจากน้ำมือมนุษย์ 4. อุปสรรคทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษาและวัฒนธรรม 5. มิติต่าง ๆ ของเมือง

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) รูปแบบขั้นตอนเชิงสำรวจ (The Exploratory Sequential Design) โดยช่วงแรกเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) จากนั้นยืนยันโดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Creswell, 2013) ในการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษากรอบแนวคิด และสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์จากสถาบันผลิตครูและสถานศึกษาที่รับบริการการพัฒนาครูในปัจจุบันและการพัฒนาครูจากสถาบัน ผลิตครูเชิงพื้นที่ในอนาคต การดำเนินการวิจัยมี 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพพึงประสงค์ของกระบวนทัศน์ รูปแบบ และกลไกการพัฒนาคู เครือข่ายเชิงพื้นที่ ได้แหล่งข้อมูลจากเอกสารรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี การบริหารด้านทรัพยากรมนุษย์ และการให้บริการวิชาการด้านการพัฒนาครู ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ผู้ให้ข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 สถาบันผลิตครู และกลุ่มที่ 2 สถานศึกษารวมจำนวน 45 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น มี 5 ฉบับ ประกอบด้วย 1) แบบเก็บรวบรวมข้อมูลสถาบันผลิตครู 2) แบบเก็บรวบรวมข้อมูลสถานศึกษา 3) แบบสอบถามสถาบันผลิตครู และ 4) แบบสอบถามสถานศึกษา 5) แบบสัมภาษณ์ข้อมูลหน่วยผลิตครูและสถานศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

2. การพัฒนากระบวนการ รูปแบบและกลไกการพัฒนาครูเครือข่ายเชิงพื้นที่ และนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิที่ปรึกษา ในขั้นตอนนี้อยู่ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนย่อยได้แก่ 2.1) ร่างกระบวนการ รูปแบบและกลไก และแนวทางการใช้กระบวนการ รูปแบบและกลไกการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่ที่สอดคล้องกับความต้องการของสถานศึกษาตามประเด็นสำคัญที่ต้องเร่งพัฒนา โดยวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น (Priority Need Index, PNI) การพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่ กรณีคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ของสถาบันผลิตครู และสถานศึกษา ทำการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นและจัดลำดับความสำคัญ โดยใช้ค่าดัชนีความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index: PNI) แบบปรับปรุง PNI_{modified} (สุวิมล ว่องวานิช, 2558) 2.2) จากนั้นทำการประเมินความเหมาะสมความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของ (ร่าง) กระบวนการ รูปแบบและกลไก และแนวทางการใช้กระบวนการ โดยการประชุมสนทนา (Focus Group) จำนวน 15 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบประเมิน (ร่าง) กระบวนการ รูปแบบและกลไก และแนวทางการใช้กระบวนการ 2.3) นำเสนอกระบวนการ รูปแบบและกลไก และแนวทางการใช้กระบวนการ รูปแบบและกลไกการพัฒนาครูเครือข่ายเชิงพื้นที่ที่สอดคล้องกับความต้องการของสถานศึกษาตามประเด็นสำคัญที่ต้องเร่งพัฒนา ฉบับสมบูรณ์

3. จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายกระบวนการ รูปแบบและกลไกการพัฒนาครูเครือข่ายเชิงพื้นที่และนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิที่ปรึกษา ในขั้นตอนนี้อยู่ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนย่อยได้แก่ 3.1) ร่างข้อเสนอเชิงนโยบายกระบวนการ รูปแบบและกลไกการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่โดยนักวิจัย 3.2) ประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของร่างข้อเสนอ เชิงนโยบายกระบวนการ รูปแบบและกลไกการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่ โดยการประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) รอบที่ 1 โดยคณะผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 15 คนเป็นชุดเดียวกับข้อ 2 โดยมีองค์ประกอบและคุณสมบัติเป็นคณะกรรมการ การที่ปรึกษาผู้ทรงคุณวุฒิและสร้างแบบประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ของร่างข้อเสนอเชิงนโยบายกระบวนการ รูปแบบและกลไกการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่ 3.3) ปรับปรุง ข้อเสนอเชิงนโยบายกระบวนการ รูปแบบและกลไกการพัฒนาครู เครือข่ายเชิงพื้นที่จากผู้ทรงคุณวุฒิ

4. จัดนำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ ข้อมูลกระบวนการ รูปแบบและกลไกการพัฒนาครูเครือข่ายเชิงพื้นที่ และข้อเสนอเชิงนโยบายกระบวนการ รูปแบบและกลไกการพัฒนาครู มี 3 ขั้นตอนย่อยได้แก่ 4.1) ผู้วิจัยดำเนินการเสนอกระบวนการ รูปแบบและกลไกการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่ และข้อเสนอเชิงนโยบายกระบวนการ รูปแบบและกลไกการพัฒนาครู 4.2) ผู้วิจัยได้ดำเนินการประชุมผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรีโดยการประชุมสนทนากลุ่มเพื่อยืนยันรายละเอียดให้เหมาะสมต่อการนำไปใช้กับจังหวัดกาญจนบุรี ผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมการประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group) รอบที่ 2 จำนวน 18 คน ประกอบด้วย 1) ผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันผลิตครูจำนวน 6 คน 2) ผู้ทรงคุณวุฒิจากสถานศึกษา จำนวน 6 คน 3) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการพัฒนาครูจำนวน 6 คน การดำเนินการมีขั้นตอนดังนี้ 2.1 คณะผู้วิจัยนำเสนอประเด็นให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณารายประเด็น 2.2 ผู้ทรงคุณวุฒินำเสนอแนะรายประเด็นจนครบ 2.3 คณะผู้วิจัยสรุปประเด็นจากการสนทนากลุ่มเพื่อยืนยันข้อมูล 4.3) ดำเนินการปรับแก้ตามคำชี้แนะจากผู้ทรงคุณวุฒิเชิงพื้นที่ในจังหวัดกาญจนบุรี

ผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันและสภาพพึงประสงค์ของการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี

1.1) สภาพปัจจุบันและสภาพพึงประสงค์ของการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรีตามข้อมูลจากเอกสารและมุมมองของผู้เกี่ยวข้อง จากสถาบันผลิตครู พบว่า ด้านที่มีสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมากมี 2 ด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากที่สุดไปน้อยที่สุด คือ ด้านรูปแบบการพัฒนาครู ($\bar{X}=3.54$, S.D.=0.49) และด้านกระบวนการพัฒนาครู ($\bar{X}=3.53$, S.D.=0.40) ส่วนด้านกลไกการพัฒนาครูมีสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.32$, S.D.=0.52) สำหรับสภาพพึงประสงค์ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากที่สุดไปน้อยที่สุด คือ ด้านกระบวนการพัฒนาครู ($\bar{X}=4.24$, S.D.=0.49) ด้านรูปแบบการพัฒนาครู ($\bar{X}=4.06$, S.D.=0.54) และด้านกลไกการพัฒนาครู ($\bar{X}=3.87$, S.D.=0.51)

1.2) สภาพปัจจุบันและสภาพพึงประสงค์ของการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ตามข้อมูลจากเอกสารและมุมมองของผู้เกี่ยวข้อง จากสถานศึกษาด้านที่มีสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านกลไกการพัฒนาครู ($\bar{X}=4.59$, S.D.=0.13) และด้านที่มีสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมาก มี 2 ด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากที่สุดไปน้อยที่สุด คือ ด้านรูปแบบการพัฒนาครู ($\bar{X}=4.27$, S.D.=0.15) และด้านกระบวนการพัฒนาครู ($\bar{X}=4.16$, S.D.=0.17) สำหรับสภาพพึงประสงค์ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากที่สุดไปน้อยที่สุด คือ ด้านกลไกการพัฒนาครู ($\bar{X}=4.62$, S.D.=0.12) ด้านรูปแบบการพัฒนาครู ($\bar{X}=4.55$, S.D.=0.17) และด้านกระบวนการพัฒนาครู ($\bar{X}=4.50$, S.D.=0.07)

1.3) สภาพปัจจุบัน และสภาพพึงประสงค์ของการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรีตามข้อมูลจากเอกสารและมุมมองของผู้เกี่ยวข้องจากสถาบันผลิตครูและสถานศึกษา พบว่า การพัฒนาครูโดยเน้นผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้เรียนเป็นฐาน (Outcome-based Development) ด้านรูปแบบ การพัฒนาครูฯ ได้แก่ การเรียนรู้โดยการนิเทศ (Supervision) การเรียนรู้โดยการมอบหมายโครงการ (Project Assignment) ด้านกลไกการพัฒนาครูฯ กลไกหน่วยงาน (Organization Mechanism) คือ กลไกการพัฒนาครูโดยสถานศึกษา กลไกเครือข่าย (Network Mechanism) คือ กลไกความร่วมมือ และการสนับสนุนของสถานศึกษา สถาบันผลิตครู ภาคเอกชน ชุมชนท้องถิ่น และต้นสังกัดของสถานศึกษาระดับกลุ่มจังหวัดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สภาพปัจจุบัน และสภาพพึงประสงค์ของการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่ จังหวัดกาญจนบุรี ตามมุมมองของผู้เกี่ยวข้อง ด้านกระบวนการพัฒนาครู รูปแบบและกลไกการพัฒนาครู ในภาพรวม

กระบวนการพัฒนาครูในลักษณะเครือข่ายเชิงพื้นที่	สภาพปัจจุบัน			สภาพพึงประสงค์		
	$\bar{X}$	SD	การแปลผล	$\bar{X}$	SD	การแปลผล
1. กระบวนการพัฒนาครู	3.53	0.40	มาก	4.24	0.49	มาก
2. รูปแบบการพัฒนาครู	3.54	0.49	มาก	4.06	0.54	มาก
3. กลไกการพัฒนาครู	3.32	0.52	ปานกลาง	3.87	0.51	มาก

2. การพัฒนากระบวนการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่ ที่สอดคล้องกับความต้องการของสถานศึกษาตามประเด็นสำคัญที่ต้องเร่งพัฒนา และตามประเภทสถานศึกษา: จังหวัดกาญจนบุรี

2.1) ความต้องการจำเป็น และสภาพพึงประสงค์ของการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรีจากสถาบันผลิตครูในภาพรวม พบว่า ด้านกระบวนการพัฒนาครู มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือรูปแบบการพัฒนาครู และกลไกการพัฒนาครูมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ในส่วนของความต้องการจำเป็น

พบว่า มีความต้องการจำเป็นด้านกระบวนการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ รองลงมา คือ ด้านกลไกการพัฒนา และด้านรูปแบบการพัฒนาครูและมีความต้องการจำเป็น เป็นลำดับสุดท้าย

2.2) ความต้องการจำเป็น และสภาพพึงประสงค์ของการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่ จังหวัดกาญจนบุรีจากสถานศึกษา พบว่า สภาพที่พึงประสงค์ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ กลไกการพัฒนาครู รองลงมาคือรูปแบบการพัฒนาครู และกระบวนการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ย น้อยที่สุด ส่วนความต้องการจำเป็น พบว่าข้อที่มีความต้องการจำเป็นมากที่สุด คือ กระบวนการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ รองลงมาคือ รูปแบบการพัฒนาครูและ กลไกการพัฒนาครูตามลำดับ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความต้องการจำเป็น และการวิเคราะห์เปรียบเทียบสภาพพึงประสงค์ของการพัฒนาครูตามแนวคิด เครือข่ายเชิงพื้นที่ จังหวัดกาญจนบุรี ด้านกระบวนการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ รูปแบบและกลไกการพัฒนาครู ในภาพรวม

กระบวนการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ รูปแบบและกลไกการพัฒนาครู ในลักษณะเครือข่ายเชิงพื้นที่	สภาพพึงประสงค์			ความต้องการจำเป็น	
	$\bar{X}$	SD	การแปลผล	PNI _{Modified}	ลำดับ
1. กระบวนการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้	4.24	0.49	มาก	0.20	1
2. รูปแบบการพัฒนาครู	4.06	0.54	มาก	0.15	3
3. กลไกการพัฒนาครู	3.87	0.51	มาก	0.17	2

2.3) กระบวนการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ และแนวทางการใช้กระบวนการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่ จังหวัดกาญจนบุรีฉบับสมบูรณ์ มีผลการศึกษาดังนี้ 1) การพัฒนาครูตามวิสัยทัศน์และลักษณะ การปฏิบัติงาน (work-based development) เป็นการพัฒนางานที่สอดคล้องกับการพัฒนาวิชาชีพ ซึ่งในปัจจุบันผู้สอน จะต้องดำเนินการพัฒนาให้สอดคล้องกับเป้าหมายและแผนปฏิบัติงานให้หน้าที่ของตนเอง อาทิ ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ ความสามารถในการใช้สื่อ นวัตกรรมและออกแบบการเรียนรู้ รวมถึงการใช้เทคนิคผสมผสาน พัฒนา 2) การพัฒนาครูโดยใช้สมรรถนะเป็นฐาน (competency – based Development) การพัฒนาครูที่สร้างขีดความสามารถและพัฒนาสมรรถนะในการวิชาชีพให้เกิดประสิทธิภาพ การมุ่งสัมฤทธิ์ในการปฏิบัติงาน การพัฒนาตนเอง การทำงานเป็นทีม และจรรยาบรรณวิชาชีพครู รวมถึงสมรรถนะประจำสายงาน อาทิ การบริหารจัดการหลักสูตรและชั้นเรียน การพัฒนาผู้เรียน การวิเคราะห์วิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน 3) การพัฒนาครูที่เน้นผลลัพธ์ การเรียนรู้ขององค์กร (organize – based development)การดำเนินการเรียนรู้และเปลี่ยนแนวการพัฒนาให้ องค์กรเกิดการพัฒนามาตามเป้าหมายและสอดคล้องกับบริบท นโยบายการจัดการศึกษาเพื่อปวงชน การมีภาวะผู้นำ ครูรวมถึงการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชน 4) รูปแบบการพัฒนาครูเครือข่ายเชิงพื้นที่ จาก การศึกษาข้อมูลและการสังเคราะห์พบดังนี้ (1) การพัฒนาครูผ่านระบบออนไลน์ (Online Course Development) การเป็นพัฒนาครูโดยเน้นการขับเคลื่อนผ่านระบบออนไลน์ ที่ผู้พัฒนาสามารถพัฒนา โดยเน้น การเรียนรู้รวมบุคคล (Individual-defined Learning) (2) การพัฒนาครูไม่ผ่านระบบออนไลน์ (Of - Online Course Development) Individual-defined Learning) เป็นการพัฒนาครูตามหลักสูตรที่เน้นการพบปะต่อ หน้า และเน้นการลงมือปฏิบัติ เน้นการพัฒนาจากผู้เชี่ยวชาญ ชักถามและเรียนรู้สู่การปฏิบัติตามความเชี่ยวชาญ การปฏิบัติตามสมรรถฐานหรือการปฏิบัติตามการเรียนรู้ขององค์กร (3) การพัฒนาครูแบบผสมผสาน (Mix – Development) เป็นการอบรมครูโดยใช้ทั้ง 2 อย่างคู่ขนานกันในการพัฒนา หรือ เป็นการพัฒนาแบบสัดส่วน ระหว่างการพัฒนาทั้งแบบออนไลน์และแบบออฟไลน์ขึ้นอยู่กับแต่ละสัดส่วนในการพัฒนาปฏิบัติตามความ เชี่ยวชาญ การปฏิบัติตามสมรรถฐานหรือการปฏิบัติตามการเรียนรู้ขององค์กร

3. ข้อเสนอเชิงนโยบายกระบวนการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ รูปแบบและกลไกการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่จังหวัด กาญจนบุรี

3.1) หน่วยงานการพัฒนาครู 1) หน่วยพัฒนาครูในภาพรวมพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี การพัฒนาครูที่เน้นผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ (organize – based development) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาครูโดยเน้นความต้องการของครูรายบุคคล ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนาครูเพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกในเรื่องของเวลาและงบประมาณ ทั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาผู้เรียนร่วมกัน และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือร่วมกันในพื้นที่ และการพัฒนาครูตามวิทยฐานะและลักษณะการปฏิบัติงาน (work – based development) 2) สถาบันผลิตครูในกลุ่มมหาวิทยาลัย คือ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี เน้นการพัฒนาครูตามความต้องการของสถานศึกษาและความต้องการจำเป็นของครูเป็นรายบุคคล การพัฒนาครูต้องมีความหลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการของครู ให้ความสำคัญกับเครือข่ายเชิงพื้นที่ และการเข้าถึงสถานศึกษาใช้เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสารและเป็นสื่อในการพัฒนาความร่วมมือร่วมกัน โดยครูสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนและการทำงานได้จริงเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) สถาบันผลิตครูอื่น ๆ ตามสภาพบริบทของพื้นที่ คือ มหาวิทยาลัยมหิดล วิทยาเขตกาญจนบุรี มหาวิทยาลัยรามคำแหง วิทยาเขตกาญจนบุรี ซึ่งเป็นการพัฒนาตามความต้องการจำเป็นและความต้องการรายบุคคลเฉพาะด้าน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเป็นฐานตามสรรณะที่กำหนด การพัฒนาครูโดยใช้สมรรถนะเป็นฐาน (competency based) และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

3.2) หน่วยงานผู้ใช้ครู 1) หน่วยใช้ครูในภาพรวมพื้นที่กาญจนบุรี ควรทำความร่วมมือกับ มหาวิทยาลัยหรือหน่วยผลิตครู เพื่อส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพครูร่วมกัน โดยการวิเคราะห์ความต้องการจำเป็น และความต้องการของครูรายบุคคล โดยให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นหลัก กระบวนการพัฒนาครูต้องมีความหลากหลาย 2) โรงเรียนในสังกัด สพฐ. สังกัด อบต. สังกัดการศึกษาพิเศษ สังกัดศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย และสังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ที่เคยได้รับการบริการ หรือคาดว่าจะรับบริการพัฒนาครูเชิงพื้นที่ใกล้และไกลจากสถาบันผลิตครู ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาครูโดยการสำรวจ วิเคราะห์ความต้องการของบุคลากรภายในสถานศึกษา และร่วมกันพัฒนาผ่านความร่วมมือด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การอบรมเชิงปฏิบัติการ ผ่านกระบวนการ PLC หรือพัฒนาสื่อ/อุปกรณ์การเรียน การสอน ทั้งนี้อาจประยุกต์เทคโนโลยี / ดิจิทัล เข้ามาช่วยในการดำเนินการเพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายและระยะเวลา 3) หน่วยงานอื่นที่สนับสนุนการจัดการศึกษา ที่เคยได้รับการบริการหรือคาดว่าจะให้บริการพัฒนาครูเชิงพื้นที่ทั้งใกล้และไกลจากสถาบันการผลิตครู ควรมีการวิเคราะห์ ความต้องการโดยการศึกษาความต้องการจำเป็นในพื้นที่ที่จะให้บริการ และแนวทางการร่วมมือของสถาบันการผลิตครูกับหน่วยงานที่ขอรับบริการ เพื่อจะช่วยการบริการให้เกิดผลดีแก่ผู้ใช้บริการวิชาการ อาทิ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุ การพัฒนาฐานภูมิปัญญาเพื่อการสืบทอดจากรุ่นเก่าสู่รุ่นใหม่ ทั้งนี้อาจมุ่งเน้นการเสริมสร้างการใช้เทคโนโลยีและดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันและสภาพพึงประสงค์ของการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่: จังหวัดกาญจนบุรี อภิปรายได้ดังนี้ 1.1) สภาพปัจจุบันและสภาพพึงประสงค์ของการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่: จังหวัดกาญจนบุรีตามข้อมูลจากเอกสารและมุมมองของผู้เกี่ยวข้อง จากสถาบันผลิตครู พบว่า ด้านที่มีสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมากมี 2 ด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากที่น้อยที่สุด คือ ด้านรูปแบบการพัฒนาครู และ ด้านกระบวนการพัฒนาครู ส่วนด้านกลไกการพัฒนาครู มีสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับสภาพพึงประสงค์ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากที่น้อยที่สุด คือด้านกระบวนการพัฒนาครู ด้านรูปแบบการพัฒนาครูและด้านกลไกการพัฒนาครู ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าในการพัฒนาครูมีความ

จำเป็นที่ครูจะต้องนำมาปรับให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทางสถาบันผลิตและพัฒนาครู มีตระหนักให้ครูพร้อมต่อการปฏิบัติหน้าที่ สอดคล้องกับแนวคิดของ Sanchez (2016) ที่กล่าวว่า การพัฒนาครูจะต้องพัฒนาให้สอดคล้องกับการปฏิบัติในหน้าที่และโดยเฉพาะในช่วงที่ผ่านมานโยบายแห่งรัฐได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาครู (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) และสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2558) ได้มีนโยบายการพัฒนาครูให้มีการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มสมรรถนะและการลงทุนเป็นการสร้างความยั่งยืนในการพัฒนาชาติ ในรูปแบบอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน วิจัยชั้นเรียน ระบบพี่เลี้ยง เป็นต้น 1.2) สภาพปัจจุบันและสภาพพึงประสงค์ของการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรีตามข้อมูลจากเอกสารและมุมมองของผู้เกี่ยวข้อง จากสถานศึกษา ด้านที่มีสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านกลไกการพัฒนาครู และด้านที่มีสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมาก มี 2 ด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากที่สุดไปน้อยที่สุด คือ ด้านรูปแบบการพัฒนาครู และด้านกระบวนการพัฒนาครู สำหรับสภาพพึงประสงค์ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากที่สุดไปน้อยที่สุด คือ ด้านกลไกการพัฒนาครู ด้านรูปแบบการพัฒนาครู และด้านกระบวนการพัฒนาครู ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าบทบาทของสถานศึกษาเป็นรากฐานที่จะต้องพัฒนาครูให้เกิดมาตรฐานและมีประสิทธิภาพพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุผลการเรียนรู้ตามที่หลักสูตรกำหนดได้ แต่อย่างไรก็ตามสภาพปัจจุบันที่เกิดขึ้นก็ยังพบปัญหาในการพัฒนาครู สอดคล้องกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2556) พบว่า ระบบการพัฒนาครูยังไม่มีหน่วยงานที่ขับเคลื่อนทั้งกระบวนการ ทำหน้าที่ดูแล กำกับติดตาม ระบบบริหาร และนิเทศติดตามผลในการพัฒนาครู 1.3) สภาพปัจจุบัน และสภาพพึงประสงค์ของการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่ จังหวัดกาญจนบุรีตามข้อมูลจากเอกสารและมุมมองของผู้เกี่ยวข้องจากสถาบันผลิตครู และสถานศึกษา พบว่า การพัฒนาครูโดยเน้นผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้เรียนเป็นฐาน (Outcome-based Development) ด้านรูปแบบการพัฒนาครูฯ ได้แก่ การเรียนรู้โดยการนิเทศ (Supervision) การเรียนรู้โดยการมอบหมายโครงการ (Project Assignment) ด้านกลไกการพัฒนาครูฯ กลไกหน่วยงาน (Organization Mechanism) คือ กลไกการพัฒนาครูโดยสถานศึกษา กลไกเครือข่าย (Network Mechanism) คือ กลไกความร่วมมือ และการสนับสนุนของสถานศึกษา สถาบันผลิตครู ภาคเอกชน ชุมชนท้องถิ่น และต้นสังกัดของสถานศึกษาระดับกลุ่มจังหวัด จากข้อมูลที่สะท้อนทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการพัฒนาครูทั้งสถาบันผลิตครูและสถานศึกษามีความตระหนักเห็นตรงกันในการพัฒนาครูในวิชาชีพ สอดคล้องกับแนวทางของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550) สรุปได้ว่า กระบวนทัศน์รูปแบบและกลไกการพัฒนาครูนั้นประกอบด้วยการนิเทศ การส่งครูไปดูงาน การศึกษาเรียนรู้อบรมและสัมมนาในรูปแบบต่างทั้งออนไลน์และการปฏิบัติจริง

2. การพัฒนากระบวนการพัฒนาครู รูปแบบและกลไกการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่ที่สอดคล้องกับความต้องการของสถานศึกษาตามประเด็นสำคัญที่ต้องเร่งพัฒนา และตามประเภทสถานศึกษา ดังนี้ 2.1) ความต้องการจำเป็น และสภาพพึงประสงค์ของการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่ จังหวัดกาญจนบุรีจากสถาบันผลิตครู ด้านกระบวนการพัฒนาครูมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ รูปแบบการพัฒนาครู และกลไกการพัฒนาครูมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ในส่วนของความต้องการจำเป็นพบว่า มีความต้องการจำเป็นด้านกระบวนการพัฒนาครูมากที่สุด รองลงมาคือด้านกลไกการพัฒนาครู และด้านรูปแบบการพัฒนาครูและมีความต้องการจำเป็นเป็นลำดับสุดท้ายจากผลการศึกษาอาจเป็นเพราะว่า การพัฒนาครูมีความต้องการพัฒนาครูในรูปแบบใหม่ที่จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดการพัฒนาและมีความสามารถก่อให้เกิดให้เหมาะสม ความต้องการจำเป็นที่เกิดขึ้นมีความต้องการแนวทางใหม่ที่เหมาะสมกับวิชาชีพครูยุคใหม่ สอดคล้องกับ Sheehan and McNamara (1983) ที่กล่าวว่า กระบวนทัศน์ใหม่มุ่งเน้นความต้องการในการพัฒนาครู และมีความเชื่อว่าครูแต่ละคนมีความต้องการในการพัฒนาที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้นการพัฒนาครูจึงควรคำนึงถึงความแตกต่างของครูแต่ละคน 2.2) ความต้องการจำเป็น และสภาพพึงประสงค์ของการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่ จังหวัดกาญจนบุรี

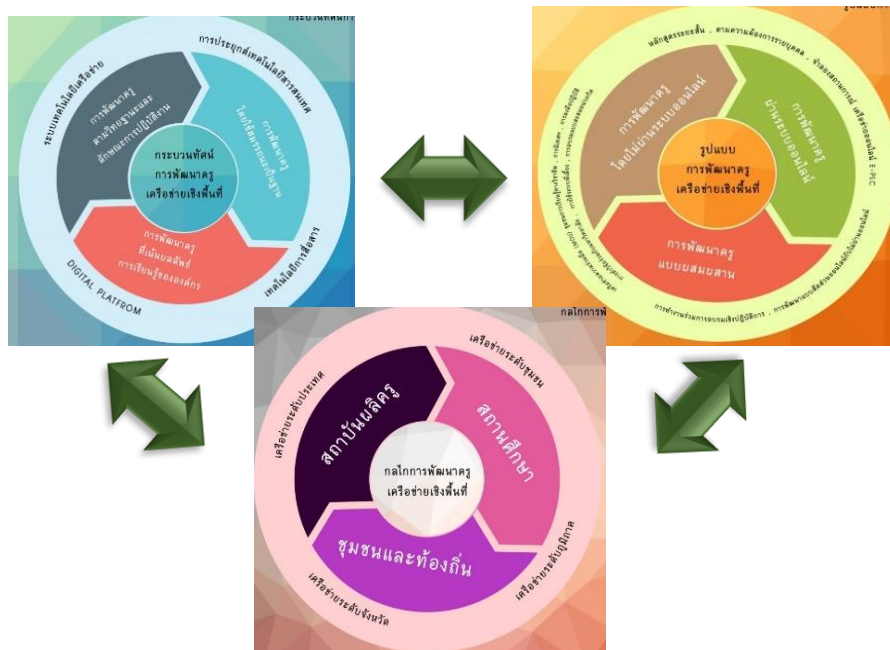
จากสถานศึกษา พบว่า สภาพพึงประสงค์ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ กลไกการพัฒนาครู รองลงมาคือรูปแบบการพัฒนาครู และกระบวนการพัฒนาครูมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ส่วนความต้องการจำเป็นพบว่าข้อที่มีความต้องการจำเป็นมากที่สุด คือ กระบวนการพัฒนาครู รองลงมาคือ รูปแบบการพัฒนาครูและกลไกการพัฒนาครูตามลำดับ ในการพัฒนาครู Cavanagh (1987); Fielding (1983) การพัฒนาครูตามกระบวนการที่ใหม่จะช่วยให้ครูเกิดแนวองค์ความรู้รายบุคคลที่ช่วยให้เกิดการพัฒนาดังต่อเนื่อง โดยจะเน้นตามความจำเป็นและกำหนดเนื้อหารายบุคคล เนื้อหาที่อบรมจะต้องเป็นไปตามลำดับ ตามการพัฒนาหลักสูตรเสริมความก้าวหน้าของครูและเน้นการพัฒนาครูที่เน้นตามโครงสร้างแบบเปิด หลักสูตรจะต้องมีความหลากหลายและเชื่อมโยงกับหลาย ๆ ศาสตร์โดยใช้ผลการปฏิบัติงานโดยใช้สมรรถนะเป็นฐาน 2.3) กระบวนการ และแนวทางการใช้กระบวนการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่ จังหวัดกาญจนบุรีฉบับสมบูรณ์ แนวทางการใช้กระบวนการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่ กรณีศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ฉบับสมบูรณ์ มีลักษณะดังนี้ พัฒนาครูตามลำดับโดยผู้รับการพัฒนาเป็นผู้เลือกเอง พัฒนาตามโครงสร้างตำแหน่งวิทยฐานะ และพัฒนาตามความต้องการจำเป็นสำหรับครูรายบุคคล แนวทางการใช้รูปแบบการพัฒนาครูเครือข่ายเชิงพื้นที่ กรณีศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ฉบับสมบูรณ์ ประกอบด้วย รูปแบบระหว่างปฏิบัติงานโดยไม่ผ่านระบบออนไลน์ ได้แก่ มีเครือข่ายความร่วมมือ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ การนิเทศ การลงมือปฏิบัติจริง โดยการทบทวนร่วมกันมหาวิทยาลัย รูปแบบการปฏิบัติงานแบบออนไลน์ ได้แก่ รูปแบบหลักสูตรระยะสั้นด้วยการสะสมเวลาที่เข้ารับการพัฒนา ตามความต้องการของครูรายบุคคล และการใช้สถานการณ์จำลองผ่านเครือข่ายออนไลน์ รูปแบบการผสมผสาน และแนวทางการใช้กลไกการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่ กรณีศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ฉบับสมบูรณ์ ประกอบด้วยกลไกหน่วยงาน ได้แก่ สถานศึกษา และสถาบันผลิตครู กลไกเครือข่ายสถานศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของการพัฒนาครูของ มนตรี แย้มกลีกร (2560); Cheng (2004) สรุปได้ว่า การพัฒนาครูหน่วยงานการพัฒนาครูจะต้องเน้นการพัฒนาแบบผสมผสาน การใช้ผลการปฏิบัติงานเป็นฐานการประยุกต์การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนาครู การพัฒนาครูตามความต้องการของสถานศึกษา และชุมชนในท้องถิ่น และรูปแบบการพัฒนาครูจะแบ่งเป็น 3 มิติ คือมิติด้านเวลามิติด้านเวลาที่เชื่อมโยงเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ และมีวิธีการ ซึ่งอาจจำแนกทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และใช้ทั้งแบบออนไลน์และออฟไลน์

3. ข้อเสนอเชิงนโยบายกระบวนการพัฒนาครู รูปแบบและกลไกการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่ของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี ดังนี้ 3.1) ด้านกระบวนการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แก่ 1) หน่วยงานการพัฒนาในระดับชาติ/ระดับบริหาร/ระดับปฏิบัติ ต้องกำหนดไว้ในแผนและพัฒนาสิ่งใหม่เพื่อให้ครูได้เห็นการเปลี่ยนแปลง การหาตัวแบบสร้างแรงจูงใจ 2) หน่วยพัฒนาครู: เป็นหน่วยงานหลักที่ผลิตและพัฒนาครูกระบวนการเปลี่ยนแปลง อายุ ประสบการณ์วุฒิการศึกษา ตำแหน่งทางวิชาการมีผลต่อกระบวนการสู่การปฏิบัติให้เกิดตามเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับองค์กรสู่ระดับประเทศ 3) หน่วยใช้ครู เป็นหน่วยงานที่ครูปฏิบัติภารกิจดำเนินการพัฒนาครูเน้นเชิงพื้นที่เป็นฐานในการพัฒนาครูจะช่วยให้ครูได้ปฏิบัติงานตรงตามเป้าหมายของการพัฒนา 3.2) ด้านรูปแบบการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่ 1) หน่วยงานในระดับชาติ/ระดับบริหาร/ระดับปฏิบัติ รูปแบบการพัฒนาครูใช้ในการขับเคลื่อนกระบวนการ และแนววิธีการสู่การปฏิบัติ ให้ตรงกับความสามารถของตนเอง และมีคู่มือแนวทางการพัฒนาครูและหน่วยงานที่รับผิดชอบในการประสานการดำเนินงาน 2) หน่วยพัฒนาครูเป็นหน่วยงานที่รับใช้สังคมให้เกิดการพัฒนาต้องปรับหลักสูตรให้นักศึกษาครู และมีความหลากหลายตอบสนองต่อความต้องการในการพัฒนานักศึกษาครูในอนาคต 3) หน่วยใช้ครูควรขับเคลื่อนเชิงพื้นที่จากกระบวนการและรูปแบบจากภาพใหญ่สู่รูปแบบภาพย่อยโดยประสานหน่วยงานผลิตและพัฒนาครูในพื้นที่ที่ร่วมดำเนินการอย่างบูรณาการ เพื่อให้เกิดคุณภาพในการ

ดำเนินการ 3.3) ด้านกลไกการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่ 1) หน่วยงานในระดับชาติ/ระดับบริหาร/ระดับปฏิบัติเป็นระดับต้น ๆ ควรนำกลไกพิจารณาโดยกลไกควรเน้นภาคีเครือข่ายร่วมมือกันแบบบูรณาการในการขับเคลื่อนให้เกิดผลการดำเนินการที่ตรงประเด็นปัญหา และสามารถดำเนินการให้สอดคล้องกับบริบทได้อย่างเหมาะสม และควรมีหน่วยงานผู้รับผิดชอบในการดำเนินการเพื่อให้กลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาครูเป็นรูปธรรมและเกิดผลผลิตอย่างยั่งยืน 2) หน่วยพัฒนาครู ควรสร้างกลไกการพัฒนาของหน่วยงานเหล่านี้เป็นกลไกกลางในการประสานและร่วมผลิตและพัฒนาครูให้สามารถรับใช้สังคม ในบริบทของท้องถิ่น 3) หน่วยใช้ครู ช่วยสร้างกลไกการพัฒนาครูที่สอดคล้องกับระดับชาติและบริบทของสถานศึกษาที่ช่วยให้ครูสามารถดำเนินการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการร่วมมือและร่วมพลังในลักษณะภาคีเครือข่าย

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการต้น รูปแบบและกลไกการพัฒนาครูเครือข่ายเชิงพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและสังเคราะห์ดังนี้

ภาพที่ 2 กระบวนทัศน์ รูปแบบและกลไกการพัฒนาครูเครือข่ายเชิงพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี

จากภาพโดยทั้ง 3 ส่วนนี้เป็นไปตามความต้องการจำเป็นของครูรายบุคคล (individual demand) การพัฒนาครูตามลำดับโดยที่ผู้รับการพัฒนาเป็นผู้เลือกเอง (orderly self-selected development) มีรายละเอียดดังนี้

1) กระบวนทัศน์การพัฒนาครูไม่กำหนดหลักสูตรภาคบังคับ (Non-deterministic Curricular) โดยการพัฒนาเน้นใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศเครือข่าย การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เทคโนโลยีการสื่อสาร และดิจิทัลแพลตฟอร์ม (Applying ICT and Digital Platform) การพัฒนาครูโดยเน้นผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้เรียนเป็นฐาน (Outcome-based Development) ประกอบด้วย 1.1) การพัฒนาครูตามวิทยฐานะและลักษณะการปฏิบัติงาน (work-based development) 1.2) การพัฒนาครูโดยใช้สมรรถนะเป็นฐาน (competency – based Development) 1.3) การพัฒนาครูที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ขององค์กร (organize – based development)

2) รูปแบบการพัฒนาครูเป็นการพัฒนาครูแบบหลากหลายวิธีการที่แต่โอกาสเรียนรู้ต่อเนื่องดังนี้ 2.1) การพัฒนาครูผ่านระบบออนไลน์ (Online Course Development) 2.2) การพัฒนาครูไม่ผ่านระบบออนไลน์ (Of - Online Course Development) Individual-defined Learning) 2.3) การพัฒนาครูแบบผสมผสาน (Mix - Development) เป็นการอบรมครูโดยใช้ทั้ง 2 ทั้งแบบออนไลน์และแบบออฟไลน์ขึ้นอยู่กับแต่ละการปฏิบัติการเรียนรู้ขององค์กร

3) กลไกการพัฒนาครูเป็นส่วนสำหรับการขับเคลื่อนให้บรรลุเป้าหมาย ได้แก่ สถานศึกษา และสถาบันผลิตครู กลไกเครือข่ายสถานศึกษา ได้แก่ โดยเครือข่ายไตรภาคีสถานศึกษา สถาบันผลิตครู และต้นสังกัดของสถานศึกษาระดับจังหวัด สถานศึกษา สถาบันผลิตครู ภาคเอกชน และต้นสังกัดของสถานศึกษาระดับประเทศ และสถานศึกษา สถาบันผลิตครู ภาคเอกชน ชุมชนท้องถิ่น และต้นสังกัดของสถานศึกษาระดับประเทศ

สรุป

กระบวนทัศน์ รูปแบบและกลไกการพัฒนาครูเครือข่ายเชิงพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี สรุปได้ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันและสภาพพึงประสงค์ของการพัฒนาครูเครือข่ายเชิงพื้นที่ โดยสภาพปัจจุบัน และสภาพพึงประสงค์ของการพัฒนาครูตามแนวคิดเครือข่ายเชิงพื้นที่ที่ตามข้อมูลจากเอกสารและมุมมองของผู้เกี่ยวข้องจากสถาบันผลิตครูและสถานศึกษา ควรเน้นการพัฒนาครูโดยเน้นผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้เรียนเป็นฐาน (Outcome-based Development)

2. กระบวนทัศน์ รูปแบบและกลไกการพัฒนาครูเครือข่ายเชิงพื้นที่ที่สอดคล้องกับความต้องการของสถานศึกษาตามประเด็นสำคัญที่ต้องเร่งพัฒนา 2.1 กระบวนทัศน์การพัฒนาครู ประกอบด้วย การพัฒนาครูตามวิทยฐานะและลักษณะการปฏิบัติ การพัฒนาครูโดยใช้สมรรถนะเป็นฐาน และ การพัฒนาครูที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ขององค์กร 2.2 รูปแบบการพัฒนาครู ประกอบด้วย การพัฒนาครูผ่านระบบออนไลน์ (Online Course Development) 2.2) การพัฒนาครูไม่ผ่านระบบออนไลน์ (Of - Online Course Development) Individual-defined Learning) 2.3) การพัฒนาครูแบบผสมผสาน (Mix - Development)

3. ข้อเสนอเชิงนโยบายกระบวนทัศน์ รูปแบบและกลไกการพัฒนาครูเครือข่ายเชิงพื้นที่ ทุกหน่วยงานทั้งหน่วยงานพัฒนาครู หน่วยงานผู้ใช้ครู ควรกำหนดแผนและให้ความสำคัญแก่ครูผู้รับการพัฒนาเป็นหลักกว่ามีความต้องการเช่นไร ควรดำเนินการอย่างหลากหลาย และครอบคลุมทุกมิติของการพัฒนาครู และพร้อมกับการทำงานประจำ ไม่ควรเพิ่มภาระงานให้กับครูแต่ต้องทำให้ครูรู้สึกว่าการพัฒนาครูนั้นเป็นเรื่องที่อยู่ในวิถีของการทำงานประจำ และการเพิ่มความหลากหลายของรูปแบบการพัฒนาครู การใช้สื่อเทคโนโลยีมาช่วยในการดำเนินงาน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

มหาวิทยาลัยที่มีหน้าที่ทำการผลิตและพัฒนาครู ควรมีความเข้าใจในรายละเอียดและรูปแบบ กลไกการพัฒนาครู ซึ่งในการดำเนินการของมหาวิทยาลัย มีหน้าที่ทั้งผลิตและพัฒนาครูให้เกิดผลการปฏิบัติและสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น สามารถดำเนินงานให้เป็นไปตามเป้าหมายหลักของประเทศได้ ปรับปรุงหลักสูตร จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรสำหรับนักศึกษา และจัดหลักสูตรเพื่อการบริหารวิชาการสำหรับครูในพื้นที่อย่างหลากหลายโดยประสานกับภาคีเครือข่ายในการพัฒนา

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1) ควรศึกษาวิจัยการพัฒนาครูเครือข่ายเชิงพื้นที่ในรูปแบบอิงสมรรถนะ เพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูเชิงพื้นที่

2.2) ควรศึกษากระบวนการพัฒนาคูเฉพาะรูปแบบที่ได้ศึกษาจากการวิจัย เพื่อสร้างตัวแบบในการดำเนินการแบบเชิงลึก

เอกสารอ้างอิง

- เจือจันทร์ จงสถิตอยู่. (2557). *พลังความร่วมมือเพื่ออภิวิวัฒน์การเรียนรู้ในพื้นที่*. ใน All for Education “จังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้”. (หน้า 43-50). กรุงเทพฯ: มาตาการพิมพ์.
- มนตรี แยมกลีกร. (2560). *กระบวนการที่จำเป็นต่อการพัฒนาครู ใน ระบบและรูปแบบการพัฒนาครูที่เหมาะสมกับสังคมไทยและความเป็นสากล*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2549). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554)*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- เสนาะ กลิ่นงาม. (2551). การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ในมหาวิทยาลัยราชภัฏ. *วารสารราชภัฏตะวันตก*, 3 (1), 35 -47.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *ระบบและรูปแบบการผลิตครูและระบบวิจัยของสถาบันผลิตครูที่เหมาะสมกับสังคมไทยและความเป็นสากล*. กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟิก.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2558). *รายงานผลการศึกษาศถานภาพการผลิตและพัฒนาครูในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟิก.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.(2556). *รายงานการวิจัยและพัฒนาารูปแบบการพัฒนาครูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็ก ระยะที่ 2 (ฉบับสรุป)*. กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟิก.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). *การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- Cavanagh, D. (1983). Teacher Development: Curricular Problems and Paradigm Possibilities. *Australian Journal of Teacher Education*, 8(2), 7.
- Cheng, Y. C. (2004). Three Wave of Teacher Education and Development Paradigm Shift in Applying ICT. *The Scandinavian / Asian Pacific Conference on "The Challenge of Integrating ICT in Teacher Education"* organized by School of Education and Communication, Jönköping University June 2-4, 2004.
- Creswell, J. W. (2013). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. (2nd edition). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Fielding, T. (1983). The Theme of Teacher Development. *Australian Journal of Teacher Education*, 8(2), 1.
- Sánchez, J. V., (2016). *Teacher Professional Development System*. Retrieved August 15, 2018, from <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/FIELD/Santiago/pdf/ENG-Jaime-Veas.pdf>
- Sheehan, B. A., & Lewis, R. (1983). Some Implications of a Non-Deterministic Model of Teacher Development. *Australian Journal of Teacher Education*, 8(2), 8.

แนวทางการจัดตารางเรียนตารางสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ของมหาวิทยาลัยพะเยา

Guidelines for Class Scheduling General Education Courses in University of Phayao

ศิรินทิพย์ มั่นงาน¹ และ ณัฐพงษ์ พรหมวงศ์²

Sirinthip Manngan¹ and Nattapong Promwong²

กองบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา

Division of Educational Services University of Phayao, Thailand

Corresponding Author, E-mail: ²nattapong.pr@up.ac.th

Retrieved: April 21, 2024; Revised: April 26, 2024; Accepted: April 28, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดตารางเรียนตารางสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยา และ 2) ศึกษาแนวทางการจัดตารางเรียนตารางสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยา ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย ผู้บริหาร, อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ด้วยวิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง และเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการจัดตารางเรียนตารางสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยา กลุ่มที่ 1 (นิสิต) ส่วนใหญ่ปัญหาที่พบ คือ ช่วงเวลาในการจัดการเรียนการสอนไม่ค่อยเหมาะสม การแบ่งกลุ่มเรียนของนิสิต ขาดความต่อเนื่องในการจัดการเรียนการสอน และการจัดลำดับการเรียนของรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และกลุ่มที่ 2 (อาจารย์) ส่วนใหญ่ปัญหาที่พบ คือ ตารางเรียนตารางสอนชนกับรายวิชาของสาขา จำนวนอาจารย์ผู้สอนไม่สอดคล้องกับจำนวนของนิสิต ภาระงานในรายวิชามีมากเกินไป และระยะเวลาของกิจกรรมการเรียนการสอนไม่ค่อยชัดเจน และ 2) แนวทางการจัดตารางเรียนตารางสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยา คือ แนวทาง “SPACE” ประกอบด้วย S = Student (นิสิต), P = Policy (นโยบาย), A = Activity (กิจกรรม), C = Communication (การสื่อสาร), และ E = Environment (สภาพแวดล้อม)

คำสำคัญ: การจัดตารางเรียนตารางสอน; หมวดวิชาศึกษาทั่วไป

Abstract

The objectives of this qualitative research were to 1) study the present condition and the problem of teaching and learning about timetable management in general education courses at the University of Phayao and 2) investigate the guidelines on teaching and learning about timetable management in general education courses at the University of Phayao. Data was collected from the administrators, lecturers, and staff involved with general education courses

through purposive sampling using a semi-structured and in-depth interview. Content analysis was applied in the data analysis process.

The results showed 1) the present condition and the problem of teaching and learning about management in general education courses. In group 1 (Student), most problems were that teaching and learning times needed to be more suitable, the division of students into groups, the lack of consistency in teaching and learning, and the ordering of the courses in general deviation courses. In group 2 (Lecturer), most of the problems found were teaching and learning hours overlapping courses of each department, the number of lecturers was not suitable for the number of students, which was not clear, 2) the guidelines on teaching and learning about the timetable management in general education courses, namely “SPACE” consisting of S = student, P = policy, A = activity, C = communication and E = environmental

Keywords: Teaching and Learning Timetable Management; General Education Courses

บทนำ

มหาวิทยาลัยพะเยามุ่งผลิตกำลังคนให้มีสมรรถนะตามมาตรฐานวิชาชีพ และมีทักษะความเป็นผู้นำ การเปลี่ยนแปลงของชุมชน (Community change agent) ผ่านการจัดการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชา ศึกษาทั่วไป ซึ่งเป็นรายวิชาที่มุ่งพัฒนาให้นิสิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในชุมชนและสังคมได้อย่างสันติสุขโดยมุ่ง เสริมสร้างให้นิสิตทำความเข้าใจตนเองและผู้อื่น รวมถึงการเข้าถึงธรรมชาติ วัฒนธรรม และสังคมแบบบูรณาการ เชื่อมโยง ผสมผสานการเรียนรู้กับบริบทรอบตัว มีการผสมผสานองค์ความรู้แต่ละศาสตร์เข้ากับบริบทสังคม ซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์หมวดวิชาศึกษาทั่วไปที่มุ่ง “เสริมสร้างความเป็นมนุษย์ให้พร้อมสำหรับโลกในปัจจุบัน และอนาคต เพื่อให้เป็นบุคคลผู้ใฝ่รู้และมีทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 อย่างครบถ้วน เป็นผู้ตระหนักรู้ถึง การบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหา เป็นผู้ที่สามารถสร้างโอกาสและคุณค่าให้ตนเองและ สังคม รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมและของโลกเป็นบุคคลที่ดำรงตนเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง มีจริยธรรมและ ยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้อง รู้คุณค่าและรักษาชาติกำเนิดร่วมมือร่วมพลัง เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน และเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคม” (ราชกิจจานุเบกษา, 2565)

การพัฒนาหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยาใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผลลัพธ์การเรียนรู้ของนิสิต (Outcome-based Education) ครอบคลุมทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 และทักษะชีวิตใน สังคมยุคดิจิทัล รวมถึงอัตลักษณ์ของบัณฑิตมหาวิทยาลัยพะเยา ผ่านจัดการเรียนรู้ที่ใช้กิจกรรม การเรียนรู้ (Active Learning) ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่จะช่วยให้นิสิตสามารถเชื่อมโยงความรู้หรือสร้างองค์ความรู้ได้ด้วย ในตนเอง ด้วยวิธีการลงมือปฏิบัติจริง และมีอาจารย์ผู้สอนเป็นผู้ให้คำแนะนำ คำปรึกษา และอำนวยความสะดวก เพื่อให้นิสิตเกิดการเรียนรู้ จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการประเมินค่าผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่ กำหนด (สถาพร พงษ์พิบูล, 2558)

การจัดตารางเรียนตารางสอน เป็นขั้นตอนที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอนในทุกระดับชั้นไม่ว่าจะเป็น การจัดการเรียนการสอนในระดับอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา การกึ่งในการจัด ตารางเรียนตารางสอนจึงเป็นภารกิจที่มีความซับซ้อน มีปัจจัยที่มีความเกี่ยวข้องหลายอย่าง เช่น จำนวนรายวิชา จำนวนนิสิต จำนวนอาจารย์ผู้สอน จำนวนชั่วโมง จำนวนห้องเรียน รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ (ณัฐพงษ์ พรหมวงษ์ และอัจฉรา ศรีพันธ์, 2566) ที่กล่าวไว้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมในการจัดการ

เรียนรู้จะต้องเน้นที่นิสิตเป็นสำคัญ ซึ่งการสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ดีจะช่วยเอื้อต่อการเรียนรู้ของนิสิต ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาโดยเฉพาะกิจกรรมที่เน้นการลงมือปฏิบัติ ดังนั้น การจัดตารางเรียนตารางสอนจึงต้องคำนึงถึงผลลัพธ์การเรียนรู้ของนิสิตเป็นสำคัญ โดยปัจจัยของอาจารย์ผู้สอนและห้องเรียนจึงเป็นปัจจัยที่รองลงมา และการจัดตารางเรียนตารางสอนที่ดีจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของนิสิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในการจัดรายวิชาที่เน้นการบรรยายจะกำหนดไว้ในช่วงเช้าซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ร่างกายของนิสิตยังมีความสดชื่น หรือการจัดเวลาพัก ที่เหมาะสมระหว่างคาบเรียน เพื่อไม่ให้นิสิตเกิดความเหนื่อยล้าจากการเรียนมากจนเกินไป (เสาวลักษณ์ เจ่าสกุล, 2558)

กองบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา เป็นหน่วยงานที่สนับสนุนและพัฒนากิจการศึกษาศึกษา ให้บรรลุตามเป้าหมายของมหาวิทยาลัยพะเยา ซึ่งภารกิจที่สำคัญดังกล่าว คือ การจัดทำตารางเรียนตารางสอนให้กับทุกหลักสูตรของมหาวิทยาลัยพะเยา รวมถึงกิจกรรมการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป แต่เนื่องจากกิจกรรมการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยาการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ Project Base Learning: PBL ที่มุ่งเน้นการลงมือปฏิบัติ และมีการแลกเปลี่ยนร่วมกับกลุ่มเพื่อนของนิสิต ประกอบกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปเป็นกลุ่มเรียนขนาดใหญ่ที่นิสิตเข้าเรียนเป็นจำนวนมาก ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญในการจัดทำตารางเรียนตารางสอน เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยาบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการจัดทำตารางเรียนตารางสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยา
2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดทำตารางเรียนตารางสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยา

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยแบ่งการวิจัยเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการจัดทำตารางเรียนตารางสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยา และระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการจัดทำตารางเรียนตารางสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยา โดยมีรายละเอียดดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการจัดทำตารางเรียนตารางสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยา ซึ่งผู้วิจัยได้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับการจัดทำตารางเรียนตารางสอน ประกอบกับการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยา

กลุ่มเป้าหมาย ด้วยวิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย

กลุ่มที่ 1 นิสิตชั้นปีที่ 2 (นิสิตรหัส 65) ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2566 จำนวน 90 คน แบ่งออกเป็น กลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ จำนวน 30 คน กลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จำนวน 30 คน และกลุ่มสาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จำนวน 30 คน

กลุ่มที่ 2 อาจารย์ประจำหลักสูตรระดับปริญญาตรีที่มาร่วมเป็นโค้ชในกิจกรรมการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2566 จำนวน 30 คน แบ่งออกเป็น กลุ่มสาขาวิชา

วิทยาศาสตร์สุขภาพ จำนวน 10 คน กลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จำนวน 10 คน และกลุ่มสาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จำนวน 10 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามปลายเปิด โดยมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยา

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามปลายเปิด และกำหนดให้กลุ่มเป้าหมายทั้ง 2 กลุ่มตอบแบบสอบถามผ่าน Microsoft Forms

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดเป็นหมวดหมู่ แยกประเภท และวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิด ทฤษฎี เพื่อหาข้อสรุปที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 2 ศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยา

กลุ่มเป้าหมาย ด้วยวิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย

กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการงานด้านหมวดวิชาศึกษาทั่วไป จำนวน 2 คน

กลุ่มที่ 2 อาจารย์ผู้รับผิดชอบรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปที่มีประสบการณ์สอนมากกว่า 3 ปี ขึ้นไป จำนวน 2 คน

กลุ่มที่ 3 เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปที่มีประสบการณ์มากกว่า 3 ปี ขึ้นไป จำนวน 2 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) โดยมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยา

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในการสัมภาษณ์ผู้บริหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการงานด้านหมวดวิชาศึกษา, อาจารย์ผู้รับผิดชอบหมวดวิชาศึกษาทั่วไป และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านหมวดวิชาศึกษาทั่วไป

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดเป็นหมวดหมู่ แยกประเภท และวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคิด ทฤษฎี เพื่อหาข้อสรุปที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 จากการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยา พบว่า มหาวิทยาลัยพะเยากำหนดนโยบายให้จัดการเรียนการสอนหมวดวิชาศึกษาทั่วไปจำนวนไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต ในโครงสร้างหลักสูตรระดับปริญญาตรีทุกหลักสูตร และได้ดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ 1) คณะกรรมการบริหารหมวดวิชาศึกษาทั่วไป โดยมี อธิการบดีเป็นประธาน คณบดี/ผู้อำนวยการ เป็นกรรมการ และรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการและประกันคุณภาพ เป็นกรรมการและเลขานุการ ทำหน้าที่ กำหนดนโยบายและพิจารณาการดำเนินการ การจัดการเรียนการสอนหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัย 2) คณะกรรมการดำเนินงานหมวดวิชาศึกษาทั่วไป โดยมี รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ เป็นประธาน รองคณบดีฝ่ายวิชาการ เป็นกรรมการ ทำหน้าที่ พัฒนาระบบการจัดการเรียนการสอน กำกับ ติดตาม ประเมินผลการจัดการเรียนการสอน เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ตลอดจนประสานงาน เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนดำเนินไปในทิศทางเดียวกันและบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ในรายวิชา (CLOs)

โดยนิยามของหมวดวิชาศึกษาทั่วไป คือ “หมวดวิชาที่เสริมสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ครอบรู้กว้างเข้าใจ และเห็นคุณค่าของตนเอง ผู้อื่น สังคม ศิลปวัฒนธรรม และธรรมชาติ ใส่ใจต่อความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง พัฒนาค่านิยมอย่างต่อเนื่อง ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม พร้อมให้ความช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ และเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคมไทยและสังคมโลก” และมีวัตถุประสงค์ของหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ประกอบด้วย 1) เพื่อให้บัณฑิตมีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาวิชา การเห็นและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตนเอง ผู้อื่น สังคม คุณค่าของศิลปวัฒนธรรมและธรรมชาติ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต พัฒนาชุมชนและสังคมได้ 2) เพื่อพัฒนาให้บัณฑิตมีทักษะในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ คิดแบบองค์รวม คิดแบบสร้างสรรค์ สามารถวิเคราะห์ ประเมินตนเอง ปรับตัวและแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาค่านิยมได้อย่างต่อเนื่อง 3) เพื่อปลูกฝังให้บัณฑิตมีคุณธรรม จริยธรรม เข้าใจและเห็นคุณค่าของตนเอง ผู้อื่น สามารถดำเนินชีวิตในพหุวัฒนธรรมและเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคม 4) เพื่อพัฒนาให้บัณฑิตทักษะการสื่อสาร การใช้เทคโนโลยีและสื่อสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ และรู้เท่าทัน และ 5) เพื่อพัฒนาให้บัณฑิตมีทักษะของความเป็นผู้ประกอบการ และสามารถวางแผนแก้ปัญหาหรือพัฒนานวัตกรรมทางวิชาชีพเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ชุมชนและสังคมได้

จากการศึกษาสภาพปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยา พบว่า

กลุ่มที่ 1 ปัญหาที่พบเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปมหาวิทยาลัยพะเยาของนิสิตชั้นปีที่ 2 (นิสิตรหัส 65) จำนวน 90 คน มีรายละเอียด ดังนี้ 1) นิสิตกลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ จำนวน 30 คน 2) นิสิตกลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จำนวน 30 คน และ 3) นิสิตกลุ่มสาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จำนวน 30 คน ส่วนใหญ่ปัญหาที่พบ คือ ช่วงเวลาในการจัดการเรียนการสอนไม่ค่อยเหมาะสม การแบ่งกลุ่มเรียนของนิสิต ขาดความต่อเนื่องในการจัดการเรียนการสอน และการจัดลำดับการเรียนของรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป

กลุ่มที่ 2 ปัญหาที่พบเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปมหาวิทยาลัยพะเยาของอาจารย์ประจำหลักสูตรระดับปริญญาตรีที่มาร่วมเป็นโค้ชในกิจกรรมการเรียนการสอน ภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2566 จำนวน 30 คน ส่วนใหญ่ปัญหาที่พบ คือ ตารางเรียนตารางสอนชนกับรายวิชาของสาขา จำนวนอาจารย์ผู้สอนไม่สอดคล้องกับจำนวนของนิสิต ภาระงานในรายวิชามีมากเกินไป และระยะเวลาของกิจกรรมการเรียนการสอนไม่ค่อยชัดเจน

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยา ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยา และการสัมภาษณ์ผู้บริหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการบริหารจัดการงานด้านหมวดวิชาศึกษา, อาจารย์ผู้รับผิดชอบหมวดวิชาศึกษาทั่วไปและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานด้านหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ประกอบกับการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องพบว่า แนวทางการจัดการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยา ประกอบด้วย S = Student (นิสิต), P = Policy (นโยบาย), A = Activity (กิจกรรม), C = Communication (การสื่อสาร), และ E = Environment (สภาพแวดล้อม) หรือที่เรียกว่าแนวทาง “SPACE” ซึ่งการจัดการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบที่สำคัญ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. S = Student (นิสิต) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการเรียนหรือตารางสอน เนื่องจากมีผลกระทบต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ ความสำคัญของนิสิตในการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมจะช่วยให้นิสิตสามารถจัดการเวลาได้อย่างเหมาะสมระหว่างการเรียน ช่วยลดความตึงเครียดและความสับสนในการเรียนรู้ของนิสิต อีกทั้งยังช่วยในการจัดการเวลาของนิสิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวทางปฏิบัติในการจัดตารางเรียนตารางสอน

- 1) จัดรายวิชาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ของนิสิตในแต่ละชั้นปี
- 2) กระจายเวลาเรียนให้เหมาะสมและสมดุลตามความต้องการของนิสิต โดยพิจารณาจากปริมาณเวลาเรียนที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะทางด้านต่าง ๆ
- 3) แบ่งกลุ่มเรียนตามความสามารถและความต้องการของนิสิต เพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
- 4) ควรกำหนดเวลาพักเพื่อให้ นิสิตได้พักผ่อนและผ่อนคลายจิตใจ ซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ในช่วงเวลาต่อไป
- 5) ควรมีความยืดหยุ่นในตารางเรียนเพื่อให้สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์และความต้องการของนิสิต
- 6) มีช่องทางติดต่อสื่อสารสำหรับนิสิตในการแจ้งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดตารางเรียนตารางสอน

2. P = Policy (นโยบาย) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการกำหนดหลักเกณฑ์ แนวปฏิบัติ กระบวนการ และขั้นตอนในการจัดตารางเรียนตารางสอน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การจัดการตารางเรียนตารางสอนเป็นไปอย่างเป็นระบบมีประสิทธิภาพ และเหมาะสมกับความต้องการและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยพะเยา ซึ่งการกำหนดนโยบายที่ชัดเจนจะช่วยให้การจัดการเรียนรู้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ

แนวทางปฏิบัติในการจัดตารางเรียนตารางสอน

- 1) กำหนดหลักเกณฑ์ แนวปฏิบัติ กระบวนการ และขั้นตอนในการจัดตารางเรียนตารางสอน เพื่อให้การจัดการตารางเรียนตารางสอนมีความเป็นระบบและเป็นไปตามกฎระเบียบ
- 2) สร้างกระบวนการที่เป็นระบบในการจัดตารางเรียนตารางสอน เช่น การกำหนดวิธีการจัดทำตารางเรียนตารางสอน การสร้างเกณฑ์ในการจัดตารางเรียนตารางสอน
- 3) มีการสื่อสารและประสานงานกับผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนิสิตที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ทราบถึงหลักเกณฑ์ แนวปฏิบัติ กระบวนการ และขั้นตอนในการจัดตารางเรียนตารางสอน
- 4) รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากคณาจารย์และนิสิต เพื่อใช้ข้อมูลในการปรับปรุงหลักเกณฑ์ แนวปฏิบัติ กระบวนการ และขั้นตอนในการจัดตารางเรียนตารางสอนต่อไป
- 6) ติดตามและประเมินผลการปฏิบัติตามนโยบายในการจัดตารางเรียนตารางสอน เพื่อประเมินผลสำเร็จและปรับปรุงตามความต้องการของมหาวิทยาลัยพะเยา

3. A = Activity (กิจกรรม) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดตารางเรียนตารางสอนให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน เนื่องจากการจัดตารางเรียนตารางสอนจะต้องคำนึงถึงกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นหลัก ซึ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีผลต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้ของนิสิต ช่วยสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ และช่วยส่งเสริมการพัฒนาทักษะการเรียนรู้และทักษะชีวิตที่จะเป็นประโยชน์ในอนาคตของนิสิต

แนวทางปฏิบัติในการจัดตารางเรียนตารางสอน

- 1) ประชุมวางแผนร่วมกับคณาจารย์ผู้สอนเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอนของแต่ละรายวิชา
- 2) พิจารณาความเหมาะสมของห้องเรียนให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน รวมถึงการแบ่งระยะเวลาการทำกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผลลัพธ์การเรียนรู้และความต้องการของนิสิต
- 3) จัดห้องเรียนที่มีความพร้อมทั้งวัสดุและอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

4) รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากคณาจารย์และนิสิตเกี่ยวกับความเหมาะสมของห้องเรียนในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงและพัฒนาการจัดตารางเรียนตารางสอน

4. C = Communication (การสื่อสาร) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการสื่อสาร การแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็น และข้อเสนอแนะระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดตารางเรียนตารางสอน โดยเฉพาะผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนิสิต ซึ่งช่วยให้กระบวนการจัดตารางเรียนตารางสอนเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ

แนวทางปฏิบัติในการจัดตารางเรียนตารางสอน

1) สร้างช่องทางในการสื่อสารที่ชัดเจนและเป็นระบบสำหรับการแจ้งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับตารางเรียนตารางสอน

2) ประกาศแจ้งข้อมูลตารางเรียนตารางสอน และกิจกรรมการเรียนการสอนของแต่ละรายวิชา รวมถึงข้อมูลข่าวสารในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงตารางเรียนตารางสอน

3) รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงกระบวนการสื่อสารตามความต้องการของผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนิสิต

5. E = Environment (สภาพแวดล้อม) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ซึ่งการจัดตารางเรียนตารางสอนที่มีสภาพแวดล้อมในห้องเรียนที่ดีเป็นการส่งเสริมให้นิสิตเกิดการเรียนรู้ โดยนิสิตสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้ง่ายและไม่จำกัดเฉพาะแต่ในห้องเรียน

แนวทางปฏิบัติในการจัดตารางเรียนตารางสอน

1) จัดห้องเรียนที่มีสภาพแวดล้อมอย่างมีระบบและมีการจัดการที่ดี โดยกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบของผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดตารางเรียนตารางสอน

2) จัดห้องเรียนที่มีสภาพแวดล้อมที่มีความเหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อเป็นการกระตุ้นการเรียนรู้ของนิสิต

3) ใช้เทคโนโลยีในการออกแบบตารางเรียนตารางสอนให้มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในห้องเรียนและกิจกรรมการเรียนการสอนของแต่ละรายวิชา

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการจัดตารางเรียนตารางสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยา

จากการศึกษาสภาพปัญหาเกี่ยวกับการจัดตารางเรียนตารางสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยา ผู้วิจัยได้อภิปรายผลได้ดังนี้ กลุ่มที่ 1 ปัญหาที่พบเกี่ยวกับการจัดตารางเรียนตารางสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปมหาวิทยาลัยพะเยาของนิสิตชั้นปีที่ 2 (นิสิตรหัส 65) มีรายละเอียด ดังนี้ 1) นิสิตกลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ 2) นิสิตกลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และ 3) นิสิตกลุ่มสาขาวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ส่วนใหญ่ปัญหาที่พบ คือ ช่วงเวลาในการจัดการเรียนการสอนไม่ค่อยเหมาะสม การแบ่งกลุ่มเรียนของนิสิต ขาดความต่อเนื่องในการจัดการเรียน การสอน และการจัดลำดับการเรียนของรายวิชา ในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป สอดคล้องกับ สุจรรยา แก้วพรายตา และวนิดา รัตนมณี (2560) ที่กล่าวว่า ปัญหาสำคัญในการจัดการเรียนการสอนมักเกิดจากการจัดตารางสอน โดยการจัดตารางสอนจำเป็นต้องอาศัยประสบการณ์ อีกทั้งการจัดตารางสอนต้องใช้เวลาในการจัดค่อนข้างนานเนื่องจากมีความซับซ้อนเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ของวิชาเรียน ห้องเรียน อาจารย์ผู้สอน กลุ่มนักศึกษา ซึ่งความสัมพันธ์ขององค์ประกอบเหล่านี้มีความสำคัญกับการจัดตารางสอนโดยตรง และกลุ่มที่ 2 ปัญหาที่พบเกี่ยวกับการจัดตารางเรียนตารางสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษา

ทั่วไปมหาวิทยาลัยพะเยาของอาจารย์ประจำหลักสูตรระดับปริญญาตรีที่มาร่วมเป็นโค้ชในกิจกรรมการเรียนการสอน ภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2566 ส่วนใหญ่ปัญหาที่พบ คือ ตารางเรียนตารางสอนชนกับรายวิชาของสาขา จำนวนอาจารย์ผู้สอนไม่สอดคล้องกับจำนวนของนิสิต ภาระงานในรายวิชามีมากเกินไป และระยะเวลาของกิจกรรมการเรียนการสอนไม่ค่อยชัดเจน สอดคล้องกับ วุฒิพงษ์ ชินศรี และคณะ (2557) ที่กล่าวว่า การจัดตารางสอนนับเป็นปัญหายิจที่สำคัญ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องก็มีความแตกต่างกันในแต่ละสถานศึกษา เช่น จำนวนอาจารย์, จำนวนนักศึกษา, จำนวนวิชา, จำนวนห้องเรียน เป็นต้น และยังต้องคำนึงถึงข้อบังคับต่างๆ ของแต่ละสถานศึกษาด้วยเช่น จำนวนนักศึกษาที่รับได้ของห้องเรียน, ประเภทห้องเรียน, จำนวนคาบเรียนในแต่ละวัน เป็นต้น อีกทั้ง ปัจจัยและข้อบังคับต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดตารางสอนในแต่ละภาคเรียนมักจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ดังนั้นการจัดตารางสอนให้เหมาะสมกับแต่ละสถานศึกษานั้นจึงไม่ใช่เรื่องง่ายและต้องใช้เวลานาน

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการศึกษาแนวทางการจัดตารางเรียนตารางสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยา พบว่า แนวทางการจัดตารางเรียนตารางสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยา ประกอบด้วย S = Student (นิสิต), P = Policy (นโยบาย), A = Activity (กิจกรรม), C = Communication (การสื่อสาร), และ E = Environment (สภาพแวดล้อม) หรือที่เรียกว่าแนวทาง “SPACE” ซึ่งการจัดตารางเรียนตารางสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบที่สำคัญ ประกอบด้วย 1) S = Student (นิสิต) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดตารางเรียนหรือตารางสอนเนื่องจากมีผลต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ ความสำคัญของนิสิตในการจัดตารางเรียนตารางสอนที่เหมาะสมจะช่วยให้นิสิตสามารถจัดการเวลาได้อย่างเหมาะสมระหว่างการเรียน ช่วยลดความตึงเครียดและความสับสนในการเรียนรู้ของนิสิต อีกทั้งยังช่วยในการจัดการเวลาของนิสิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ เสาวลักษณ์ เจ้าสกุล (2558) ที่กล่าวว่า การจัดตารางเรียนตารางสอนเป็นกิจกรรมที่ซับซ้อนและใช้เวลา หากเกิดข้อผิดพลาดอาจมีผลต่อการเรียนการสอนของผู้เรียน ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนได้รับการเรียนการสอนที่ไม่ได้ประสิทธิภาพสูงสุด 2) P = Policy (นโยบาย) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการกำหนดหลักเกณฑ์ แนวปฏิบัติ กระบวนการ และขั้นตอนในการจัดตารางเรียนตารางสอน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การจัดการตารางเรียนตารางสอนเป็นไปอย่างเป็นระบบมีประสิทธิภาพ และเหมาะสมกับความต้องการและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยพะเยา ซึ่งการกำหนดนโยบายที่ชัดเจนจะช่วยให้การจัดการเรียนรู้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ พรธณงาม อีระพงศ์ และสมบุรณ์ ศิริสรธริรัฐ (2559) ที่กล่าวว่า หากมีการกำหนดนโยบายที่เหมาะสมกับการบริหารจัดการจะทำให้การบริหารจัดการศึกษามีประสิทธิภาพสูงขึ้น เมื่อประสิทธิภาพสูงขึ้นประเทศก็จะมีทรัพยากรเพียงพอแก่การจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมีความทั่วถึง 3) A = Activity (กิจกรรม) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดตารางเรียนตารางสอนให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน เนื่องจากการจัดตารางเรียนตารางสอนจะต้องคำนึงถึงกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นหลัก ซึ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีผลต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้ของนิสิต ช่วยสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ และช่วยส่งเสริมการพัฒนาทักษะการเรียนรู้และทักษะชีวิตที่จะเป็นประโยชน์ในอนาคตของนิสิต สอดคล้องกับ นุชรรัตน์ นุชประยูร และคณะ (2565) ที่กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนเป็นกระบวนการด้วยรูปแบบวิธีการที่หลากหลาย เพื่อส่งเสริมสมรรถนะแกนกลางและสมรรถนะวิชาชีพปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ระเบียบวินัย ปลูกฝังจิตสำนึก และจิตอาสา เสริมสร้างการเป็นพลเมืองไทยและพลโลกในด้านการรักษาชาติ เทิดทูนพระมหากษัตริย์ 4) C = Communication (การสื่อสาร) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการสื่อสาร การแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดตารางเรียนตารางสอน โดยเฉพาะผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนิสิต ซึ่งช่วยให้กระบวนการจัดตารางเรียนตารางสอนเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ นิภาพรณ โสพัฒน์ (2562) ที่กล่าวว่า การสื่อสารช่วยให้เกิดการพัฒนาและการทำงานที่มีประสิทธิภาพ จากปัจจัยต่าง ๆ เมื่อผสมผสานเข้ากันแล้ว

สามารถช่วยทำให้เกิดการพัฒนาองค์กรได้ โดยเฉพาะพลังขับเคลื่อนที่นำโดยผู้บริหารที่รู้จักการสื่อสารภายในองค์กรเป็นอย่างดี และ 5) E = Environment (สภาพแวดล้อม) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ซึ่งการจัดตารางเรียนตารางสอนที่มีสภาพแวดล้อมในห้องเรียนที่ดีเป็นการส่งเสริมให้นิสิตเกิดการเรียนรู้ โดยนิสิตสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้ง่ายและไม่จำกัดเฉพาะแต่ในห้องเรียน สอดคล้องกับ อรพันธุ์ ประสิทธิ์รัตน์ (2545) ที่กล่าวว่า สภาพแวดล้อมจะสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน เช่น ห้องเรียนมีความสะดวกสบาย มีอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนครบถ้วน ทำให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียน ผู้สอนมีความสุขในการสอน สภาพแวดล้อมช่วยสนับสนุนการเรียนในด้านต่าง ๆ ทำให้เกิดความประทับใจ เป็นตัวกระตุ้นผู้เรียนให้มีความสนใจและเกิดแรงจูงใจในการเรียน

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ผลการศึกษาแนวทางการจัดตารางเรียนตารางสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยา พบว่า แนวทางการจัดตารางเรียนตารางสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยา ประกอบด้วย

1. S = Student (นิสิต) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดตารางเรียนหรือตารางสอน เนื่องจากมีผลต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ ความสำคัญของนิสิตในการจัดตารางเรียนตารางสอนที่เหมาะสมจะช่วยให้นิสิตสามารถจัดการเวลาได้อย่างเหมาะสมระหว่างการเรียน ช่วยลดความตึงเครียดและความสับสนในการเรียนรู้ของนิสิต อีกทั้งยังช่วยในการจัดการเวลาของนิสิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. P = Policy (นโยบาย) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการกำหนดหลักเกณฑ์ แนวปฏิบัติ กระบวนการและขั้นตอนในการจัดตารางเรียนตารางสอน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การจัดการตารางเรียนตารางสอนเป็นไปอย่างเป็นระบบมีประสิทธิภาพ และเหมาะสมกับความต้องการและวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยพะเยา ซึ่งการกำหนดนโยบายที่ชัดเจนจะช่วยให้การจัดการเรียนรู้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ A = Activity (กิจกรรม) คือ สิ่งที่มีความสำคัญอย่างมากเนื่องจากมีผลต่อประสิทธิภาพในการเรียนรู้และคุณภาพของการเรียนรู้ของนิสิต ช่วยสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ และช่วยส่งเสริมการพัฒนาทักษะการเรียนรู้และทักษะชีวิตที่จะเป็นประโยชน์ในอนาคตของนิสิต

3. A = Activity (กิจกรรม) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดตารางเรียนตารางสอนให้สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน เนื่องจากการจัดตารางเรียนตารางสอนจะต้องคำนึงถึงกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นหลัก ซึ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีผลต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้ของนิสิต ช่วยสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ และช่วยส่งเสริมการพัฒนาทักษะการเรียนรู้และทักษะชีวิตที่จะเป็นประโยชน์ในอนาคตของนิสิต

4. C = Communication (การสื่อสาร) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการสื่อสาร การแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็น และข้อเสนอแนะระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดตารางเรียนตารางสอน โดยเฉพาะผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ และนิสิต ซึ่งช่วยให้กระบวนการจัดตารางเรียนตารางสอนเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ

5. E = Environment (สภาพแวดล้อม) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ซึ่งการจัดตารางเรียนตารางสอนที่มีสภาพแวดล้อมในห้องเรียนที่ดีเป็นการส่งเสริมให้นิสิตเกิดการเรียนรู้ โดยนิสิตสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ได้ง่ายและไม่จำกัดเฉพาะแต่ในห้องเรียน

ภาพที่ 1 แนวทางการจัดการเรียนการสอนหมวดวิชาศึกษาทั่วไปมหาวิทยาลัยพะเยา

สรุป

แนวทางการจัดการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยา ประกอบด้วย S = Student (นิสิต), P = Policy (นโยบาย), A = Activity (กิจกรรม), C = Communication (การสื่อสาร), และ E = Environment (สภาพแวดล้อม) หรือที่เรียกว่าแนวทาง “SPACE”

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 มหาวิทยาลัยควรมีการนำแนวทางการจัดการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปที่ได้จากการวิจัยมาประกอบการพิจารณากำหนดเป็นแนวปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไป

1.2 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยควรมีการจัดประชุมหารือในการนำแนวทางการจัดการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปที่ได้จากการวิจัย เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้เป็นไปในทิศทาง/แนวทางเดียวกันในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ

1.3 ควรมีการนำแนวทางการจัดการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยาที่ได้จากการวิจัยมาสู่การปฏิบัติจริง และทำการประเมินผลการใช้แนวทางดังกล่าวเพื่อปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาผลการทดลองใช้เพื่อประเมินแนวทางการจัดการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยา เพื่อให้แนวทางดังกล่าวมีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

2.2 ควรมีการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของสถาบันอุดมศึกษาอื่น เพื่อนำมาประกอบการพิจารณากำหนดแนวทางในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยา

2.3 ควรมีการศึกษาการพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนตารางสอนรายวิชาในหมวดวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยพะเยาตามองค์ประกอบ ได้แก่ S = Student (นิสิต), P = Policy (นโยบาย), A = Activity (กิจกรรม), C = Communication (การสื่อสาร), และ E = Environment (สภาพแวดล้อม)

เอกสารอ้างอิง

- ณัฐพงษ์ พรหมวงษ์ และอัจฉรา ศรีพันธ์. (2566). แนวทางการจัดการเรียนรู้หมวดวิชาศึกษาทั่วไปเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นพลเมืองโลกของนิสิตระดับปริญญาตรีในสถาบันอุดมศึกษาไทย. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 12(2), 119-132.
- นิภาพรณ โสพัฒน์. (2562). วิธีการสื่อสารในองค์กรที่มีประสิทธิภาพ. *วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทย*, 1(3), 23-30.
- นุชรัตน์ นุชประยูร และคณะ. (2565). ผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวคิดของเดวิสเพื่อส่งเสริมทักษะปฏิบัติการใช้โปรแกรมตารางคำนวณ รายวิชาระบบสารสนเทศสำหรับธุรกิจของนักศึกษาปริญญาตรี. *วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล*, 8(1), 81-89.
- ประกาศคณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2565. (2565, 9 กันยายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 139 ตอนพิเศษ 212 ง. หน้า 11-20.
- พรณงาม อีระพงศ์ และสมบุรณ์ ศิริสรทริธ. (2559). การนำนโยบายการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาสู่การปฏิบัติในเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดนครปฐม. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 9(1), 655-667.
- วุฒิพงษ์ ชินศรี และคณะ. (2557). การแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอนในระดับมหาวิทยาลัยด้วยเมตาฮิว ริสติค: การทบทวนวรรณกรรม. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 17(4), 639-659.
- สถาพร พฤษภูมิกุล. (2558). *เอกสารประกอบการฝึกอบรม “คุณภาพนิสิตเกิดจากกระบวนการ เรียนรู้”*. สระแก้ว: คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตสระแก้ว.
- สุจรรยา แก้วพรายตา และวนิดา รัตนมณี. (2560). การแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอนที่มีนักศึกษาหลายคน. *วารสารวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 24(1), 119-129.
- เสาวลักษณ์ เจ้าสกุล. (2558). การพัฒนาการจัดการเรียนตารางสอนโดยใช้โปรแกรม Microsoft Access กรณีศึกษาโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น ฝ่ายมัธยมศึกษา (ศึกษาศาสตร์) มหาวิทยาลัยขอนแก่น. *วารสารศึกษาศาสตร์ ฉบับวิจัยบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 9(3), 191-196.
- อรพันธุ์ ประสิทธิ์รัตน์. (2545). *สภาพแวดล้อมการเรียนรู้อารามุกรรมศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกสาขาวิชาการบริหารการศึกษา
ของมหาวิทยาลัยพะเยาระหว่างปี พ.ศ. 2557-2563

Dissertation Synthesis of Doctoral level in the Field of Educational
Administration of University of Phayao Between 2014-2020

ญานิส ทิพะวะลี¹ และ ณัฐพงษ์ พรหมวงษ์²

Yanisa Thipwalee¹ and Nattapong Promwong²

กองบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา

Division of Educational Services University of Phayao, Thailand

Corresponding Author, E-mail: ²nattapong.pr@up.ac.th

Retrieved: April 24, 2024; Revised: April 28, 2024; Accepted: April 29, 2024

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกสาขาวิชาการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยพะเยาระหว่างปี พ.ศ. 2557-2563 ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการศึกษาเอกสารงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกสาขาวิชาการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยพะเยา ระหว่าง ปี พ.ศ. 2557-2563 จำนวน 26 เรื่อง โดยมีประเด็นการวิจัย ประกอบด้วย 1) ประเภทของการวิจัย 2) ชื่อเรื่องวิจัย 3) วัตถุประสงค์การวิจัย 4) หลักการ แนวคิด และทฤษฎี 5) เนื้อหาสาระที่ใช้ในการวิจัย 6) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 7) วิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง 8) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และ 9) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบบันทึกข้อมูล และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสังเคราะห์เอกสารจากงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยพะเยาระหว่างปี พ.ศ. 2557-2563 และวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกสาขาวิชาการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยพะเยาระหว่างปี พ.ศ. 2557-2563 มีรายละเอียดดังนี้ 1) ประเภทของการวิจัยส่วนใหญ่เป็นการวิจัยและพัฒนา 2) ชื่อเรื่องวิจัยส่วนใหญ่เป็นวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการและการพัฒนากลุ่มตัวอย่าง 3) วัตถุประสงค์การวิจัยส่วนใหญ่เพื่อพัฒนา/สร้างรูปแบบการบริหารจัดการ 4) หลักการ แนวคิด และทฤษฎีส่วนใหญ่ใช้ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารด้านการพัฒนาองค์กร/ทรัพยากรบุคคล 5) เนื้อหาสาระที่ใช้ในการวิจัยส่วนใหญ่ใช้การบริหารจัดการและการพัฒนาสมรรถนะบุคคล 6) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างเป็นบุคลากรในสถานศึกษา 7) วิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ 8) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนใหญ่ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล และ 9) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนใหญ่ใช้สถิติพรรณนาและสถิติสรุปอ้างอิงหรือสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐานการวิจัยส่วนใหญ่เป็นการวิเคราะห์การถดถอย

คำสำคัญ: การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์; การบริหารการศึกษา

Abstract

This qualitative research aimed to study the Dissertation doctoral level in the field of Educational Administration at, the University of Phayao between 2014 -2020. Data was collected from 26 dissertations in the following aspects; 1) type of research 2) Dissertation 3) research

objective 4) principle, concept, and theory 5) content used in research 6) population and sample 7) sampling technique 8) research tool and 9) type of statistics used in data analysis. The data was collected using an information-recorded form and analyzed through content analysis.

The research results indicated that 1) most of the research types were research and development 2) most of the research titles were administration and sample development model 3) most of the research objectives were the development /the creation of an administration model 4) the principle, the concept, and the theory relied mainly on the administration of the organization and the human resources 5) The content used in research mainly focused on the administration and personnel competency development 6) most of populations and samples were organization's personnel 7) the sampling technique mainly used was stratified sampling 8) the tool mostly used was a questionnaire and 9) the type

Keywords: Dissertation; Educational Administration

บทนำ

มหาวิทยาลัยพะเยา มุ่งเน้นการพัฒนาไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยสมบูรณ์แบบ (Comprehensive University) ที่มีศักยภาพและพร้อมในการผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล รวมทั้ง การพัฒนาองค์ความรู้สู่ชุมชนให้เข้มแข็งและสังคมเป็นสุข อันจะเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป ดังปณิธานว่า "ปัญญาเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน" (Wisdom for Community Empowerment) ซึ่งในปัจจุบันมหาวิทยาลัยพะเยาได้มีการจัดการเรียนการสอนทุกหลักสูตรครอบคลุมทุกกลุ่มสาขาวิชา ประกอบด้วย กลุ่มสาขาวิชา วิทยาศาสตร์สุขภาพ กลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และกลุ่มสาขา วิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ อีกทั้งยังเป็นสถาบันที่มุ่งผลิตบัณฑิตครู โดยมี "วิทยาลัยการศึกษา" เดิมเป็นบัณฑิตวิทยาลัย ในสังกัดศูนย์วิทยบริการ จังหวัดพะเยา มหาวิทยาลัยนเรศวร และในปี พ.ศ. 2548 ศูนย์วิทยบริการ จังหวัดพะเยา ได้เปลี่ยนเป็นมหาวิทยาลัยนเรศวรพะเยา บัณฑิตวิทยาลัยจึงเปลี่ยนเป็น สำนักงานการศึกษาภาคพิเศษ ต่อมาในวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2553 มหาวิทยาลัยนเรศวรพะเยา ได้รับการยกฐานะเป็น มหาวิทยาลัยพะเยา สำนักงานการศึกษาภาคพิเศษ จึงได้เปลี่ยนเป็นวิทยาลัยการศึกษาต่อเนื่องและโดยมติสภามหาวิทยาลัยพะเยาโดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา 7 (3) มาตรา 8 และมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยพะเยา พ.ศ. 2553 ในคราวประชุมครั้งที่ 5/2556 เมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2556 ให้เปลี่ยนวิทยาลัยการศึกษาต่อเนื่องเป็น วิทยาลัยการศึกษา และให้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2556 เป็นต้นไป ทั้งนี้ หลักสูตรการศึกษาได้เปิดการเรียนการสอนตั้งแต่ยังเป็น มหาวิทยาลัยนเรศวรพะเยา ภายใต้การบริหารจัดการของคณะศิลปศาสตร์ ดังนั้น หลักสูตรการศึกษาของวิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา จึงเป็นหลักสูตรที่มีการปรับปรุงและพัฒนา มาจากหลักสูตรของมหาวิทยาลัยนเรศวร ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ได้รับความนิยมและมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในแวดวงการศึกษาโดยทั่วไป

วิทยาลัยการศึกษา ในปัจจุบันได้มีการจัดการศึกษาในหลักสูตรระดับปริญญาเอก ประกอบด้วย 1) หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษาและ 2) หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน โดยอาศัยพิที่สามารถปฏิบัติได้หลังสำเร็จการศึกษาสำหรับหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา นักวิชาการนักวิจัยในหน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองท้องถิ่นและสถานศึกษา หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการ

สอน ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา ศึกษานิเทศก์ ครูและบุคลากรทางการศึกษา นักวิชาการด้านการศึกษาดังนั้น การวิจัยทางการศึกษาจึงเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาการศึกษาเพราะนอกจากจะเป็นกระบวนการในการค้นคว้าหาความจริงอย่างมีขั้นตอนและเป็นระบบแล้ว ยังเป็นการทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ รวมทั้งการกำหนดนโยบายการวางแผนการบริหารและการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของประเทศ ซึ่ง (Tansiri, 1996) กล่าวว่านโยบายการศึกษาที่สำคัญส่วนหนึ่งมาจากผลจากการวิจัยและค้นคว้า (Buason et al, 2014) อุดมศึกษาเป็นแหล่งองค์ความรู้และพัฒนากำลังคนระดับสูงที่มีคุณภาพ เพื่อการพัฒนาชาติอย่างยั่งยืนสร้างสังคมการเรียนรู้ตลอดชีวิตบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีบทบาทสูงในประชาคมอาเซียนและมุ่งสู่คุณภาพอุดมศึกษาระดับนานาชาติมุ่งเน้นผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพมีศักยภาพตรงตามความต้องการของสังคม มีความสามารถคิดวิเคราะห์มีความคิดสร้างสรรค์มีทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบมีสุขภาวะทั้งร่างกายและจิตใจ เน้นการใช้กลยุทธ์ผ่านการนำองค์กรเชิงรุกและกลยุทธ์การเงิน รวมทั้งพัฒนาอาจารย์ให้มีความเชี่ยวชาญด้านการสอน และการวิจัยเพื่อให้ได้บัณฑิตที่พึงประสงค์ทำให้สังคมมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Office of the Higher Education Commission, 2005) ดังนั้น การทำวิทยานิพนธ์จึงมีความสำคัญต่อการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาเป็นอย่างมาก และเป็นเงื่อนไขส่วนหนึ่งของการสำเร็จการศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรและผลงานวิทยานิพนธ์ยังเป็นสิ่งสะท้อนถึงคุณภาพตัวตนของนักศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษา กรรมการสอบ และสถาบันการศึกษา

การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกสาขาวิชาการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยพะเยา ถือว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เนื่องจากแต่ละปีการศึกษาจะมีนิสิตที่เข้าศึกษาในระดับปริญญาเอกและมีวิทยานิพนธ์ของนิสิตในสาขาวิชาการบริหารการศึกษาเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี ดังนั้น ผลงานวิทยานิพนธ์ของนิสิตในสาขาวิชาดังกล่าวยังขาดการรวบรวมข้อมูลสำหรับวิเคราะห์ และสังเคราะห์ เพื่อสรุปเป็นองค์ความรู้ว่ามีการทำวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับประเด็นใด และมีความสอดคล้องกับองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับหลักการบริหารทางการศึกษาหรือเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันหรือไม่อย่างไร (พิทยาภรณ์ พิษญวงศ์กุลชัย และอนุชา กอนพ่วง, 2561) ประกอบกับวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกสาขาวิชาการบริหารการศึกษานั้นมีความสำคัญต่อการบริหารการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง โดยมีประกาศคณะกรรมการคุรุสภา เรื่อง สาระความรู้และสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารการศึกษา กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีสาระความรู้และสมรรถนะของผู้ประกอบวิชาชีพผู้บริหารการศึกษาตามมาตรฐานความรู้ (ประกาศคณะกรรมการคุรุสภา, 2556)

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกสาขาวิชาการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยพะเยา ระหว่างปี พ.ศ. 2557-2563

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ตามวัตถุประสงค์ คือ เพื่อสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกสาขาวิชาการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยพะเยา ระหว่างปี พ.ศ. 2557-2563 โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. **ใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)** ประกอบด้วย วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยพะเยา ระหว่างปี พ.ศ. 2557-2563 จำนวน 26 เรื่อง

2. **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** ผู้วิจัยใช้แบบสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยพะเยา

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยพะเยา ระหว่างปี พ.ศ. 2557-2563 จำนวน 26 เรื่อง

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยจากการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกสาขาวิชาการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยพะเยาระหว่างปี พ.ศ. 2557-2563 มีรายละเอียด ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของวิทยานิพนธ์ พบว่า วิทยานิพนธ์ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ ปี พ.ศ. 2560 มีจำนวนสูงที่สุด 6 เรื่อง รองลงมาคือ วิทยานิพนธ์ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ ปี พ.ศ. 2558 จำนวน 5 เรื่อง และวิทยานิพนธ์ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ ปี พ.ศ. 2559 และปี พ.ศ. 2561 จำนวน 4 เรื่อง ตามลำดับ

2. ผลการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกสาขาวิชาการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยพะเยา ระหว่างปี พ.ศ. 2557-2563 ดังนี้

2.1 ประเภทของการวิจัย พบว่า วิทยานิพนธ์ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ ปี พ.ศ. 2557-2563 ทั้งหมดจำนวน 26 เรื่อง เป็นประเภทการวิจัยและพัฒนา (Research and Development)

2.2 ชื่อเรื่องวิจัย พบว่า ส่วนใหญ่เป็นวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการ การพัฒนากลุ่มตัวอย่าง มากที่สุด จำนวน 19 เรื่อง รองลงมาคือ เรื่อง แนวทางการพัฒนา จำนวน 5 เรื่อง และเรื่องการศึกษา นโยบาย หรือกลยุทธ์การพัฒนา จำนวน 2 เรื่อง ตามลำดับ

2.3 วัตถุประสงค์การวิจัย พบว่า การตั้งวัตถุประสงค์การวิจัย จำแนกได้ 6 ลักษณะ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา รูปแบบการบริหารจัดการ 2) เพื่อศึกษาปัจจัยรูปแบบการบริหารจัดการ 3) เพื่อพัฒนาสร้างรูปแบบการบริหารจัดการ 4) เพื่อตรวจสอบรูปแบบการบริหารจัดการ 5) เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารจัดการ และ 6) เพื่อประเมินความเหมาะสมของรูปแบบการบริหารจัดการ โดยงานวิจัยจำนวน 26 เรื่อง พบว่า มีการศึกษา วัตถุประสงค์เพื่อพัฒนา/สร้างรูปแบบการบริหารจัดการ มากที่สุด จำนวน 21 เรื่อง รองลงมาคือ การศึกษา วัตถุประสงค์ เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารจัดการ จำนวน 16 เรื่อง และการศึกษาวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปัจจัยรูปแบบการบริหารจัดการ จำนวน 14 เรื่อง ตามลำดับ

2.4 หลักการ แนวคิด และทฤษฎี พบว่า วิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่ใช้หลักการ แนวคิด และทฤษฎี เกี่ยวกับการบริหารด้านการพัฒนาองค์กร/ทรัพยากรบุคคล จำนวน 24 เรื่อง และหลักการ แนวคิด และทฤษฎี เกี่ยวกับการบริหารนโยบายและกลยุทธ์ทางการศึกษา จำนวน 2 เรื่อง ตามลำดับ

2.5 เนื้อหาสาระที่ใช้ในการวิจัย พบว่า วิทยานิพนธ์ที่นำมาสังเคราะห์ส่วนใหญ่มีเนื้อหาในการบริหารจัดการ การพัฒนาสมรรถนะบุคคล ได้แก่ บุคลากรในสถานศึกษา นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา และนักเรียนชั้นประถมศึกษา จำนวน 15 เรื่อง และการบริหารจัดการสถานศึกษา จำนวน 11 เรื่อง ตามลำดับ

2.6 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง พบว่า เป็นบุคลากรในสถานศึกษา มากที่สุด จำนวน 20 เรื่อง รองลงมา คือ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จำนวน 6 เรื่อง ตามลำดับ

2.7 วิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง พบว่า วิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่มีการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง โดยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Sampling) มากที่สุด จำนวน 7 เรื่อง รองลงมาคือ การสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling) จำนวน 6 เรื่อง และการสุ่มตัวอย่างโดยใช้กฎแห่งความชัดเจน (Rule of Thumb) จำนวน 5 เรื่อง ตามลำดับ

2.8 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่า วิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 11 เรื่อง รองลงมาคือ แบบวัด จำนวน 8 เรื่อง และแบบประเมิน จำนวน 6 เรื่อง ตามลำดับ

2.9 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า วิทยานิพนธ์ จำนวน 26 เรื่องใช้สถิติพรรณนา คิดเป็นร้อยละ 100 ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนสถิติสรุปอ้างอิงหรือสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐานการวิจัย ส่วนใหญ่เป็นการวิเคราะห์การถดถอย (Multiple Regression Analysis) จำนวน 14 เรื่อง รองลงมา คือ การวิเคราะห์อิทธิพล (Path Analysis) จำนวน 8 เรื่อง และการสร้างโมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) จำนวน 6 เรื่อง ตามลำดับ (บางวิทยานิพนธ์ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลหลายแบบ)

อภิปรายผลการวิจัย

จากการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกสาขาวิชาการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยพะเยา ระหว่างปี พ.ศ. 2557-2563 ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบจากการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ตามคุณลักษณะงานวิจัยในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ประเภทของการวิจัย พบว่า ส่วนใหญ่เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ใช้ในการค้นคว้าและสร้างความรู้ใหม่ และนำความรู้นั้นมาใช้ในการพัฒนานวัตกรรม การบริการ หรือกระบวนการต่าง ๆ เพื่อเพิ่มคุณค่าหรือสร้างสิ่งใหม่ที่มีประโยชน์ต่อองค์กรหรือสังคม และเป็นระเบียบวิธีวิจัยที่ผสมผสานงานวิจัยหลายรูปแบบ นำรูปแบบการวิจัยและการพัฒนามารวมกันอย่างลงตัว โดยเฉพาะความหมายในเชิงพัฒนา เป็นกระบวนการที่สร้างการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น และนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ให้มีประสิทธิภาพ ถือเป็นการศึกษาค้นคว้า การทดลอง โดยนำเอาระเบียบวิธีวิจัยและหลักการทางวิทยาศาสตร์มาปฏิบัติการต่อเป้าหมายในการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลผลิต สิ่งประดิษฐ์ของผู้เรียน/นักศึกษา รวมทั้งสื่ออุปกรณ์รูปแบบการเรียนการสอนให้เกิดผลดี และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (เฉลิมศักดิ์ นามเชียงใต้, 2561)

2. ชื่อเรื่องวิจัย ส่วนใหญ่เป็นรูปแบบการบริหารจัดการและการพัฒนา โดยเป็นการศึกษาและการสืบค้นเกี่ยวกับกระบวนการบริหารจัดการและการพัฒนาในองค์กรหรือบุคลากร มุ่งเน้นการศึกษาเกี่ยวกับวิธีการและกลยุทธ์ที่ใช้ในการบริหารจัดการ การจัดทำแผนและการดำเนินการ การพัฒนาความรู้และทักษะของบุคลากร การวัดผลและการประเมินผลการดำเนินงาน และกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา มีการนำเสนอข้อมูลและความเข้าใจที่สำคัญเกี่ยวกับวิธีการทำงานที่เป็นมิตรกับองค์กร การศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับวัฒนธรรมองค์กร การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และแนวทางการพัฒนานวัตกรรมในองค์กร วิจัยในรูปแบบนี้มีความสำคัญมากในการช่วยให้องค์กรสามารถปรับตัวและพัฒนาตนเองในสถานะที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคดิจิทัลและการแข่งขันอย่างมากขึ้น สอดคล้องกับ วิรัช วิรชนภรณ์ (2550) ที่กล่าวว่า การบริหารจัดการและการพัฒนา เป็นแนวทางหรือวิธีการหนึ่งของการบริหารจัดการของ หน่วยงานที่นำมาใช้ในการบริหารเกี่ยวข้องกับกิจกรรมพัฒนา รวมทั้งการพัฒนาหรือ ปรับปรุงการบริหารภายในของหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น โครงสร้าง อำนาจหน้าที่ กระบวนการ และบุคคล โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมด้วย ทั้งนี้ มีจุดหมายปลายทางเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของประเทศชาติและประชาชนไปในทิศทางที่ดีขึ้น

3. วัตถุประสงค์การวิจัย วิทยานิพนธ์ที่นำมาสังเคราะห์ส่วนใหญ่ มีการกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัย โดยมากครอบคลุม 3 ประเด็น ดังนี้ (1) เพื่อพัฒนา/สร้างรูปแบบการบริหารจัดการ (2) เพื่อประเมินรูปแบบการบริหารจัดการ และ (3) เพื่อศึกษาปัจจัยรูปแบบการบริหารจัดการ ซึ่งสอดคล้องกับวรรณิ แกมเกตุ (2555) ได้อธิบายสรุปไว้ว่า การตั้งวัตถุประสงค์การวิจัยที่ดีควรมีความสอดคล้องกับชื่อเรื่องและความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย มีความ ชัดเจนว่าต้องการศึกษาอะไร อย่างไร วัตถุประสงค์การวิจัยทุกข้อต้องสามารถศึกษาหาคำตอบได้ ควรเขียนให้อยู่ในรูปของ ประโยคบอกเล่า โดยขึ้นต้นประโยคด้วยคำว่า “เพื่อ” แล้วตามด้วยคำที่แสดงถึงพฤติกรรมในการแสวงหาคำตอบหรือสาระหลักที่ ต้องการศึกษ เป็นข้อความที่สั้น

กะทัดรัด และใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย และควรเขียนเรียงลำดับการศึกษาหรือเรียงลำดับตาม ความสำคัญหรือจุดเน้น ซึ่งขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของการวิจัยแต่ละเรื่อง

4. หลักการ แนวคิด และทฤษฎี พบว่า วิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่ใช้หลักการ แนวคิด และทฤษฎี เกี่ยวกับการบริหารด้านการพัฒนาองค์กร/ทรัพยากรบุคคล เป็นกระบวนการที่ศึกษาและจัดการทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร เพื่อให้พัฒนาและเติบโตในทางที่เหมาะสมตามวัตถุประสงค์และความต้องการขององค์กร ด้วยเทคนิคและเครื่องมือที่เหมาะสม เพื่อให้บุคลากรมีความพร้อมในการปฏิบัติงานให้ดีที่สุดและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน การบริหารด้านการพัฒนาองค์กร/ทรัพยากรบุคคลเป็นส่วนสำคัญของการบริหารองค์กรที่เป็นเส้นทางสำคัญในการพัฒนาความเป็นเลิศของบุคลากรและองค์กรโดยรวม และหลักการ แนวคิด และทฤษฎี เกี่ยวกับการบริหาร นโยบายและกลยุทธ์ทางการศึกษา เป็นกระบวนการที่ใช้ในการกำหนดและดำเนินการนโยบายและกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ซึ่งเป็นการวางแผนและจัดการทรัพยากรที่สำคัญในการพัฒนาระบบการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ เน้นไปที่การจัดการนโยบาย แผนงาน และกลยุทธ์ในด้านการศึกษาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และมิติการพัฒนาการศึกษาของประเทศหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง การบริหารนโยบายและกลยุทธ์ทางการศึกษาเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและสำคัญที่สุดในการพัฒนาระบบการศึกษาที่มีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับในระดับสากล สอดคล้องกับ วีรวิชัย ปิยนนทศิลป์ (2560) ที่กล่าวว่า การพัฒนาองค์กร คือ การบูรณาการองค์ความรู้ที่มีความหลากหลายของทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรในการบริหารจัดการองค์กรและการดำเนินการให้เกิดผลสัมฤทธิ์เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมาย ขององค์กร ภายใต้สภาพแวดล้อมการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

5. เนื้อหาสาระที่ใช้ในการวิจัย พบว่า วิทยานิพนธ์ที่นำมาสังเคราะห์ส่วนใหญ่มีเนื้อหาในการบริหารจัดการ การพัฒนาสมรรถนะบุคคล ได้แก่ บุคลากรในสถานศึกษา นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา และนักเรียนชั้นประถมศึกษา เป็นกระบวนการที่องค์กรใช้เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมให้บุคลากรพัฒนาทักษะ ความรู้ และทักษะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล ซึ่งการบริหารจัดการและการพัฒนาสมรรถนะบุคคลมีความสำคัญอย่างมากในการสร้างพลังงานและความเชี่ยวชาญในองค์กร อีกทั้งยังเป็นกระบวนการที่ช่วยส่งเสริมความพร้อมและความเชี่ยวชาญของบุคลากรในองค์กร ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะสนับสนุนให้องค์กรมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน และการบริหารจัดการสถานศึกษา เป็นกระบวนการที่ใช้ในการดำเนินการและบริหารจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานศึกษา เพื่อให้การศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ เน้นไปที่การวางแผน การดำเนินการ และการควบคุมทรัพยากรที่มีอยู่ในสถานศึกษา และเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ของผู้เรียน และมีบทบาทสำคัญในการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่เหมาะสมในสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับ นนทวัฒน์ สุขผล และศุภชัย เหมือนโพธิ์ (2565) ที่กล่าวว่า การให้ความสำคัญกับทรัพยากรบุคคล มีความสำคัญต่อการดำเนินการและการบริหารองค์กร ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จ และยุทธนา วาโยหะ (2563) ได้กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา เป็นการดำเนินการต่าง ๆ ภายในสถานศึกษา โดยการบริหารงานวางแผน จัดองค์กร และควบคุมการดำเนินงานตามขอบข่ายการบริหารสถานศึกษา

6. วิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง พบว่า วิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่มีการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง โดยการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Sampling) การสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-Stage Sampling) และการสุ่มตัวอย่างโดยใช้กฎแห่งความชัดเจน (Rule of Thumb) การกำหนดกลุ่มตัวอย่างเป็นขั้นตอนสำคัญในการทำงานวิจัยหรือการศึกษาที่มีผลสำคัญต่อความถูกต้องและความเชื่อถือของผลลัพธ์ การเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมช่วยให้งานวิจัยหรือการศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีความเป็นไปตามแผน โดยลดการสูญเสียของทรัพยากรทั้งเวลาและเงิน การศึกษาที่ใช้กลุ่มตัวอย่างที่ไม่เหมาะสมอาจส่งผลให้มีความผิดพลาดที่สูงขึ้น ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อความถูกต้องและความเชื่อถือได้ของผลลัพธ์ที่ได้ สอดคล้องกับพระนิทัศน์ อธิปญโญ (วงศ์วังเพิ่ม) และคณะ

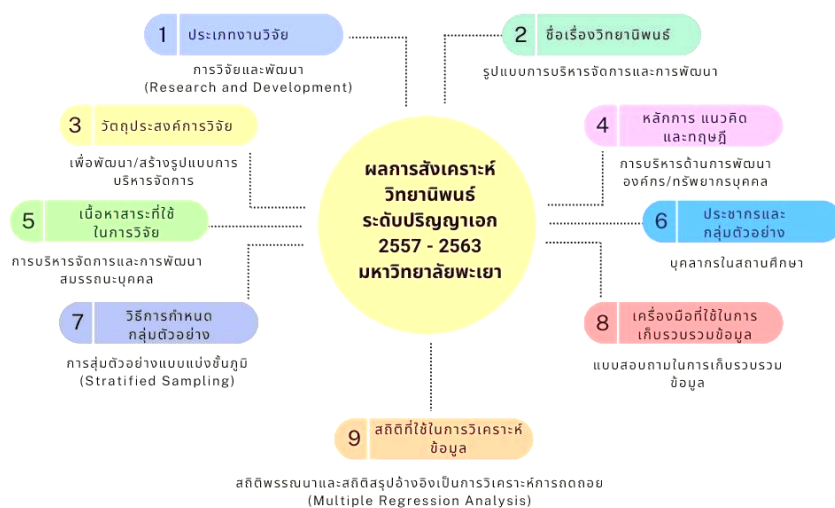
(2565) ที่กล่าวถึงลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่ดีจะต้องมีประโยชน์ที่จะนำไปใช้เป็นตัวแทนของประชากรได้ ส่งผลให้งานวิจัยบางเรื่องที่มีข้อจำกัดที่ไม่สามารถสำรวจข้อมูลของประชากรทั้งหมดได้ และกลุ่มตัวอย่างที่ดีจะสามารถนำไปใช้ในการสรุปหรืออ้างอิงแทนประชากรได้ ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยหรือองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

- 1) จะต้องเป็นตัวแทนที่ดีกลุ่มตัวอย่างที่ดีต้องมีลักษณะคล้ายคลึงกันและครอบคลุมประชากรโดยรวมมากที่สุด
- 2) จะต้องมีความเหมาะสม

7. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่า วิทยานิพนธ์ส่วนใหญ่ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบวัด และแบบประเมิน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยมีความสำคัญอย่างมากเนื่องจากมีบทบาทสำคัญในการทำให้ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมีคุณภาพและเชื่อถือได้ ได้แก่ ความถูกต้อง ประหยัดเวลาและทรัพยากร ความสะดวกสบาย ความหลากหลาย ความปลอดภัย และการให้ข้อมูลที่มีคุณภาพ สอดคล้องกับละอองทิพย์ มัทธุส และคณะ (2554) ได้ศึกษาการสังเคราะห์งานวิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา ระหว่างปี พ.ศ. 2551 - มีนาคม 2554 ผลการวิจัยพบว่าส่วนใหญ่ใช้แบบสอบถามในการรวบรวมข้อมูล และการวิจัยเป็นแบบวิจัยและพัฒนา

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกสาขาวิชาการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยพะเยาระหว่างปี พ.ศ. 2557-2563 พบประเด็นที่ผู้วิจัยได้ศึกษา ดังนี้ 1) ประเภทของการวิจัยส่วนใหญ่เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) 2) ชื่อเรื่องวิจัยส่วนใหญ่เป็นวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการและการพัฒนา 3) วัตถุประสงค์การวิจัยส่วนใหญ่เพื่อพัฒนา/สร้างรูปแบบการบริหารจัดการ 4) หลักการ แนวคิด และทฤษฎีส่วนใหญ่ใช้ทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารด้านการพัฒนาองค์กร/ทรัพยากรบุคคล 5) เนื้อหาสาระที่ใช้ในการวิจัยส่วนใหญ่ใช้การบริหารจัดการและการพัฒนาสมรรถนะบุคคล 6) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างเป็นบุคลากรในสถานศึกษา 7) วิธีการกำหนดกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Sampling) 8) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลส่วนใหญ่ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล และ 9) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนใหญ่ใช้สถิติพรรณนาและสถิติสรุปอ้างอิงหรือสถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐานการวิจัยส่วนใหญ่เป็นการวิเคราะห์การถดถอย (Multiple Regression Analysis) (รายละเอียดดังภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกสาขาวิชาการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยพะเยาระหว่างปี พ.ศ. 2557-2563

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 การทำวิทยานิพนธ์ในระดับบัณฑิตศึกษาทางด้านการศึกษาคือเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาการศึกษา โดยเฉพาะวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาเอกสาขาวิชาการบริหารการศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการในการศึกษาค้นคว้าหาความจริงอย่างมีขั้นตอนและเป็นระบบ เพื่อสร้างนวัตกรรมสำหรับแก้ปัญหาหรือพัฒนาการศึกษา รวมทั้งการกำหนดนโยบายในการวางแผนการบริหารและการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของประเทศ ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาที่มีการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรทางด้านการบริหารการศึกษา จึงควรกำหนดนโยบายในการกำกับ ติดตามการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะกระบวนการทำวิจัยเพื่อประกอบการสำเร็จการศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาในระดับสากล

1.2 สถาบันอุดมศึกษาที่มีการจัดการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษาทางด้านการบริหารการศึกษา ควรมีการกำหนดนโยบายให้หลักสูตรมีการศึกษาวิจัยหรือสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ที่ผ่านมา เพื่อประกอบการพิจารณาในการปรับปรุงหลักสูตรตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา และสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยหรือสังเคราะห์วิทยานิพนธ์มาประกอบในการกำหนดทิศทางการทำวิทยานิพนธ์ให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับสถาบันอุดมศึกษาและหน่วยงานอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

2.1 อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร/อาจารย์ประจำหลักสูตร/อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ควรพิจารณานำข้อมูลผลการวิจัยหรือผลการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาเอกสาขาวิชาการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยพะเยามาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดประเด็นการทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตในหลักสูตร

2.2 อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร/อาจารย์ประจำหลักสูตร ควรพิจารณานำข้อมูลผลการวิจัยหรือผลการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาเอกสาขาวิชาการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยพะเยามาประกอบการกำหนดสาระในการปรับปรุงหลักสูตร เช่น การกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ รายละเอียดของรายวิชา และแผนการจัดการศึกษา ให้บรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ของหลักสูตร และเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- เฉลิมศักดิ์ นามเชียงใต้. (2561). การวิจัยและพัฒนาทางเทคโนโลยี. วารสารวิจัยและนวัตกรรมการอาชีวศึกษา, 2(1), 1-79.
- นนทวัฒน์ สุขผล และศุภชัย เหมือนโพธิ์. (2565). กลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะทรัพยากรบุคคลรองรับการเป็นธนาคารเพื่อสังคม. วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 8(2), 77-90.
- พิทยาภรณ์ พิษณุวงศ์กุลชัย และอนุชา กอนพ่วง. (2561). การสังเคราะห์วิทยานิพนธ์และแนวทางการพัฒนางานวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร. วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร, 20(2), 162-174.
- พระนิทัศน์ อธิปญโญ (วงศ์วังเพิ่ม), พระวุฒิพงษ์ แก้วแกมดา และปรัชญา มีโนนทองมหาศาล. (2565). การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัย. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 18(83), 1-9.
- ยุทธนา วาโยหะ. (2563). ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการบริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1 (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- วรรณิ แกมเกตุ. (2555). วิธีวิทยาการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วิรัช วิรัชชนาภวรรณ. (2550). การบริหารจัดการและการบริหารการพัฒนา. กรุงเทพฯ: เอกซ์เปอร์เนท.
- วีรวิทย์ ปิยนนทศิลป์. (2560). การพัฒนาองค์การ: แนวคิด กระบวนการ และบทบาท ของนักบริหารการพัฒนา
องค์การ. วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง, 6(2), 199-209.
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2553). รวมกฎหมายกฎกระทรวง ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ สำหรับผู้ประกอบ
วิชาชีพทางการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ยงพลเทรดดิ้ง.
- Buason, R., et al. (2014). Evaluation of student thesis quality Ph.D. Naresan University. *Journal of Educational Sciences, Naresan University*, 16, 120-126.
- Office of the Higher Education Commission. (2005). *Higher Education Curriculum 2005 and Guidelines for Higher Education Curriculum Standards*. Bangkok: Office of the Higher Education Commission.
- Tansiri, W. (1996). Guidelines for the Reform of Thai Education in the Globalization Era. *Journal of Teacher Education*, 16(3), 12-16.

“สติ” ในคัมภีร์ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค: ศึกษาเฉพาะโครงสร้างและกระบวนการธรรม “Mindfulness” in Dighanikaya Silakhandhavagga scripture: A study of Dhamma structure and process

มนตรี วิวาทสุข

Montree Wiwasukh

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Faculty of Humanities and Social Sciences, Burapha University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: montree.wi@go.buu.ac.th

Retrieved: January 23, 2024; Revised: February 2, 2024; Accepted: February 5, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโครงสร้างและกระบวนการของสติในคัมภีร์ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค เป็นการวิจัยเอกสาร เก็บรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎกเล่มที่ 9 ชื่อทีฆนิกาย สीलขันธวรรค คำที่ใช้สืบค้น คือ “สติ” สืบค้นจาก “พระไตรปิฎก ประมวลคัมภีร์ และแหล่งค้นพุทธศาสนนฉบับคอมพิวเตอร์” วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติพรรณนา คือ ค่าเฉลี่ย และร้อยละ และข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า สติ ปรากฏในคัมภีร์ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค จำนวน 108 ครั้ง โครงสร้าง 13 ส่วน ได้แก่ 1) ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า 2) ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ 3) ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ เป็นผู้สันโดษ 4) โนมน้อมจิตไปเพื่ออุปเพนิวาสานุสสติญาณ 5) มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย 6) มีสติ อยู่เป็นสุข 7) มีสติปรารภเฉพาะพระผู้มีพระภาค 8) มีสติสัมปชัญญะ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์ 9) มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์ 10) สติไม่หลงลืม 11) สติสัมปชัญญะ และความอยู่สบายจักมี 12) ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ และสันโดษอันเป็นอริยะ 13) สติหลงลืม และ กระบวนการ 2 ชุดซึ่งเป็นการค้นพบเชิงอุปนัยที่สำคัญ ได้แก่ 1) สติแบบบริสุทธิ์เกิดในจตุตถฌานที่จิตเป็นอุเบกขา 2) สติแบบประยุกต์ต้องใช้คู่กับสัมปชัญญะในทุกการกระทำ

คำสำคัญ: สติบริสุทธิ์; สติประยุกต์; จตุตถฌาน; อุเบกขา; สัมปชัญญะ

Abstract

The objective of this research article is to study the structure and process of Mindfulness in the Dighanikaya Silakhandhavagga scripture. It is documentary research. Data were collected from the 9th volume of the Tipitaka, Dighanikaya Silakhandhavagga. The search word used was “Mindfulness” searched from “The Computerization of the Pali Canon and Buddhist Reference”. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics such as means and percentages, and qualitative data were analyzed using inductive content analysis.

The research results found that Mindfulness appears in the Dighanikaya Silakhandhavagga 108 times, 13 structures follow: 1) Maintain Mindfulness in front of you 2) Consist of Mindfulness and awareness 3) Consist of Mindfulness and awareness and being a recluse 4) Puppeni-

vasanussatiyana 5) Mindful, fully aware, enjoying happiness with the body 6) Mindful, living in happiness 7) Mindful, praising only the Blessed One 8) Mindful, fully aware and purifies the mind 9) Neutrality causes pure mindfulness 10) Mindfulness does not forget 11) Mindfulness, awareness and well-being will occur 12) Mindfulness, awareness and solitude which is noble 13) Mindfulness forgets. The inductive conclusion, which is an important finding, is that there are two models of the mindfulness process namely pure and applied. The first arises only in the Fourth absorption where the mind is equanimous. Moreover, the latter must be used together with awareness in every action.

Keywords: Pure Mindfulness; Applied Mindfulness; Fourth Absorption; Neutrality; Awareness

บทนำ

สติเป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาเพราะต้องใช้ในทุกสถานทุกกรณี (ส.ม. (บาลี) 19/572/158; ส.ม. (ไทย) 19/234/174; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2555) ดังนั้น ชาวพุทธหรือผู้สนใจพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมที่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ควรศึกษาสติเพื่อทำความเข้าใจหลักการที่สำคัญของพระพุทธศาสนาอันจะนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง เมื่อจะศึกษาสติซึ่งเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าต้องศึกษาจากพระไตรปิฎกเนื่องจากเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมคำสอนของพระพุทธเจ้าไว้อย่างสมบูรณ์ที่สุด กอปรกับการศึกษาสติในปัจจุบันโดยมากเป็นการศึกษาเชิงประจักษ์มีการอ้างอิงพระไตรปิฎกเฉพาะเล่มที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษาเท่านั้น ยังไม่มีการศึกษารายคัมภีร์ ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ จึงนำไปสู่การสืบค้นคำว่า “สติ” ในพระไตรปิฎก พบว่าสติปรากฏในพระไตรปิฎกฉบับหลวง 43 เล่ม จากทั้งหมด 45 เล่ม จำนวน 6,272 ครั้ง (กรมการศาสนา, 2525; สำนักคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2550)

ในจำนวนดังกล่าวนี้ สติปรากฏในวินัยปิฎกจำนวน 523 ครั้ง สุตตันตปิฎก 4,381 ครั้ง และอภิธรรมปิฎก 1,368 ครั้ง (กรมการศาสนา, 2525; สำนักคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2550) เนื่องจากมีจำนวนมากจึงไม่สามารถทำการศึกษาสติในพระไตรปิฎกทั้งหมดในคราวเดียวได้ ดังนั้น บทความวิจัยนี้ จึงศึกษาจากพระไตรปิฎกเพียงหนึ่งเล่ม ทั้งนี้ นอกจากข้อจำกัดในด้านปริมาณที่มีเป็นจำนวนมากแล้วยังคำนึงถึงข้อจำกัดด้านเวลาและทรัพยากรด้วย และที่สำคัญคือเพื่อให้งานสำเร็จในเวลาที่เหมาะสมแก่การนำร่องใช้เป็นแนวทางศึกษาพระไตรปิฎกเล่มอื่นต่อไป โดยพระไตรปิฎกหนึ่งเล่มที่เลือกศึกษาในครั้งนี้ คือ พระไตรปิฎกเล่มที่ 9 ชื่อ “ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค” เพราะเป็นเล่มแรกของสุตตันตปิฎก และเหตุผลที่เลือกศึกษาสุตตันตปิฎกก่อนเพราะมีเนื้อหาเกี่ยวกับหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสกับบุคคลทั่วไปทั้งผู้ที่เป็นชาวพุทธและผู้ที่ไม่ใช่ชาวพุทธ ทั้งบรรพชิตและฆราวาส โดยเฉพาะคัมภีร์ทีฆนิกายถือกันว่าเป็นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าชั้นดั้งเดิมที่สุดเท่าที่มีการบันทึกไว้ในพระไตรปิฎก (พระเมธีธรรมาภรณ์, 2542) ต่างจากวินัยปิฎกซึ่งเป็นกฎระเบียบสำหรับภิกษุและภิกษุณี ในขณะที่อภิธรรมปิฎกเป็นการอธิบายสภาวะธรรมไม่เกี่ยวข้องกับบุคคล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาโครงสร้างและกระบวนการธรรมของสติในทีฆนิกาย สีลขันธวรรค

การทบทวนวรรณกรรม

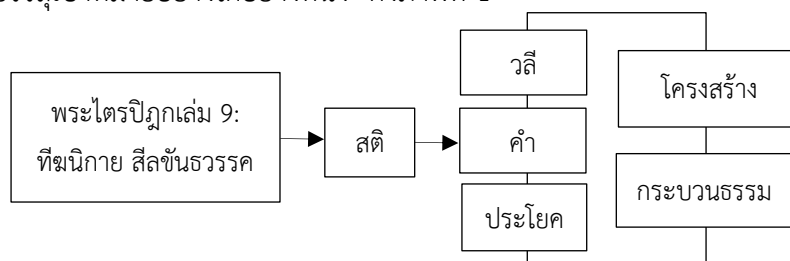
การทบทวนวรรณกรรมเพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดขอบเขตในการเลือกคำ วลี และโครงสร้างเนื้อหาจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิคือพระไตรปิฎกนั้น สิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง คือ ความเข้าใจความหมายของคำว่า สติ การทบทวนวรรณกรรมในที่นี้จึงมุ่งค้นหาความหมายของคำว่าสติจากแหล่งข้อมูลระดับเดียวกันพร้อมกับแหล่งข้อมูลร่วมสมัยดังนี้

สติ เป็นภาษาบาลี มีรากศัพท์มาจาก สร ธาตุ แปลว่า คิด ระลึก และ เบียดเบียน มีความหมายตามที่ปรากฏในอภิธรรมปิฎกและคำแปลโดยพระพรหมคุณาภรณ์ร่วมด้วยว่า (1) ความตามระลึก การคอยระลึกถึงอยู่เนื่องๆ (อนุสสติ) (2) ความหวนระลึก การหวนระลึก (ปฐิสสติ) (3) กิริยาที่ระลึก ภาวะที่ระลึกได้ (สรณตา) (4) ความทรงจำ ภาวะที่ทรงจำไว้ (ธารณตา) (5) ความไม่เลือนลอย ภาวะที่ไม่เลือนหาย (อปีลาปนตา) (6) ความไม่หลงลืม ภาวะที่ไม่ลืม (อสมมุสนตา) (อภิ.วิ. (บาลี) 35/240/164; อภิ.วิ. (ไทย มจร) 35/220/201; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2555) ซึ่งผู้ร่วมสมัยได้ให้ความหมายคล้ายตามนัยแห่งอภิธรรมปิฎกข้างต้นนั้นว่า (1) ความระลึกได้ ความรู้สึกตัว กิริยาที่ระลึกได้ อาการที่ระลึกได้ (สรติ จินตตติ สติ) (2) ธรรมชาติเป็นเหตุให้ระลึกได้ (สรติ เอตยาติ สติ) (3) ความรู้สึกตัวที่เบียดเบียนความประมาท ผู้เบียดเบียนความประมาท ธรรมชาติผู้เบียดเบียนความประมาท (ปมาท สรติ หีสตติ สติ) (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2550; พระมหาสมปอง มุทิโต, 2558; ทองย้อย แสงสินชัย, 2562)

จากการทบทวนวรรณกรรมทำให้ได้นิยามคำว่า “สติ” ในสองมิติ ได้แก่ 1) เชิงบวก คือ การระลึกได้ และ 2) เชิงลบ คือ การกำจัดความประมาท ดังนั้น เมื่อกล่าวโดยรวม สติ จึงได้แก่ “การระลึกได้และทำลายความประมาท” หรือ “การระลึกได้และความไม่ประมาท” นั่นเอง

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเอกสาร ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยตามแนวคิดการวิจัยเอกสาร โดยการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในระดับคำ วลี และประโยค แล้วนำไปสู่ข้อสรุปเชิงอุปนัย อันประกอบด้วยโครงสร้างและกระบวนการที่มีคำว่าสติเป็นส่วนประกอบ ดังนั้น ในที่นี้ โครงสร้าง จึงหมายถึง ประโยคที่ประกอบด้วยประธาน กริยา และกรรม ลักษณะนามของโครงสร้างจึงใช้คำว่า “สำนวน” ทั้งนี้ ประธานของประโยคจะละไว้ แสดงเพียงกริยาและกรรม ในขณะที่กระบวนการ หมายถึง ขั้นตอนการเกิดและการทำหน้าที่ของสติเพื่อบรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเอกสารมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 แหล่งข้อมูล คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง (กรมการศาสนา, 2525) เล่มที่ 9 ชื่อ “ทีฆนิกาย สิลขันธวรรค” หรือเรียกว่า “คัมภีร์ทีฆนิกาย สิลขันธวรรค” จำนวน 383 หน้า 1.2 คำที่ใช้สืบค้น คือ คำว่า “สติ” 1.3 สืบค้นจาก “พระไตรปิฎก ประมวลคัมภีร์ และแหล่งค้นพุทธศาสน์ฉบับคอมพิวเตอร์” (The Computerization of the Pali Canon and Buddhist Reference) ตามโครงการ “บูตเซอร์” (BUDSIR, Buddhist Scriptures Information Retrieval) หรือพระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ซึ่งเรียกอย่างย่อว่า “BUDSIR VI for Windows” จัดทำและเผยแพร่โดยสำนักคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยมหิดล (2550) พระไตรปิฎกภาษาไทยที่บรรจุไว้ใน BUDSIR คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง (กรมการศาสนา, 2525)

2. ขั้นตรวจสอบข้อมูล

ตรวจสอบจำนวนคำที่พบกับแหล่งข้อมูล 2 แหล่ง คือ แหล่งข้อมูลที่ 1 คือ “โปรแกรมสำหรับค้นหาและเทียบเคียงพุทธวจนจากพระไตรปิฎก” (E-Tipitaka) ซึ่งพัฒนาโดยสุธี สุดประเสริฐ (2554) อันเป็นระบบสืบค้นพุทธวจนของวัดนาป่าพง (2567) และแหล่งข้อมูลที่ 2 คือ “84000.org” (ผู้จัดทำเว็บไซต์, 2545) ซึ่งเป็นเว็บไซต์ที่พัฒนาขึ้นโดยผู้ไม่ประสงค์ออกนาม แต่ใช้เรียกตนเองว่า “ผู้จัดทำเว็บไซต์” โดยทั้งสองแหล่งข้อมูลเทียบเคียงกับพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง (กรมการศาสนา, 2525) และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เนื่องจากแหล่งข้อมูลที่ใช้ตรวจสอบทั้งสองแหล่งนั้นเป็นแหล่งข้อมูลออนไลน์ซึ่งอาจมีคำถามต่อความน่าเชื่อถือ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้เป็นเพียงแนวทางในการระบุตำแหน่งของสติจากนั้นตรวจสอบกับพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง (กรมการศาสนา, 2525) และฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) โดยตรงอีกชั้นหนึ่ง

3. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์โดยสถิติเชิงพรรณนา คือ ค่าเฉลี่ย และร้อยละ โดยประยุกต์แนวทางจากการเลือกใช้สถิติที่เหมาะสมสำหรับการวิจัยของศิริชัย กาญจนवास, ทวีวัฒน์ ปิตยานนท์ และดิเรก ศรีสุขโข (2559) 3.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ ประยุกต์จากเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของเอื้อมพร หลินเจริญ (2555) โดย 1) การวิเคราะห์เนื้อหาด้วยการจัดกลุ่ม แยกประเภท การอ่านซ้ำ ๆ บันทึกความเหมือนและความต่าง และความหมาย 2) การวิเคราะห์โครงสร้างด้วยการพิจารณาตำแหน่งและหน้าที่ที่คำว่า “สติ” ปรากฏในประโยคซึ่งประกอบกันเป็นเหตุการณ์และกระบวนการที่นำมาซึ่งการกล่าวถึงสตินั้น ๆ และ 3) การวิเคราะห์เชิงอุปนัยด้วยการประกอบสร้างชุดคำอธิบายใหม่จากเนื้อหาและโครงสร้างที่ค้นพบนำไปสู่โครงสร้างและกระบวนการของสติที่ปรากฏเฉพาะในคัมภีร์ทีฆนิกาย สิลขันธวรรค

ผลการวิจัย

โครงสร้างของสติในคัมภีร์ทีฆนิกาย สิลขันธวรรค ผลการวิจัยเชิงปริมาณพบว่า “สติ” ปรากฏในทีฆนิกาย สิลขันธวรรค จำนวน 61 หน้า 125 ครั้ง 36 ข้อ เมื่อตัดคำที่เป็นชื่อบุคคลและคำที่ไม่สัมพันธ์ออก เหลือ 108 ครั้ง ดังตารางที่ 1 โดยมีตารางสองช่องเกี่ยวกับ “ข้อ” ได้แก่ “ข้อระบุ” หมายถึง ข้อที่ระบุในส่วนแรกก่อนข้อจริง และ “ข้อจริง” หมายถึง ข้อที่คำว่า “สติ” ปรากฏ อนึ่ง เนื่องจากตารางที่ 1 แสดงจำนวนหน้าที่ปรากฏ จึงเรียงตามลำดับหน้าและข้อ ส่วนตารางที่ 2 แสดงจำนวนหน้าหน้าที่ปรากฏ จึงเรียงตามลำดับอักษร

ตารางที่ 1 จำนวนคำว่า “สติ” ที่ปรากฏในคัมภีร์ที่ขนิทาย สีสันวรรค เรียงตามหน้าและข้อ

ลำดับ. หน้า. จำนวน	ข้อ ระบุ	ข้อ จริง	สติที่ปรากฏในคัมภีร์ที่ขนิทาย สีสันวรรค
1. 11. 1	25	27	1) ปุพเพนิวาสานุสสติ (ชื่อตอน)
2. 16. 1	30	30	1) เอกัจจัสสติกกิกขุ (ชื่อตอน)
3. 18. 6	32	32	1) สติหลงลืม 2) สติหลงลืม 3) สติไม่หลงลืม 4) สติไม่หลงลืม 5) สติหลงลืม 6) สติหลงลืม
4. 36. 3	50	50	1) มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย 2) มีสติ เสวยสุขอยู่ 3) มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์
5. 59. 1	102	102	1) ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ เป็นผู้สันโดษ
6. 67. 2	121	122-123	1) สติสัมปชัญญะ (ชื่อตอน) 2) ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ
7. 68. 4	124	123-124	1) ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ เป็นผู้สันโดษ 2) สติสัมปชัญญะ และสันโดษอันเป็นอริยะ 3) ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า 4) มีสติสัมปชัญญะ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์
8. 71. 3	128	129	1) มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย 2) มีสติ อยู่เป็นสุข 3) มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์
9. 75. 2	135	136	1) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ (ชื่อตอน) 2) โนมน้อมจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสสติญาณ
10. 76. 1	136	136	1) โนมน้อมจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสสติญาณ
11. 93. 1	163	163	1) ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ เป็นผู้สันโดษ
12. 101. 5	163	163	1) ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ เป็นผู้สันโดษ 2) ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ 3) สติสัมปชัญญะ และสันโดษอันเป็นอริยะ 4) ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า 5) มีสติสัมปชัญญะ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์
13. 103. 3	163	163	1) มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย 2) มีสติ อยู่เป็นสุข 3) มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์
14. 107. 3	163	163	1) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ (ชื่อตอน) 2) โนมน้อมจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสสติญาณ 3) โนมน้อมจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสสติญาณ
15. 110. 1	164	166	1) บุชาท่านผู้นั้นตามสติกำลัง
16. 111. 1	167	167	1) บุชาท่านผู้นั้นตามสติกำลัง
17. 128. 1	195	195	1) ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ เป็นผู้สันโดษ
18. 140. 2	195	195	1) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ (ชื่อตอน) 2) โนมน้อมจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสสติญาณ (บางแห่งใช้ "ปุ")
19. 141. 1	195	195	1) โนมน้อมจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสสติญาณ
20. 167. 1	235	235	1) ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ เป็นผู้สันโดษ
21. 178. 2	235	235	1) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ (ชื่อตอน) 2) โนมน้อมจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสสติญาณ
22. 179. 1	235	235	1) โนมน้อมจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสสติญาณ
23. 194. 1	255	255	1) ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ เป็นผู้สันโดษ
24. 202. 2	255	255	1) มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย 2) มีสติ อยู่เป็นสุข
25. 203. 1	255	255	1) มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์
26. 205. 2	255	255	1) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ (ชื่อตอน) 2) โนมน้อมจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสสติญาณ
27. 209. 1	256	256	1) ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ เป็นผู้สันโดษ
28. 216. 2	256	257	1) มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย 2) มีสติ อยู่เป็นสุข
29. 217. 1	257	257	1) มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์
30. 219. 2	258	258	1) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ (ชื่อตอน) 2) โนมน้อมจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสสติญาณ

ลำดับ. หน้า. จำนวน	ข้อ ระบุ	ข้อ จริง	สถิติที่ปรากฏในคัมภีร์ทศนิกาย สิลขันธวรรค
31. 236. 1	270	270	1) ประกอบด้วยสถิติสัมปชัญญะ เป็นผู้สันโดษ
32. 243. 2	270	270	1) สถิติสัมปชัญญะ (ชื่อก่อน) 2) ประกอบด้วยสถิติสัมปชัญญะ
33. 244. 4	270	270	1) ประกอบด้วยสถิติสัมปชัญญะ 2) สถิติสัมปชัญญะ และสันโดษอันเป็นอริยะ 3) ดำรงสถิติไว้เฉพาะหน้า 4) มีสถิติสัมปชัญญะ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์
34. 246. 3	270	270	1) มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย 2) มีสติ อยู่เป็นสุข 3) มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์
35. 248. 1	270	270	1) โนม่น้อมจิตไปเพื่อบุพเพนิวาสานุสสติญาณ
36. 254. 1	278	278	1) มีสติปรารภเฉพาะพระผู้มีพระภาค
37. 255. 1	279	279	1) ประกอบด้วยสถิติสัมปชัญญะ เป็นผู้สันโดษ
38. 262. 2	279	279	1) สถิติสัมปชัญญะ (ชื่อก่อน) 2) ประกอบด้วยสถิติสัมปชัญญะ
39. 263. 4	279	279	1) ประกอบด้วยสถิติสัมปชัญญะ 2) สถิติสัมปชัญญะ และสันโดษอันเป็นอริยะ 3) ดำรงสถิติไว้เฉพาะหน้า 4) มีสถิติสัมปชัญญะ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์
40. 265. 2	279	281	1) มีสถิติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย 2) มีสติ อยู่เป็นสุข
41. 266. 1	281	282	1) มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์
42. 277. 3	303	303-305	1) สถิติสัมปชัญญะ และความอยู่สบายจักมี 2) สถิติสัมปชัญญะ และความอยู่สบายจักมี 3) สถิติสัมปชัญญะ และความอยู่สบายจักมี
43. 285. 1	318	318	1) ประกอบด้วยสถิติสัมปชัญญะ เป็นผู้สันโดษ
44. 293. 1	320	322	1) ประกอบด้วยสถิติสัมปชัญญะ
45. 294. 4	322	322, 325	1) ประกอบด้วยสถิติสัมปชัญญะ 2) สถิติสัมปชัญญะ และสันโดษอันเป็นอริยะ 3) ดำรงสถิติไว้เฉพาะหน้า 4) มีสถิติสัมปชัญญะ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์
46. 297. 3	326	327-328	1) มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย 2) มีสติ อยู่เป็นสุข 3) มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์
47. 301. 2	322	333-334	1) บุพเพนิวาสานุสสติญาณ (ชื่อก่อน) 2) โนม่น้อมจิตไปเพื่อบุพเพนิวาสานุสสติญาณ
48. 302. 1	334	334	1) โนม่น้อมจิตไปเพื่อบุพเพนิวาสานุสสติญาณ
49. 308. 1	340	342	1) ประกอบด้วยสถิติสัมปชัญญะ เป็นผู้สันโดษ
50. 316. 3	342	342	1) สถิติสัมปชัญญะ และสันโดษอันเป็นอริยะ 2) ดำรงสถิติไว้เฉพาะหน้า 3) มีสถิติสัมปชัญญะ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์
51. 319. 3	342	342	1) มีสถิติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย 2) มีสติ อยู่เป็นสุข 3) มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์
52. 323. 2	342	342	1) บุพเพนิวาสานุสสติญาณ (ชื่อก่อน) 2) โนม่น้อมจิตไปเพื่อบุพเพนิวาสานุสสติญาณ
53. 324. 1	342	342	1) โนม่น้อมจิตไปเพื่อบุพเพนิวาสานุสสติญาณ
54. 337. 1	362	363	1) ประกอบด้วยสถิติสัมปชัญญะ เป็นผู้สันโดษ
55. 345. 3	363	363	1) สถิติสัมปชัญญะ (ชื่อก่อน) 2) ประกอบด้วยสถิติสัมปชัญญะ 3) ประกอบด้วยสถิติสัมปชัญญะ
56. 346. 3	363	363	1) สถิติสัมปชัญญะ และสันโดษอันเป็นอริยะ 2) ดำรงสถิติไว้เฉพาะหน้า 3) มีสถิติสัมปชัญญะ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์
57. 348. 3	363	363	1) มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย 2) มีสติ อยู่เป็นสุข 3) มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์
58. 353. 3	363	363	1) โนม่น้อมจิตไปเพื่อบุพเพนิวาสานุสสติญาณ 2) โนม่น้อมจิตไปเพื่อบุพเพนิวาสานุสสติญาณ 3) โนม่น้อมจิตไปเพื่อบุพเพนิวาสานุสสติญาณ

ลำดับ. หน้า. จำนวน	ข้อ ระบุ	ข้อ จริง	สถิติปรากฏในคัมภีร์ที่ขนิทาย สิลขันธวรรค
59. 371. 1	383	383	1) ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ เป็นผู้สันโดษ
60. 378. 1	383	383	1) สติสัมปชัญญะ (ข้อตอน)
61. 379. 5	383	383	1) ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ 2) ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ 3) สติสัมปชัญญะ และสันโดษอันเป็นอริยะ 4) ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า 5) มีสติสัมปชัญญะ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า หน้าของคัมภีร์ที่ขนิทาย สิลขันธวรรค ที่คำว่า “สติ” ปรากฏมากที่สุด จำนวน 6 ครั้ง คือ หน้า 18 ข้อ 32 รองลงมาจำนวน 5 ครั้ง คือ หน้า 101 ข้อ 163 และ 4 ครั้ง มี 4 หน้า ได้แก่ 1) หน้า 244 ข้อ 270 2) หน้า 263 ข้อ 279 3) หน้า 294 ข้อ 322 และ 325 และ 4) หน้า 379 ข้อ 383

หน้าที่ปรากฏคำว่าสติ จำนวน 6 ครั้ง ประกอบด้วย 1) สติหลงลืม 2) สติหลงลืม 3) สติไม่หลงลืม 4) สติไม่หลงลืม 5) สติหลงลืม 6) สติหลงลืม จำนวน 5 ครั้ง ได้แก่ 1) ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ เป็นผู้สันโดษ 2) ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ 3) สติสัมปชัญญะ และสันโดษอันเป็นอริยะ 4) ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า 5) มีสติสัมปชัญญะ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์ ส่วนจำนวน 4 ครั้ง เหมือนกับลำดับ 2) – 5) ในหน้าที่ปรากฏ 5 ครั้ง

ตารางที่ 2 จำนวนโครงสร้างที่มีคำว่า “สติ” ในคัมภีร์ที่ขนิทาย สิลขันธวรรค เรียงตามลำดับอักษร

ลำดับ	สถิติปรากฏในคัมภีร์ที่ขนิทาย สิลขันธวรรค	จำนวน	ร้อยละ	น้ำหนัก
1	ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า	8	7.41	5
2	ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ	12	11.11	3
3	ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ เป็นผู้สันโดษ	14	12.96	2
4	โนมน้อมจิตไปเพื่อพุทเพนิวาสานุสสติญาณ (12) + พุทเพนิวาสานุสสติญาณ (6)	18	16.67	1
5	มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย (7) + มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย (3)	10	9.26	4
6	มีสติ อยู่เป็นสุข (9) + เสวยสุข (1) (ตติยฌาน)	10	9.26	4
7	มีสติปรารภเฉพาะพระผู้มีพระภาค	1	0.93	9
8	มีสติสัมปชัญญะ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์	8	7.41	5
9	มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์	10	9.26	4
10	สติไม่หลงลืม	2	1.85	8
11	สติสัมปชัญญะ และความอยู่สบายจักมี	3	2.78	7
12	ประกอบด้วย...สติสัมปชัญญะ และสันโดษอันเป็นอริยะ	8	7.41	5
13	สติหลงลืม	4	3.70	6
รวม		108	100	
(14)	บูชาท่านผู้ขึ้นตามสติกำลัง (ไม่สัมพันธ)	(2 ไม่นับ)	ไม่นับ	ไม่นับ
(15)	พุทเพนิวาสานุสสติญาณ (8) + พุทเพนิวาสานุสสติ (1) (ข้อตอน)	(9 ไม่นับ)	ไม่นับ	ไม่นับ
(16)	สติสัมปชัญญะ (ข้อตอน)	(5 ไม่นับ)	ไม่นับ	ไม่นับ
(17)	เอกจัสสสติกทิกฺขุ (ข้อตอน)	(1 ไม่นับ)	ไม่นับ	ไม่นับ
รวม		125		

หมายเหตุ: โครงสร้าง หมายถึง ประโยคที่ประกอบด้วยประธาน กริยา และกรรม

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า สถิติปรากฏมากที่สุดเมื่ออยู่ในคำว่า “พุทเพนิวาสานุสสติญาณ” 12 ครั้ง และ “พุทเพนิวาสานุสสติญาณ” 6 ครั้ง รวม 18 ครั้ง โดยทั้งสองคำนี้ถือเป็นคำเดียวกันเพราะมีความหมายเหมือนกัน ต่างแต่สะกดขึ้นต้นด้วยอักษร “ป” และ “บ” (ในที่นี้ใช้ “ป”) คิดเป็นร้อยละ 16 รองลงมาคือที่ปรากฏ

ในวลีว่า “ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ เป็นผู้สันโดษ” 14 ครั้ง ร้อยละ 16.67 และที่ปรากฏในวลีว่า “ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ” 12 ครั้ง ร้อยละ 11.11 แม้สติในวลีทั้งสองจะเหมือนกันแต่เมื่อพิจารณาจากเนื้อหา โครงสร้างของประโยค และเหตุการณ์ จึงจัดวลีทั้งสองแยกกัน ซึ่งรายละเอียดแสดงไว้ในผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่จะกล่าวถึงต่อไป

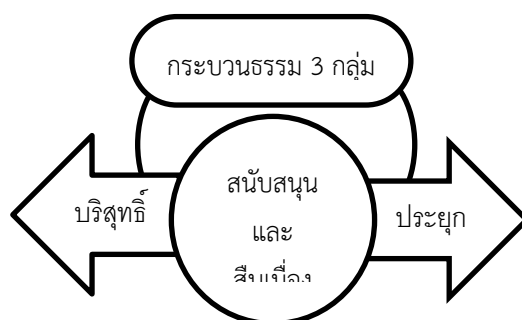
ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ นำเสนอโครงสร้างของสติเรียงตามลำดับผลการวิจัยเชิงปริมาณข้างโดยระบุไว้ในวงเล็บ ดังนี้ ลำดับ 1, 8 และ 12 มาพร้อมกัน กล่าวคือ อยู่ในโครงสร้างและกระบวนการเดียวกันโดยเป็นเหตุการณ์ที่มีลักษณะเกิดต่อเนื่องกัน จึงจำเป็นต้องแสดงลำดับที่ 8 และ 12 ไว้ในลำดับเดียวกันกับลำดับ 1: ภาวประกอบด้วยศีลขันธ์ อินทรีย์สังวร สติสัมปชัญญะและสันโดษอันเป็นอริยะ (12) เช่นนี้แล้ว ย่อมเสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่า โคนไม้ ภูเขา ชอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชุก ที่แจ้ง ลอมฟาง ในกาลภายหลังภัต เธอกลับจากบิณฑบาตแล้ว นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า (1) เธอละความเพ่งเล็งในโลก มีใจปราศจากความเพ่งเล็ง ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากความเพ่งเล็งได้ ละความประทุษร้ายคือพยาบาท ไม่คิดพยาบาท มีความกรุณาหวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวง ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากความประทุษร้ายคือพยาบาทได้ ละกีนมิทธะแล้ว เป็นผู้ปราศจากกีนมิทธะ มีความกำหนดหมายอยู่ที่แสงสว่าง มีสติสัมปชัญญะอยู่ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์ (8) จากกีนมิทธะได้ ละอุทธัจจะกุกกุจจะแล้ว เป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน มีจิตสงบ ณ ภายใน ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอุทธัจจะกุกกุจจะได้ ละวิจิกิจฉาแล้ว เป็นผู้ข้ามวิจิกิจฉา ไม่มีความคลางแคลงในกุศลธรรมทั้งหลาย ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากวิจิกิจฉาได้ ลำดับ 2: อย่างไร ภาวชื่อว่าเป็นผู้ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ (2) ภาวทำความรู้สึกตัวในการก้าว การถอย การแล การเหลียว การคู้เข้า การเหยียดออก การทรงสังขาริ บาตรและจีวร การนั้ง การคู้ การเคี้ยว การลิ้ม การถ่ายอุจจาระปัสสาวะ การเดิน การยืน การนั่ง การหลับ การตื่น การพูด การนิ่ง ลำดับ 3: เมื่อบวชแล้ว สำรวมระวังในพระปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยมรรยาทและโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาสิกขาบททั้งหลาย ประกอบด้วยกายกรรม วชิกรรมที่เป็นกุศล มีอาชีพรูปบริสุทธิ์ ถึงพร้อมด้วยศีล คัมภีรทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ เป็นผู้สันโดษ (3) ลำดับ 4: ภาว เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหว อย่างนี้ ย่อมโน้มโน้มจิตไปเพื่อบุพเพนิวาสานุสสติญาณ (4) ลำดับ 5, 6 และ 9 มาพร้อมกัน ทั้งนี้ ลำดับ 5 และ 6 มีโครงสร้าง 2 ส่วน จึงแยกเป็น 2 ย่อหน้า

ภาวมื้อเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ (มีสติสัมปชัญญะ) เสวยสุขด้วยนามกาย (5) เพราะปิตินไป บรรลุดัตถิยามาน ที่พระอริยะสรรเสริญว่าผู้ได้มานนี้ เป็นผู้มื้อเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข (6) เธอทำกายนี้ให้ชุ่มชื้นเอิบอิมชาบชาน ด้วยสุขอันปราศจากปิติน ไม่มีเอกเทศไหน ๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัวที่สุขปราศจากปิตินจะไม่ถูกต้อง

... ทุตติยานัน ทานกล่าวว่ายหาบ ด้วยยังมีปิตินเหตุให้จิตกระเหิม เพราะอัตตานี้มื้อเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย (5) เพราะปิตินไป บรรลุดัตถิยามาน ที่พระอริยะทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้มานนี้ เป็นผู้มื้อเบกขา มีสติ เสวยสุขอยู่ (6) ... ตติยานัน ทานกล่าวว่ายหาบ ด้วยจิตยังคำนึงถึงสุข เพราะอัตตานี้บรรลุดัตถิยามาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มื้อเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์ (9) เพราะละสุข ละทุกข์ และดับโสมนัส โทมนัสก่อน ๆ ได้... ลำดับ 7: ข้าพระองค์มีสติปรารภเฉพาะพระผู้มีพระภาค (7) เกิดขึ้นว่า ทานผู้ฉลาดในธรรมเหล่านี้เป็นอย่างด้นั้น ต้องเป็นพระผู้มีพระภาคแน่แท้ ต้องเป็นพระองค์พระสุตแน่แท้ พระองค์ทรงฉลาด ทรงรู้ข้าพชนในอภิสัญญานิโรธ ลำดับ 8 มาพร้อมกับลำดับ 1 (ดูที่ลำดับ 1) ลำดับ 9: ภาวบรรลุดัตถิยามาน ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข เพราะละสุข ละทุกข์ และดับโสมนัสโทมนัสก่อน ๆ ได้ มื้อเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ (9) เธอแน่วแน่ไปทั่วกายนี้แหละ ด้วยใจอันบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีเอกเทศไหน ๆ แห่งกายของเธอทั่วทั้งตัว ที่ใจอันบริสุทธิ์ผ่องแผ้วจะไม่ถูกต้อง อนึ่ง โครงสร้างอีกส่วนหนึ่งมาพร้อมกับลำดับ 5 และ 6 (ดูที่ลำดับ 5) ลำดับ 10 และ 13: พวกเทวดาชื่อว่าจิตตาทโปสิกะมีอยู่ หมกมุ่นในความรื่นรมย์ สติก็ย่อมหลงลืม (13) เพราะสติหลงลืม (13) จึงพากันจติ...พวก

เทวดาผู้มีโชฬาราชิตาบาทโหสิกะ ย่อมไม่พากันหมกมุ่นในความรื่นรมย์ สติย่อไม่หลงลืม (10) เพราะสติไม่หลงลืม (10) จึงไม่จุติ ลำดับ 11: สังเกตรูปธรรมพวกท่านจักละได้ โวทานิยธรรมจักเจริญยิ่งขึ้นได้ ผู้มีความเพียรจักทำให้แจ้งซึ่งความบริบูรณ์ และความไพบูลย์แห่งปัญญาด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ได้ ความปราโมทย์ ปีติ ปัสสัทธิ สติสัมปชัญญะ และความอยู่สบายจักมีได้ (11) ลำดับ 12 มาพร้อมกับลำดับ 1 และลำดับ 13 มาพร้อมกับลำดับ 10 จึงไม่แสดงซ้ำอีก

กระบวนการของสติในคัมภีร์ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค จากการวิเคราะห์เชิงปริมาณและคุณภาพข้างต้น นำมาซึ่งข้อสรุปเชิงอุปนัยที่ทำให้ได้กระบวนการ 3 ชุด ได้แก่ 1) สติบริสุทธิ 2) สติประยุกต์ และ 3) ไม่มีสติ เมื่อตัด “โครงสร้างของไม่มีสติ” ออก เหลือโครงสร้างของสติ 12 ส่วน และกระบวนการของสติ มี 2 ชุด คือ สติแบบ บริสุทธิ และสติแบบประยุกต์ โดยกระบวนการแบบบริสุทธิปรากฏในโครงสร้างสติลำดับ 9 ในขณะที่กระบวนการแบบประยุกต์ปรากฏในโครงสร้างสติลำดับ 2 ส่วนสติในโครงสร้างอื่นทำหน้าที่สนับสนุนให้เกิดหรือเป็นผลที่เกิดสืบเนื่องจากสติสองแบบนี้ ดังนั้น เมื่อจัดกลุ่มตามกระบวนการสติจะได้ 3 กลุ่ม คือ กระบวนการบริสุทธิ กระบวนการประยุกต์ และธรรมสนับสนุนและสืบเนื่อง สามารถแสดงเชิงกระบวนการได้ดังภาพที่ 2

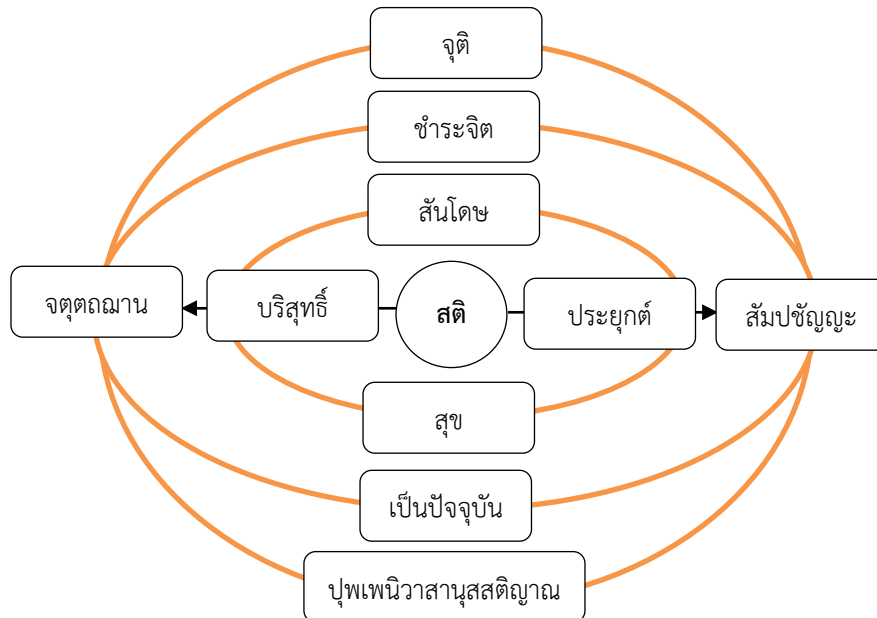
ภาพที่ 2 กระบวนการสติ 3 กลุ่ม

อภิปรายผลการวิจัย

โครงสร้างและกระบวนการของสติในทีฆนิกาย สีลขันธวรรค จากผลการวิจัยเชิงปริมาณ แสดงความสำคัญของคำว่าสติใน 3 ลำดับแรก ได้แก่ 1) โนมน้อมจิตไปเพื่ออุปเพนิวาสานุสสติญาณ 2) ประกอบด้วย สติสัมปชัญญะ เป็นผู้สันโดษ และ 3) ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ รวมได้ร้อยละ 40.74 ซึ่งยังไม่ถึงครึ่งของจำนวนครั้งที่คำว่าสติปรากฏในคัมภีร์ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค ดังนั้น จำเป็นต้องรวมค่าที่มีความสำคัญเป็นลำดับ 4 เข้ามาด้วย ซึ่งมี 3 ค่า แต่ละค่ามีน้ำหนักร้อยละ 9.26 ได้แก่ 1) มีสติสัมปชัญญะเสวยสุขด้วยนามกาย 2) มีสติอยู่เป็นสุข และ 3) มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ เมื่อรวมลำดับที่ 1 – 4 เข้าด้วยกันทำให้ความสำคัญมีน้ำหนักร้อยละ 68.52 ข้อสรุปนี้ กำลังบอกว่าต้องศึกษาสติอย่างน้อย 6 ค่าจึงจะเข้าใจโครงสร้างและกระบวนการของสติในทีฆนิกาย สีลขันธวรรค เกินครึ่งหนึ่ง ในขณะที่ ผลจากการวิจัยเชิงคุณภาพ แสดงโครงสร้างและกระบวนการของสติ 2 ชุด ได้แก่ 1) โครงสร้างและกระบวนการของสติแบบบริสุทธิ เกิดจากจิตที่เป็นสมาธิระดับจตุตถฌาน ซึ่งจะช่วยให้บรรลุอุปเพนิวาสานุสสติญาณ 2) โครงสร้างและกระบวนการของสติแบบประยุกต์ เกิดจากการนำสติไปใช้ในอิริยาบถหรือการกระทำทุกกรณีเรียกว่าสัมปชัญญะ หากขาดสติสัมปชัญญะ ก็จะเคลื่อนหรือตายจากสิ่งที่ทำหรือที่เป็นอยู่นั้น (จุติ) อย่างไรก็ตาม โครงสร้างและกระบวนการทั้งสองชุดนี้ทำงานร่วมกัน กล่าวคือทำให้ผู้มีสติเป็นคนสันโดษชำระจิตให้บริสุทธิพร้อมกับมีความสุขในปัจจุบันอย่างไรก็ตาม ในภาพรวม แม้ข้อค้นพบจะชี้ให้เห็นว่าในคัมภีร์ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค มีสติเชิงบวก (ร้อยละ 96.30) มากกว่าสติเชิงลบซึ่งมีเพียงค่าเดียวคือ สติหลงลืม (ร้อยละ 3.70) แต่ก็ยังถือว่าสอดคล้องและครอบคลุมความหมายของสติทั้งสองมิติตามที่กล่าวไว้ในบททบทวน

วรรณกรรมข้างต้น (อภ.วิ. (บาลี) 35/240/164; อภ.วิ. (ไทย มจร) 35/220/201; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2555; พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2550; พระมหาสมปอง มุทิโต, 2558; ทองย้อย แสงสินชัย, 2562)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ภาพที่ 3 โครงสร้างและกระบวนการของสติในทีฆนิกาย สीलขันธวรรค

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากงานวิจัยซึ่งเป็นผลจากการวิเคราะห์เชิงอุปนัย คือ คำอธิบายโครงสร้างและกระบวนการของสติ 3 ชุต เรียงตามเส้นวงรีจากวงในไปวงนอก ดังนี้ 1) คำอธิบายสติชุตที่ 1 วงรีชั้นใน อธิบายว่า สติแบ่งเป็น 2 แบบ ได้แก่ สติแบบบริสุทธิเกิดในจิตที่เป็นสมาธิระดับจตุตถฌาน และสติแบบประยุตคือการรู้ตัวในทุกอิริยาบถเรียกว่าสัมปชัญญะ สติสองแบบนี้ทำงานสัมพันธ์กันเป็นปัจจัยเกื้อหนุนกันทำให้เกิดความสันโดษและความสุข 2) คำอธิบายสติชุตที่ 2 วงรีชั้นกลาง อธิบายว่า สติแบบบริสุทธิและแบบประยุตทั้งสองชำระจิตของผู้สันโดษและทำให้มีสุขอยู่กับปัจจุบัน 3) คำอธิบายสติชุตที่ 3 วงรีชั้นนอก อธิบายว่า จตุตถฌานที่มีสติบริสุทธิจะทำให้บรรลุพุทธานุสสติญาณคือการระลึกอดีตชาติที่จุติ (เกิดและตาย) ก่อนหน้าเพราะความลงมือสติสัมปชัญญะหรือเพราะสติสัมปชัญญะไม่สมบูรณ์ และเพราะมีการจุติจึงมีการระลึกอดีตชาติ และเพราะมีการระลึกอดีตชาติจึงรู้ว่ามีการจุติก่อนหน้า

สรุป

สติ ในคัมภีร์ทีฆนิกาย สीलขันธวรรค มีโครงสร้างและกระบวนการใน “สองมิติ” และ “สองภาพ” ซึ่งอาจเรียกรวมอย่างง่ายได้ว่า “มิตีสองภาพ” ในที่นี้ “สองมิติ” หมายถึง สติแบบบริสุทธิ และสติแบบประยุต ส่วน “สองภาพ” หมายถึง ภาพที่กำลังเป็นอยู่ คือ “ชีวิตในปัจจุบัน” ซึ่งควรดำเนินไปด้วยสัมปชัญญะ และอีกหนึ่งภาพ คือ “ชีวิตในอดีตชาติ” ซึ่งเป็นความสามารถของสติที่จะระลึกถึงได้

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากผลการวิจัยที่พบว่าสติมีโครงสร้าง 13 ส่วนรวมลงในกระบวนการ 2 แบบ คือ บริสุทธิ์และประยุกต์ สามารถนำไปเป็นแนวในการพัฒนาการฝึกสติและกำหนดตัวชี้วัดความถูกต้องและสมบูรณ์ของสติ กล่าวคือ ต้องมีสติทุกอิริยาบถทั้งในการฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาสติเป็นการเฉพาะ หรือ ที่เรียกว่า การฝึกแบบมาตรฐานวิชาที่ต้องฝึกปฏิบัติที่วัดหรือสำนักเป็นการเฉพาะ และการนำสติไปใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยที่พบว่าโครงสร้างและกระบวนการของสติมีความสัมพันธ์สอดคล้องกันนั้น ควรมีการศึกษาทดลองหรือการศึกษาทดลองเพื่อพิสูจน์ข้อค้นพบเชิงทฤษฎีนี้ในเชิงประจักษ์แล้วต่อยอดเป็นการวิจัยพัฒนาคู่มือหรือแอปพลิเคชันในการฝึกสติให้เหมาะสมกับยุคสมัย

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่องการสร้างหลักสูตรจิตภาวนาแห่งอีอีซี ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ประเภท Fundamental Fund ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 มหาวิทยาลัยบูรพา

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2525). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.
- ทองย้อย แสงสินชัย (2562). *บาลีวันละคำ (2,636), “สติมา” “สติ”*. สืบค้นเมื่อ 13 มกราคม 2567, จาก <https://www.facebook.com/tsangsinchai>
- ผู้จัดทำเว็บไซต์. (2545). *84000.org*. สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2567, จาก <https://84000.org/>
- พระธรรมกิตติวงศ์, (ทองดี สุรเตโช). (2550). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด ศัพท์วิเคราะห์*. กรุงเทพฯ: เลียงเชียง.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2555). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. พิมพ์ครั้งที่ 32, กรุงเทพฯ: พิมพ์ลิขิต.
- พระมหาสมปอง มุทิโต. (2558). *คัมภีร์อภิธานวรรณานา*. สืบค้นเมื่อ 13 มกราคม 2567, จาก <https://www.mahapali.com>
- พระเมธีรัตนดิลก. (2542). *เก็บเพชรจากคัมภีร์พระไตรปิฎก*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์. (2470). *พระไตรปิฎกบาลีอักษรไทย ฉบับสยามรัฐ สยามมกุฏราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: พาณิชยผล.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วัดนาป่าพง. (2567). *วัดนาป่าพง*. สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2567 จาก, <https://watnapp.com/>
- ศิริชัย กาญจนวาส, ทวีวัฒน์ ปิตยานนท์ และดิเรก ศรีสุโข. (2559). *การเลือกใช้สถิติที่เหมาะสมสำหรับการวิจัย*. (พิมพ์ครั้งที่ 7 ปรับปรุงใหม่). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. (2550). *Buddhist Scriptures Information Retrieval (BUDSIR VI for Windows)*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.

- สุทธิ สุตประเสริฐ. (2554). โปรแกรมสำหรับค้นหาและเทียบเคียงพุทธวจนจากพระไตรปิฎก (E-Tipitaka). สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2567 จาก, <https://etipitaka.com/>
- เอี่ยมพร หลินเจริญ. (2555). เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ. วารสารการวัดผลการศึกษา, 17(1), 17-29.

**การพัฒนารูปแบบและชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อบ่มเพาะความซื่อสัตย์สุจริต
ของเยาวชนในโรงเรียนวิถิพุทธ จังหวัดกาญจนบุรี**
**The development of model and learning activity package for cultivating youth's
integrity in Kanchanaburi**

พระครูกิตติชัยกาญจน์¹, อยุษกร งามชาติ², พระสุภกิจ สุปญโญ³, พระครูปลัดสุวัฒน สุวาทโน⁴,
พระครูศรีธรรมวารารณ⁵ และ กัญญาพร สุทธิพันธ์⁶
Phrakhrukittichaiyakan¹, Ayusakorn Ngamchat², Phra Supakit Supanyo³,
PharakhrupaladSuwat Suwatt⁴, Phrakrusrithammawaraporn⁵ and Kunyaporn Suttipant⁶
วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีไพลย์
Kanchanaburi Sangha College Sri Phaibun, Thailand
Corresponding Author, E-mail: ¹kittikan2505@gmail.com

Retrieved: January 23, 2024; Revised: April 21, 2024; Accepted: April 22, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงบูรณาการเพื่อบ่มเพาะคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อบ่มเพาะความซื่อสัตย์สุจริตของเยาวชนในโรงเรียนวิถิพุทธ 3) เพื่อสร้างเครือข่ายการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนวิถิพุทธเพื่อบ่มเพาะความซื่อสัตย์สุจริตของเยาวชน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยบูรณาการแนวคิด Neuro Linguistic Programming (NLP) กับแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning เข้าด้วยกัน ผลการวิจัยพบว่า 1) กิจกรรมการเรียนรู้เชิงบูรณาการเพื่อบ่มเพาะคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจิตนั้นได้กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ เรียกว่า การสร้างการสื่อสารกับตนเองด้วยการยืนยันตนเอง การพูดคุยหรือสั่งสมองของตนเองให้เชื่อในสิ่งที่ยากกับตัวเอง ด้วยการใช้ชุดกิจกรรมยืนยันเรื่องความซื่อสัตย์เป็นกิจกรรมที่ทำหน้าเสาธง และก่อนการเข้าเรียน 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอน ได้นำกระบวนการเรียนรู้ชุดกิจกรรมซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคล 3 มิติได้แก่ 1) การสะท้อนผลในระดับเนื้อหา กล่าวสะท้อนในสิ่งที่บุคคลคิด รับรู้ รู้สึก 2) การสะท้อนผลระดับกระบวนการ ว่าบุคคลคิด รับรู้ รู้สึกได้อย่างไร 3) การสะท้อนกระบวนการทัศน์ เป็นการสะท้อนว่าบุคคลคิด รับรู้หรือรู้สึกไปทำไม เป็นการเปลี่ยนแปลงในมิติระดับโลกทัศน์ที่บุคคลไปสู่การมีมุมมองใหม่ๆต่อโลก เป็นการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง 3) เพื่อสร้างเครือข่าย การดำเนินชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยการอบรมการใช้ชุดกิจกรรมให้แก่พระสอนศีลธรรมและครูในโรงเรียนวิถิพุทธ ได้แก่ โรงเรียนวัดทุ่งลาดหญ้า “ลาดหญ้าวิทยา”

คำสำคัญ: ชุดกิจกรรมการเรียนรู้; โรงเรียนวิถิพุทธ; ความซื่อสัตย์สุจริต

Abstract

The objectives of this research are 1) To develop a series of integrated learning activities to nurture integrity and integrity, and 2) to Improve the management style of learning to nurture the integrity of young people in Buddhist Schools. 3) To build a learning management network in the Buddhist Oriented School, to nurture the integrity of young people, this research is quality

research. It integrates Neuro Programming (NLP) concepts with Active Learning management ideas. The findings found that 1) The integrated study activities for cultivating morality. Integrity defines a learning activity called self-affirmation. Talking or reordering your brain to believe something you repeat to yourself. By using a series of confirmed honesty activities in front of a flagpole and before ence. 2) To improve the management of the course, the learning process of the activities, which results in a three-dimensional person's change: 1) A reflection of the content level, reflecting what the person perceives to feel, 2) the reflection of the process of how the person perceives to feel. 3) Reflection of the paradigm is a reflection of why a person feels or feels. It is a change in the world. A perspective that leads to a new perspective on the world. 3) To build a network of learning activities, by training the use of sets of activities to teach Morality and teachers in the Buddhist School, the Buddhist Oriented School, and pastures, Wat Thung ladya “Ladya Wittaya” School

Keywords: Learning Activity Package; Buddhist School; Integrity

บทนำ

ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในประเทศไทยติดอันดับเป็นวิกฤติของชาติที่ต้องเร่งแก้ไขเพื่อเรียกความเชื่อมั่นในการลงทุน และความไว้วางใจให้กับคู่ค้าระดับประเทศ ทั้งนี้แนวทางการแก้ปัญหาที่ผ่านมานโยบายส่วนใหญ่ของภาครัฐมุ่งตรวจสอบ สอบสวนผู้กระทำผิด แต่แท้จริงแล้วรากเหตุของทุจริตคอร์รัปชันมาจากการวัฒนธรรมการยอมรับความไม่ซื่อสัตย์ ที่เริ่มตั้งแต่เด็กและเยาวชนไม่ว่าจะเป็นเรื่องการสอบ การแข่งขัน การทำรายงาน การบ้าน ขยายไปสู่การทำวิทยานิพนธ์ จนมาถึงการทุจริตในงานวิชาการ (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2561) ทั้งหลายทั้งมวลล้วนแล้วมาจากมายาคติของสังคมในการมองว่าการไม่ซื่อสัตย์เล็กน้อยเป็นเรื่องที่ยอมรับได้ใคร่ทำกัน ในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่าเกิดมิจฉาทิฏฐิ (ความเห็นผิด) ดังนั้นในการแก้ไขปัญหาเรื่องทุจริตคอร์รัปชัน ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการปรับเปลี่ยนทัศนคติและสร้างค่านิยมความซื่อสัตย์เป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นที่จะต้องหาแนวทาง เครื่องมือในการจัดการเรียนรู้เพื่อบ่มเพาะความซื่อสัตย์ให้เด็กและเยาวชนเพื่อให้เติบโตเป็นกำลังสำคัญของประเทศในการสร้างค่านิยมคนไทยซื่อสัตย์ โดยงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อบ่มเพาะคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของเยาวชนในโรงเรียนวิถิพุทธโดยความร่วมมือของพระสอนศีลธรรมในจังหวัดกาญจนบุรี เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ให้แก่พระสอนศีลธรรม โดยการนำศาสตร์การพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ของจิตวิทยาตะวันตกสมัยใหม่ คือ NLP (Neuro Linguistic Programming) (วิศิษฐ์ ศรีพิบูลย์, 2551) ซึ่งเป็นกระบวนการปลูกฝังวิถีคิดที่มีประสิทธิภาพลงในสมองผ่านการทำงานในระดับจิตสำนึกและจิตใต้สำนึก มาผสมผสานกับหลักการบ่มเพาะคุณธรรมความซื่อสัตย์ทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ สุจริต 3” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นต้น เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนรู้ของพระสอนศีลธรรมในการบ่มเพาะและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมโดยเฉพาะความซื่อสัตย์สุจริตให้แก่เยาวชน และเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่จากการบูรณาการศาสตร์ของจิตวิทยาตะวันตกกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 2 การยกระดับสังคมและสิ่งแวดล้อม ให้มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2551) สามารถแก้ไขปัญหาท้าทายและปรับตัวได้ทันต่อพลวัตการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยใช้วิทยาศาสตร์การวิจัยและนวัตกรรม โดยมีเป้าประสงค์เพื่อพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนและเป็นสังคมคุณธรรม มีธรรมาภิบาล มีความมั่นคงทางสุขภาพ และมีความพร้อมในการรองรับภัยรูปแบบใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงบูรณาการเพื่อบ่มเพาะคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อบ่มเพาะความซื่อสัตย์สุจริตของเยาวชนในโรงเรียนวิถีพุทธ
3. เพื่อสร้างเครือข่ายการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อบ่มเพาะความซื่อสัตย์สุจริตของเยาวชน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบและชุดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อบ่มเพาะคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของเยาวชนในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีการศึกษารวบรวมงานวิจัยและเอกสารวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง การสนทนากลุ่ม สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิและผู้บริหารโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์แล้วสร้างชุดการเรียนรู้แบบ Active Learning ที่ผสมผสานแนวความคิดการปลูกฝังคุณธรรมแก่เยาวชนด้วยเทคนิค Neuro Linguistic Programming (NLP) จากนั้นนำชุดการเรียนรู้ไปทดลองใช้กับนักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ 1 โรงเรียน และติดตามผลตรวจสอบแก้ไขปรับปรุงให้มีความเหมาะสม มีความน่าเชื่อถือในด้านคุณภาพและประสิทธิภาพของชุดการเรียนการสอนนี้ แล้วจึงนำชุดการเรียนการสอนต้นแบบนี้ไปทดลองใช้จริง

1. พื้นที่ และ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การเลือกพื้นที่และผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้เป็นการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง คือ

1.1 พื้นที่การจัดการเรียนรู้ คือ สถานที่ที่เป็นโรงเรียนวิถีพุทธที่มีพระสอนศีลธรรมทำหน้าที่อบรมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่นักเรียน

1.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่

- พระสอนศีลธรรมจำนวน 6 รูป จากโรงเรียนวัดทุ่งลาดหญ้า 3 รูป, โรงเรียนวัดดอนขมิ้น 3 รูป
- ครูในโรงเรียน จำนวน 6 คน จากโรงเรียนวัดทุ่งลาดหญ้า 3 คน, โรงเรียนวัดดอนขมิ้น 3 คน
- นักเรียน จำนวน 6 คน จากโรงเรียนวัดทุ่งลาดหญ้า 3 คน, โรงเรียนวัดดอนขมิ้น 3 คน

2. เครื่องมือการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

2.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ควบคุมกับการสังเกต โดยผ่านการสนทนาระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.2 การสนทนากลุ่ม เพื่อสะท้อนสภาพการณ์ มุมมองและโลกทัศน์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จากการตั้งคำถามเพื่อให้เกิดการคิด และการเรียนรู้

2.3 ชุดกิจกรรมที่ออกแบบในการจัดการเรียนรู้เพื่อบ่มเพาะคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริตของเยาวชนโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดกาญจนบุรี 3 กิจกรรม ได้แก่

กิจกรรมที่ 1 จ๊ะเอ๋...บ้ายบาย (ละอายนความชั่ว เกรงกลัวบาปกรรม)

กิจกรรมที่ 2 คั่น...คนต้นแบบ (ต้นแบบคุณลักษณะความซื่อสัตย์สุจริต)

กิจกรรมที่ 3 จิตใหญ่...ไม่จิตเล็ก (สร้างสรรค์จิตสาธารณะกันเถอะ)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล การปฏิบัติงานวิจัย

เก็บรวบรวมข้อมูลทางด้านเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎี NLP และหลักธรรมความซื่อสัตย์สุจริตในพระพุทธศาสนา รวมทั้งการจัดกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ แก่พระสอนศีลธรรม 6 รูป ครู 6 คน และนักเรียน 6 คน จากโรงเรียนวัดทุ่งลาดหญ้า โรงเรียนวัดดอนขมิ้น เพื่อพัฒนารูปแบบและชุดกิจกรรมการ

เรียนรู้เพื่อบ่มเพาะคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของเยาวชนในโรงเรียนวิถีพุทธ จึงเป็นกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการที่มีการเก็บข้อมูลหลากหลายมิติประกอบด้วย

3.1 การสังเกตในระหว่างการปฏิบัติการจัดกระบวนการเรียนรู้ของพระสอนศีลธรรม และภายหลังการจัดกระบวนการเรียนรู้ของพระสอนศีลธรรม และบันทึกการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยผู้วิจัยศึกษาและสังเกตประสบการณ์ภายในจากการสังเกตตามคำบอกเล่าจากการเสวนาวิวาทะ

3.2 การสัมภาษณ์เชิงลึกโดยรวบรวมข้อมูลจาก

- การสนทนาอย่างไม่เป็นทางการระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- การสนทนามุมมองย่อยหลังการอบรมกระบวนการเรียนรู้ในแต่ละครั้ง เพื่อสะท้อนผลการปฏิบัติการ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเริ่มต้นตั้งแต่การเริ่มเก็บข้อมูลและสิ้นสุดการเก็บข้อมูล โดยการวิเคราะห์ตีความข้อมูลของงานวิจัยเชิงคุณภาพคือการเข้าใจสถานการณ์และเรื่องราวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยค้นหาความหมายจากคำพูด วิวาทะ และการกระทำผ่านการตีความตามแนวทางของโคไลซี ซึ่งมีจุดเด่นคือ การนำข้อมูลที่ได้กลับไปยืนยันความถูกต้องจากประสบการณ์ที่เป็นจริงของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยมีวิธีการดังนี้

4.1 ทบทวนการบันทึกข้อมูล และการบันทึกจากการสังเกตปฏิกิริยาของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

4.2 สกัดประโยคสำคัญ จากคำพูด วิวาทะ และการกระทำ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้เพื่อบ่มเพาะคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต

4.3 กำหนดความหมาย ให้กับประโยคที่สำคัญเหล่านั้น โดยคำนึงถึงความหมายที่ซ่อนอยู่ในคำพูด วิวาทะ และการกระทำ จากนั้นจัดหมวดหมู่ข้อมูล และเรียงร้อยความสัมพันธ์ของเรื่องราวโดยมีการอ้างอิง (Quote) คำพูด วิวาทะ และการกระทำ ที่มีความหมายซึ่งเป็นที่มาของการตีความ

4.4 ตรวจสอบความถูกต้องโดยสะท้อนกลับผลการวิเคราะห์ข้อมูลให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ร่วมกับทีมวิจัย เพื่อก้าวสู่ขั้นตอนของการสร้างข้อสรุปการวิจัยโดยผ่านกระบวนการตรวจสอบสามเส้า เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ของพระสอนศีลธรรมในการบ่มเพาะคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของเยาวชนในโรงเรียนวิถีพุทธ

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนา รูปแบบและชุดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อบ่มเพาะคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์สุจริตของเยาวชนในโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการมีอุดมการณ์คือการปลูกจิตสำนึกและสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบความคิดและพฤติกรรม สรุปสาระสำคัญ การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะตามลำดับ

ผู้วิจัยขอสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงบูรณาการเพื่อบ่มเพาะคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต

การพัฒนาชุดกิจกรรมบูรณาการจากกรอบแนวคิด 3 แนวคิด ได้แก่ แนวคิดเชิงคุณธรรม คือสุจริต 3 ได้แก่ กายสุจริต วาสุจริต และมโนสุจริต, แนวคิด Active learning และ แนวคิดด้านเทคนิคจาก เอ็นแอลพี

1) แนวคิดสุจริต 3 สะท้อนผ่าน 3 มิติคือ

(1) กายสุจริต เป็นการประพฤติดี และงดงามทางกายโดยงดเว้นจากการไม่เบียดเบียน และฆ่าสัตว์ (ปาณาติบาต) การไม่แย่งชิง คดโกง ยักยอก และลักพาสิ่งของที่เจ้าของมิได้อนุญาต (อทินนาทาน) และการประพฤติผิดในเรื่องกามคุณจนขาดความสำรวมระวัง (กาเมสุมิฉฉาจาร)

(2) วชิสุจริต เป็นการประพฤติดี และงดงามทางกาย โดยการงดเว้นจากการพูดเท็จ และบิดเบือนเพื่อให้มา หรือให้บุคคลอื่นในทางที่ผิด (มุสาวาท) การพูดจาเหน็บแนม และส่อเสียดบุคคลอื่น (ปฺสุณวาจา) การพูดคำหยาบคายเพื่อให้คนอื่นเจ็บใจ (ผรุสวาจา) และการพูดจาเพ้อเจ้อ หาสาระมิได้จากการพูดเหล่านั้น (สัมผัสปลาปะ)

(3) มโนสุจริต เป็นการประพฤติดี และงดงามทางจิตใจ โดยการไม่เพ่งเล็งที่จะแสวงหาช่องทางเพื่อให้ทรัพย์สินสมบัติของคนอื่น (อนภิขณา) การไม่ผูกพยาบาทจองเวรคนอื่น (อพยาบาท) และการมีความคิดในทางที่ถูกต้องเหมาะสม มีปัญญาคิดพิจารณาสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง (สัมมาทสิฐิ) (พระราชวรมนิ (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2543)

2) แนวคิดการเรียนรู้แบบ Active Learning การจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning เน้นที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียน โดยให้คำนึงถึงว่าผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน กิจกรรมที่ต้องสามารถสอดแทรก ความคิดของผู้เรียนโดยมีการเสนอข้อคิดเห็นและยังนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงของผู้เรียน เน้นบทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน เป็นรูปแบบหรือวิธีการเรียนรู้ที่มีคุณลักษณะที่เน้นบทบาทของผู้เรียนเป็นสำคัญโดยมีคุณลักษณะดังนี้

1) การเรียนรู้เป็นความพยายามโดยธรรมชาติของมนุษย์ ครูผู้สอนต้องใจกว้าง ยอมรับในความสามารถในการแสดงออก และความคิดของผู้เรียน วางแผนเกี่ยวกับเวลาในการจัดการเรียนการสอนอย่างชัดเจน ทั้งในส่วนของเนื้อหา และกิจกรรม

2) ในแต่ละรูปกิจกรรมที่จัดขึ้น สามารถสร้างแนวทางในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ผู้เรียนจะสามารถแลกเปลี่ยนความรู้ หรือร่วมกันการสร้างความรู้ขึ้นใหม่

3) จัดรูปกิจกรรมการเรียนการสอนให้ทันสมัย ผู้สอนต้องปรับรูปแบบกิจกรรมให้มีความทันสมัยเหมาะสมกับปัจจุบันและคอยสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมทุกกิจกรรม สร้างความสนใจพร้อมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมร่วมกับสมาชิกคนอื่น ๆ ขึ้นเรียน ผ่านรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ

4) จัดรูปแบบกิจกรรมให้เกิดความท้าทายทางสติปัญญา โดยให้ออกาสสมาชิกทุกคนในห้องได้แสดงออก และขยายโอกาสในการสร้างการเรียนรู้หลากหลาย เน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจ การมีส่วนร่วม และการได้มาซึ่งองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานความรู้เข้าด้วยกัน

5) ผู้สอนมีบทบาทอำนวยความสะดวกและจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเองจนเกิดเป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย สร้างบรรยากาศของการมีส่วนร่วม และการเจรจาโต้ตอบที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้สอนและเพื่อนในชั้นเรียน จัดสภาพการเรียนรู้แบบร่วมมือ ส่งเสริมให้เกิดการร่วมมือในกลุ่มผู้เรียน (ณัชนัน แก้วชัยเจริญกิจ, 2550)

3) แนวคิดด้านเทคนิคจากเอ็นแอลพี

การประยุกต์ใช้เทคนิคเอ็นแอลพีกับการปลูกฝังคุณลักษณะความซื่อสัตย์สุจริตตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ทีมวิจัยดำเนินการตามขั้นเทคนิคเอ็นแอลพี ดังนี้

1) เทคนิคการถอดแบบ โดยนำคุณลักษณะของบุคคลที่มีความซื่อสัตย์สุจริต หรือ สุจริต 3 ตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนาเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ อาทิ เสรีวาณิชชาตก พ่อค้าผู้ซื่อสัตย์ในอดีตกาลสมัยที่พระพุทธเจ้าเสวยชาติพระโพธิสัตว์

ทีมวิจัยได้ออกแบบชุดกิจกรรมโดยการบูรณาการแนวคิดทั้งสามด้วยกันคือ การนำการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมวาดภาพระบายสีมาใช้ผ่านเทคนิคการถอดแบบภายใต้แนวคิดต้นแบบที่มีความซื่อสัตย์สุจริต เป็นกิจกรรมที่ชื่อว่า คั่น...คนต้นแบบ โดยพระสอนศีลธรรมและคุณครูในโรงเรียนเป็นผู้ดำเนินกิจกรรม ทีมโรงเรียนวิถิปุทธ S1 และ S2 สะท้อนผลตรงกันว่า กิจกรรมนี้สร้างความสนุกสนานให้แก่เด็กนักเรียนทุกชั้นเรียน เนื่องจาก

ออกแบบให้เด็กวาดรูปตามความคิดที่สร้างสรรค์ และสะท้อนออกมาเป็นภาพและตัวอักษรอย่างอิสระภายใต้แนวคิดคนต้นแบบของตนเอง

ครูได้ถอดแบบบุคคลที่มีความซื่อสัตย์สุจริต จากการที่ครูได้เลือกบุคคลต้นแบบ และพยายามปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองให้มีลักษณะด้านความซื่อสัตย์สุจริต โดยนำหลักคำสอนและแนวการปฏิบัติของบุคคลต้นแบบมาใช้ในชีวิตประจำวัน และสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนคิดถึงคนต้นแบบของตัวเองที่ตัวเองเชื่อมั่นและศรัทธา โดยนำแนวทางของบุคคลต้นแบบนั้นมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต หรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองในเชิงบวกตามลักษณะของบุคคลต้นแบบที่นักเรียนเลือก เช่น

- ให้นักเรียนวาดรูปบุคคลต้นแบบของตนเอง และนักเรียนสามารถอธิบายคุณลักษณะของบุคคลต้นแบบที่ตัวเองเลือกให้เพื่อน ๆ ได้ โดยอภิปรายร่วมกันในห้องเรียน

- นักเรียนนำเสนอบุคคลต้นแบบของตนเองร่วมกัน พร้อมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันกับเพื่อน ๆ เกี่ยวกับความซื่อสัตย์สุจริตของบุคคลต้นแบบนั้น ๆ

หลังจากนักเรียนได้ถอดแบบบุคคลต้นแบบ จากกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนในชั้นเรียน นักเรียนมีพฤติกรรมเชิงบวกด้านความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเองและผู้อื่นมากขึ้น สังเกตจากพฤติกรรมการเก็บสิ่งของมีค่าของผู้อื่นได้ แล้วยนำมาส่งครูเพื่อประกาศหาเจ้าของ นักเรียนมีความรับผิดชอบในการทำงานทั้งของตัวเองและงานส่วนรวม นักเรียนมีระเบียบวินัยต่อตนเองและต่อส่วนรวม โดยเฉพาะเรื่องการมีจิตอาสาช่วยงานโรงเรียนและชุมชนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอมีพฤติกรรมไม่นั่งเฉยต่อสถานการณ์ที่พบเจอในแต่ละวัน โดยสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขทั้งตัวเองและบุคคลในสังคมนั้น ๆ

2) เมื่อได้คุณลักษณะความซื่อสัตย์สุจริตเป็นต้นแบบแล้วจึงนำเข้าสู่กระบวนการฝังพลัง (Anchoring) ผ่านวิธีการสะกดจิตตนเอง ด้วยการกล่าวยืนยันกับตัวเอง อย่างซ้ำ ๆ บ่อย ๆ โดยกระบวนการนี้ทำผ่านคุณครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิถิพุทธที่ได้รับการฝึกอบรมชุดกิจกรรมการเรียนรู้กับทีมวิจัย

เทคนิคเอ็นแอลพีมีความโดดเด่นในเรื่องการสะกดจิตตนเองและนำมาพัฒนาร่วมกับทฤษฎีทางจิตวิทยาสังคม คือทฤษฎีการยืนยันตนเอง ของ Claude Steele ซึ่งให้คำจำกัดความทฤษฎีการยืนยันตนเองว่าเป็นการกระทำใด ๆ ของบุคคล เพื่อยืนยันกับตนเองว่าตนนั้นมีคุณค่า มีความสามารถ มีจริยธรรม หรือภาพลักษณ์ในทางด้านบวกอื่น ๆ (Steele, 1988)

ชุดกิจกรรมของโครงการวิจัยนี้จึงออกแบบกระบวนการสะกดจิตตนเองผ่านการฝึกใช้คำพูดยืนยันกับตัวเอง ซ้ำ ๆ บ่อย ๆ ทุกวันติดต่อกันอย่างน้อย 21 วัน ชุดเรียกกิจกรรมนี้มีชื่อเรียกว่า

จะเอ...บ้ายบาย มีการกล่าวคำพูดและทำกิริยา ดังนี้

ฉันรักตัวเอง

ฉันภูมิใจในตัวเอง

ฉันคิดดี พูดดี ทำดีกับตัวเอง และผู้อื่น

ฉันซื่อสัตย์สุจริตต่อตัวเอง และผู้อื่น

ฉันรู้สึกสดชื่น และมีพลัง

(ชูมือขึ้น) เย้ เย้ เย้

ระบบการรับรู้ทางประสาทสัมผัสของผู้เข้ากระบวนการจะจดจำคำพูดฝังพลังผ่านระบบจิตใต้สำนึก ทุกครั้งที่รักตัวเอง ภูมิใจตัวเอง คิดดี พูดดี ทำดี ซื่อสัตย์สุจริต จะเชื่อมโยงกับความรู้สึกสดชื่น และมีพลัง ซึ่งเป็นอาการทางกายที่แสดงออกมา เมื่อฝึกบ่อย ๆ ทุก ๆ วันในลักษณะเดิม ๆ จนเคยชิน ทำให้เป็นนิสัย จนอารมณ์ชนิด

นั้นเชื่อมโยงกับอาการทางกายที่แสดงออก การทำอย่างนี้ระบบประสาทจะรับรู้และบันทึกไว้แบบถาวร ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ทรงพลัง

ทีมวิจัยได้ติดตามผลการดำเนินกิจกรรมของทีมโรงเรียนวิถีพุทธพบว่า ทีมโรงเรียนวิถีพุทธ S1 ซึ่งพระสอนศีลธรรมและครูเข้าร่วมอบรมจำนวน 6 รูป/คน ได้เห็นประโยชน์จากกิจกรรมนี้ในการใช้กับเด็กชั้นปฐมวัยซึ่งการใช้ท่าทางประกอบคำพูดซ้ำ ๆ เป็นที่สนใจของเด็กชั้นปฐมวัยมาก การดำเนินกิจกรรมนี้ก่อนเข้าสู่การเรียนการสอนปกติสามารถช่วยเรียกสมาธิของเด็กให้กลับมาสู่ตัวเองได้ และเด็กนักเรียนบางคนมีความรู้สึกไม่ค่อยชื่นชมในตัวเอง เมื่อทำกิจกรรมนี้บ่อย ๆ จึงช่วยย้ำเตือนให้เด็กกลุ่มนี้ตระหนักข้อดีของตนเอง รู้สึกภูมิใจในตัวเองที่โรงเรียนวิถีพุทธ S1 จึงได้ขยายผลกิจกรรมไปสู่ครูคนอื่นและชั้นเรียนอื่น ๆ จนกระทั่งได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารโรงเรียน และขยายผลในการดำเนินกิจกรรมการกล่าวยืนยันตนเองเป็นกิจกรรมหน้าเสาธงของโรงเรียนวิถีพุทธ

หลังจากที่นักเรียนได้กล่าวยืนยันตนเองทุกวันติดต่อกัน ในระยะเวลา 21 วัน จะเห็นได้ว่านักเรียนเกิดพฤติกรรมเชิงบวก ได้แก่ การพูดความจริงไม่พูดเท็จ นักเรียนไม่นำของของคนอื่นมาเป็นของตนเอง พบเจอสิ่งของจะนำมาแจ้งครู เพื่อประกาศตามหาเจ้าของ นักเรียนมีพฤติกรรมมีน้ำใจ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือกัน และกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนและชุมชน นักเรียนยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นมากขึ้น นักเรียนพูดจาไพเราะมากขึ้น รู้จักการรอคอย ไม่แซงคิวขณะต่อแถวรับของหรือส่งของ นักเรียนชื่นชมและยินดีในความสำเร็จของตนเองและผู้อื่น นักเรียนมีนิสัยอ่อนโยน ร่าเริง แจ่มใส มีกิริยามารยาทอ่อนน้อม และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อบ่มเพาะความซื่อสัตย์สุจริต

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อบ่มเพาะความซื่อสัตย์สุจริตในงานวิจัยชิ้นนี้เป็นการออกแบบชุดกิจกรรมในงานวิจัยนี้เป็นการจัดการเรียนรู้ในระดับสร้างกระบวนการทัศนเป็นการเรียนรู้ที่นำประสบการณ์มาสังสมจนเป็นความเชื่อ ค่านิยม จึงเป็นลักษณะการบ่มเพาะคุณลักษณะนิสัย ความเชื่อ ค่านิยมด้านความซื่อสัตย์สุจริตด้วยการสร้างประสบการณ์ใหม่ๆ ให้กับผู้เรียน และใช้แนวทางการเรียนรู้เชิงรุก มาใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนได้คิด ได้พูด ได้ลงมือปฏิบัติ ส่งผลให้นักเรียนเรียนรู้ได้ชัดเจนและรวดเร็ว ผ่านชุดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยการประยุกต์ใช้เทคนิคเอ็นแอลพีกับการปลูกฝังคุณลักษณะความซื่อสัตย์สุจริตตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ทีมผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นเทคนิคเอ็นแอลพี ดังนี้

1. เทคนิคการถอดแบบ โดยนำคุณลักษณะของบุคคลที่มีความซื่อสัตย์สุจริต หรือ สุจริต 3 ตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนามาเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ และใช้เทคนิคการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมวาดรูปคนต้นแบบมาผสมผสานในการพัฒนาชุดกิจกรรม

2. กระบวนการฝังพลัง ผ่านวิธีการสะกดจิตตนเอง ด้วยการกล่าวยืนยันกับตัวเอง อย่างซ้ำ ๆ บ่อย ๆ โดยกระบวนการนี้ทำผ่านคุณครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิถีพุทธที่ได้รับการฝึกอบรมชุดกิจกรรมการเรียนรู้กับทีมวิจัย

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อบ่มเพาะความซื่อสัตย์สุจริตครั้งนี้ใช้แนวคิดสุจริต 3 เป็นกรอบ 3 มิติ เป็นการออกแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มขนาดกลาง คือ มีพระสอนศีลธรรมและครูผู้เข้าร่วมกระบวนการทั้งหมด 12 รูป/คน จากโรงเรียนวิถีพุทธ S1 6 คนและโรงเรียนวิถีพุทธ S2 6 คน ดังนี้

มิติแรก คือ กายสุจริต ได้แก่ การทำดีต่อตัวเองและผู้อื่น

มิติที่สอง คือ วาจาสุจริต ได้แก่ การพูดดีต่อตัวเองและผู้อื่น

มิติที่สาม คือ มโนสุจริต ได้แก่ การคิดดีต่อตัวเองและผู้อื่น

แนวคิดสุจริต 3 ทั้ง 3 มิติดังนี้นำมาบูรณาการกับเทคนิคเอ็นแอลพี โดยออกแบบเพื่อใช้เป็นคำพูดกล่าวยืนยันตนเอง ดังนี้

ฉันรักตัวเอง
ฉันภูมิใจในตัวเอง
ฉันคิดดี พูดดี ทำดีกับตัวเองและผู้อื่น
ฉันซื่อสัตย์สุจริตต่อตัวเอง และผู้อื่น
ฉันสดชื่นและมีพลัง เย้ เย้ เย้

นอกจากการออกแบบคำพูดกล่าวยืนยันตนเองแล้วได้นำมาบูรณาการร่วมกับเทคนิคเอ็นแอลพี ที่เรียกว่า การฝังพลัง (Anchoring) โดยเคาะเป็นจุดตามร่างกาย ดังนี้

ประโยคคำพูด	จุดเคาะ
ฉันรักตัวเอง	สันฝ่ามือ
ฉันภูมิใจในตัวเอง	ขมับทั้งสองข้าง
ฉันคิดดี พูดดี ทำดีกับตัวเองและผู้อื่น	กลางหน้าผาก
ฉันซื่อสัตย์สุจริตต่อตัวเองและผู้อื่น	คาง
ฉันรู้สึกสดชื่นและมีพลัง	โหนกแก้มทั้งสองข้าง
เย้ เย้ เย้	ขมับทั้งสองข้างขึ้น

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อสร้างเครือข่ายการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อบ่มเพาะความซื่อสัตย์สุจริตของเยาวชนโรงเรียนวิถีพุทธ

การพัฒนาชุดกิจกรรมและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อบ่มเพาะความซื่อสัตย์สุจริตสามารถขยายเครือข่ายการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนวิถีพุทธแบบทีมทั้งโรงเรียน ได้ใน 1 โรงเรียน จะสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพตามกรอบมาตรฐานการศึกษาของชาติและมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีองค์ประกอบ ดังนี้

1) ทีมเรียนรู้ จากขั้นตอนการพัฒนาชุดกิจกรรมและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อบ่มเพาะความซื่อสัตย์สุจริต ทีมผู้วิจัยได้มีการจัดอบรมให้ความรู้แก่พระสอนศีลธรรม และครูโรงเรียนวิถีพุทธ จำนวน 2 โรงเรียน ได้แก่ ทีมโรงเรียนวิถีพุทธ S1 และทีมโรงเรียนวิถีพุทธ S2 เพื่อให้ทีมเรียนรู้ได้รับความรู้ และสามารถสร้างความรู้รวมทั้งนำความรู้ไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทีมเรียนรู้ได้สร้างเครือข่ายชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพเป็นโรงเรียนต้นแบบ 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนวิถีพุทธ S1 ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญในงานวิจัยชิ้นนี้ เริ่มต้นจากพระสอนศีลธรรม 3 รูป และทีมครูในโรงเรียนวิถีพุทธ เข้าร่วมอบรม 3 คน จากโรงเรียนวิถีพุทธ S1 ซึ่งทีมครูในโรงเรียนวิถีพุทธ S1 ได้ขยายองค์ความรู้จากการอบรมสู่ครูทุกคนในโรงเรียนวิถีพุทธ S1 เพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ จากนั้นได้ขยายผลไปสู่การฝึกอบรมทักษะการเรียนรู้ชุดกิจกรรมของงานวิจัยชิ้นนี้ให้แก่แก่นักเรียนทุกคนในโรงเรียนวิถีพุทธ S1

ทีมผู้วิจัยพบว่า การร่วมมือรวมพลังเป็นทีม เพื่อสร้างชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ นั้นต้องอาศัยการร่วมมือรวมพลังของผู้บริหารโรงเรียนและครูทั้งโรงเรียน และสิ่งสำคัญของการร่วมมือรวมพลังในชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ คือ การดำเนินกิจกรรมเพื่อมุ่งไปสู่ความสำเร็จภายใต้เป้าหมายเดียวกัน ลักษณะการทำงานร่วมกันแบบมีวิสัยทัศน์ คุณค่า เป้าหมาย และพันธกิจร่วมกัน เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ และบรรลุผลที่ทักษะการเรียนรู้ของนักเรียน

2) แหล่งเรียนรู้ ทีมผู้วิจัยพบว่า การสร้างเครือข่ายชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ต้องสร้างโอกาสให้พระสอนศีลธรรม และครูโรงเรียนวิถีพุทธได้มีเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาชีพร่วมกัน ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้ได้เปิดโอกาสให้พระสอนศีลธรรม และครูโรงเรียนวิถีพุทธที่เข้าร่วมโครงการมีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันภายใต้โครงการบริการทางวิชาการของวิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีไพบุลย์ ซึ่งเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนท้องถิ่นในระดับอุดมศึกษา และ สื่อเทคโนโลยีจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญในการแบ่งปันความรู้ซึ่งกันและกัน

3) กระบวนการจัดการเรียนรู้ ทีมผู้วิจัย มีกระบวนการจัดการเรียนรู้ดังนี้

1. สร้างทีมครูต้นแบบ จำนวน 6 คน จากโรงเรียนวิถิพุทธ S1 เข้าร่วมทีมสมาชิกชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อบ่มเพาะความซื่อสัตย์สุจริตร่วมกัน
2. วางแผนและออกแบบกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน
3. ลงมือปฏิบัติ ดำเนินการชุดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ออกแบบ โดยทีมผู้วิจัยได้เยี่ยมและสังเกตการณ์ หน่วยงานจริง และเก็บภาพกิจกรรม

4. การสนทนาสะท้อนผลหลังการปฏิบัติ การพูดคุยสนทนากันระหว่างสมาชิกในชุมชนการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างบุคลากร ผู้เชี่ยวชาญ นักการศึกษาและผู้บริหาร เกี่ยวกับการปฏิบัติงานเพื่อสะท้อนผลการปฏิบัติรวมทั้งร่วมกัน เสนอแนะแนวทางการปฏิบัติที่ช่วยให้การดำเนินกิจกรรมบรรลุผลสำเร็จร่วมกัน

4) เครือข่าย การสร้างเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ ทีมผู้วิจัยได้สร้างโอกาสให้คุณครูและพระสอนศีลธรรมจากโรงเรียนวิถิพุทธได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกเพื่อฝึกอบรมนวัตกรรมการสอนด้วยเทคนิคเอ็นแอลพี และแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้ใหม่ร่วมกัน เมื่อสมาชิกได้รับการฝึกอบรมองค์ความรู้ใหม่และมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน จึงเกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ซึ่งกันและกัน เมื่อวิสัยทัศน์และอุดมการณ์สอดคล้องกัน และผู้บริหารโรงเรียนวิถิพุทธให้การสนับสนุนในทิศทางเดียวกัน ทีมผู้วิจัยจึงสามารถสร้างเครือข่ายปฏิบัติการชุดกิจกรรมภายในโรงเรียนได้แบบทีมทั้งโรงเรียน

5) เทคโนโลยี สารสนเทศ ทีมผู้วิจัยได้สร้างโอกาสให้คุณครูและพระสอนศีลธรรมโรงเรียนวิถิพุทธได้เข้าร่วมกิจกรรมประกวดการสร้างสื่อเทคโนโลยีที่เสริมสร้างการบ่มเพาะคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต โดยผู้บริหารโรงเรียนวิถิพุทธ S1ให้การสนับสนุนเป็นผู้อำนวยการผลิตสื่อสร้างสรรค์ ในรูปแบบภาพยนตร์สั้น ความลับ...ไม่มีในโลก ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศช่องทางยูทูบ และเฟสบุ๊ก

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยขออภิปรายตามประเด็นข้อค้นพบดังนี้

1. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย

1.1 การจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning โดยการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานของพลอยไพลิน นิลกรารณ์ (2562) ที่กล่าวไว้ในแนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุก ว่า “ความรู้” ที่เกิดขึ้นก็เป็นความรู้ที่ได้จากการให้ความสำคัญกับผู้เรียน รูปแบบกิจกรรมในการเรียนรู้เน้นที่ผู้เรียนต้องลงมือปฏิบัติและต้องพัฒนารูปแบบของกิจกรรมที่สร้างสรรค์ เน้นให้ผู้เรียนได้รับการเรียนรู้โดยการใช้ความคิดและวิจารณ์ญาณและการแก้ปัญหา พัฒนาศักยภาพผู้เรียน โดยการจัดรูปแบบหรือสร้างเป็นกิจกรรมที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความต้องการในการร่วมกิจกรรมใหม่ ๆ ที่มีความหลากหลายมากขึ้นไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม ผ่านกระบวนการคิดโดยผู้เรียนจะเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับความรู้ ไปสู่การมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้ ทั้งนี้ผู้เรียนจะถูกเปลี่ยนบทบาทจากผู้รับความรู้ไปสู่การมีส่วนร่วมในการสร้างความรู้

1.2 การพัฒนาชุดกิจกรรมที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้บูรณาการหลักธรรมสุจริต 3 กับเทคนิคเอ็นแอลพี ได้แก่ เทคนิคการถอดแบบ กับเทคนิคการฝังพลัง ผ่านการกล่าวยืนยันตนเอง สอดคล้องกับทฤษฎีของ Claude Steele เทคนิคเอ็นแอลพีมีความโดดเด่นในเรื่องการสะกดจิตตนเองและนำมาพัฒนาร่วมกับทฤษฎีทางจิตวิทยาสังคม คือทฤษฎีการยืนยันตนเอง ซึ่งให้คำจำกัดความทฤษฎีการยืนยันตนเองว่า เป็นการกระทำใด ๆ ของบุคคลเพื่อยืนยันกับตนเองว่าตนนั้นมีคุณค่า มีความสามารถ มีจริยธรรม หรือภาพลักษณ์ในทางด้านบวกอื่น ๆ (Steele, 1988)

1.3 การดำเนินชุดกิจกรรมการเรียนรู้ ทีมผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นเทคนิคเอ็นแอลพี ดังนี้

1) เทคนิคการถอดแบบ โดยนำคุณลักษณะของบุคคลที่มีความซื่อสัตย์สุจริต หรือ สุจริต 3 ตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนามาเป็นต้นแบบในการเรียนรู้ และใช้เทคนิคการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมวาดรูปคนต้นแบบมาผสมผสานในการพัฒนาชุดกิจกรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ วชิรวิทย์ นิติพันธ์ (2563) ที่ได้ศึกษาวิจััยรูปแบบการบริหารงานโรงเรียนสุจริตของผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบการบริหารงานโรงเรียนสุจริตของผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก และ 11 องค์ประกอบย่อย 2) รูปแบบการบริหารงานโรงเรียนสุจริตของผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นรูปแบบที่มีชื่อว่า “SPG Model” โดยเป็นรูปแบบเชิงบูรณาการ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก และ 11 องค์ประกอบย่อย โดยเรียงลำดับจากค่าน้ำหนัก องค์ประกอบหลัก คือ มาตรฐานโรงเรียนสุจริต การบริหารโรงเรียนแบบ PIE Cycle และหลักสุจริต และ 3) ผลการประเมินและรับรองรูปแบบการบริหารงานโรงเรียนสุจริตของผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.80 ซึ่งผ่านเกณฑ์การประเมินตามที่ได้กำหนด จึงสรุปได้ว่า ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิรับรองรูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

2) กระบวนการฝังพลัง ผ่านวิธีการสะกดจิตตนเอง ด้วยการกล่าวยืนยันกับตัวเอง อย่างซ้ำ ๆ บ่อย ๆ โดยกระบวนการนี้ทำผ่านคุณครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา และพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวิถิพุทธที่ได้รับการฝึกอบรมชุดกิจกรรมการเรียนรู้กับทีมวิจัย สอดคล้องกับบทความของ วิชราภรณ์ บุญญศิริวัฒน์ (2562) ได้สะท้อนผ่านบทความเกี่ยวกับทฤษฎีการยืนยันตนเอง พบว่าการยืนยันตนเองช่วยให้บุคคลปรับตัวได้ดีขึ้นในระยะยาวและมีสุขภาวะที่ดีกว่าผู้ที่ไม่ได้ยืนยันตนเอง บุคคลจะกลับมาพิจารณาตัวเองและเตือนตัวเอง แทนที่จะใช้กลไกการปกป้องตนเอง เพราะการใช้กลไกการคิดที่ปกป้องตนเองนั้นทำให้บุคคลไม่ยอมรับความผิดพลาด ทำให้ไม่หันมาพัฒนาตนเองหรือแก้ไขปัญหาคือต้นเหตุอย่างแท้จริง ทำให้เกิดผลเสียต่อสุขภาวะในระยะยาว

2. ปัจจัยต่อกระบวนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลเกิดพัฒนาการเรียนรู้ ในระดับมิติที่แตกต่างกันนั้นขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละบุคคลในทีมโรงเรียนวิถิพุทธทั้งสภาวะภายนอกและสภาวะภายใน โดยการพัฒนาแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อบ่มเพาะความซื่อสัตย์สุจริตเป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมเพื่อให้ผู้เข้ากระบวนการเรียนรู้ได้เกิดการตระหนักรู้ในตนเอง ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคล 3 มิติได้แก่

1) การสะท้อนผลในระดับเนื้อหา กล่าวสะท้อนในสิ่งที่บุคคลคิด รับรู้ รู้สึก หรือการกระทำที่สะท้อนถึงการเรียนรู้เพื่อแสดงความหมายเดิมของความคิด ความรู้สึก

2) การสะท้อนผลระดับกระบวนการ ว่าบุคคลคิด รับรู้ รู้สึกได้อย่างไร เป็นการเรียนรู้เพื่อสร้างความหมายใหม่ ซึ่งมีมิติการสร้างความหมายใหม่เป็นกระบวนการเริ่มต้นของการปรับเปลี่ยนความคิด ความเชื่อ

3) การสะท้อนกระบวนการทัศน เป็นการสะท้อนว่าบุคคลคิด รับรู้หรือรู้สึกไปทำไม เป็นการเปลี่ยนแปลงในมิติระดับโลกทัศน์ที่พาบุคคลไปสู่การมีมุมมองใหม่ๆต่อโลก เป็นการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

ผู้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้จากทีมโรงเรียนวิถิพุทธ S1 จำนวน 6 รูป/คน จำแนกการสะท้อนผลได้สองระดับ คือ การสะท้อนผลระดับกระบวนการ และการสะท้อนผลระดับกระบวนการทัศน ดังนี้

ผู้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้จากทีมโรงเรียนวิถิพุทธ S1 จำนวน 3 รูป/คน ได้สะท้อนผลระดับกระบวนการเป็นการเรียนรู้เพื่อปรับเปลี่ยนความคิด ความเชื่อ มีมิติของการสร้างความหมายใหม่คือการนำองค์ความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปปรับใช้กับเทคนิคการสอน และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองให้ดีขึ้น

ผู้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้จากทีมโรงเรียนวิถิพุทธ S1 จำนวน 3 รูป/คน ได้สะท้อนผลระดับกระบวนการทัศน เป็นการเปลี่ยนแปลงในมิติระดับโลกทัศน์ที่พาบุคคลไปสู่การมีมุมมองใหม่ๆต่อโลก เป็นการเรียนรู้

ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง คือทีมโรงเรียนวิถิพุทธ S1 จำนวน 3 คน ได้พัฒนาเทคนิคการสอนสอนของตนเองต่อยอดจากองค์ความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรม เช่น การพัฒนาเทคนิคการกล่าวยืนยันตนเองไปออกแบบเชิงสัญลักษณ์ภาษามือพร้อมพูดประกอบสำหรับเด็กชั้นปฐมวัย

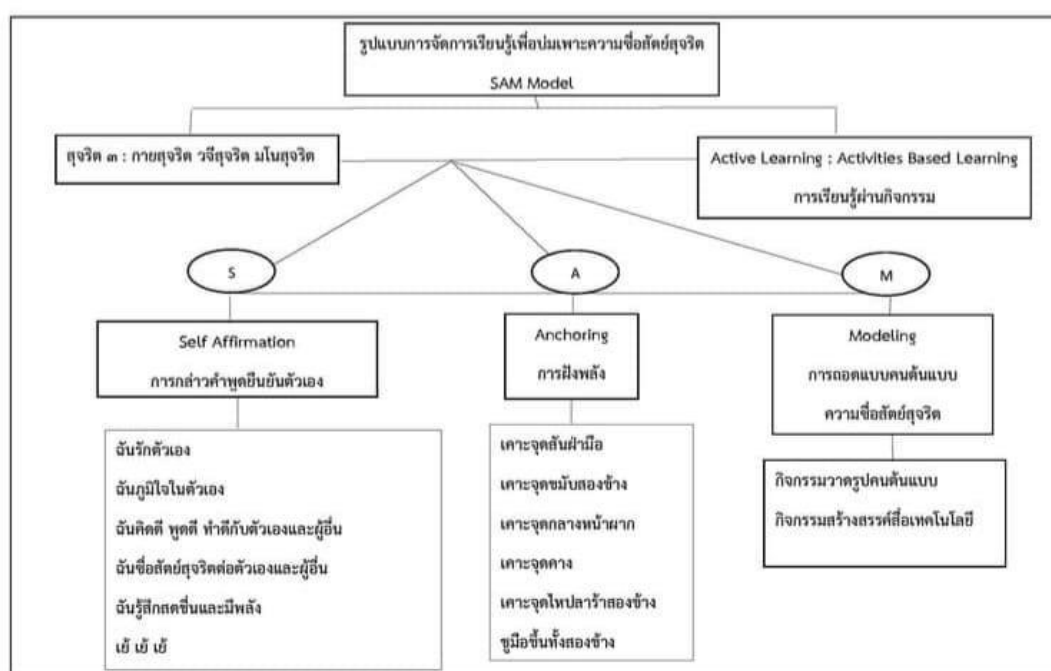
ส่วนผู้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้จากทีมโรงเรียนวิถิพุทธ S2 จำนวน 6 รูป/คน ทั้งหมดสะท้อนผลในระดับเนื้อหา สะท้อนผ่านการเรียนรู้เดิมและประสบการณ์เดิมของครูและพระสอนศีลธรรมจากโรงเรียนวิถิพุทธทีม S2 เนื่องจากโรงเรียนวิถิพุทธ S2 มีความไม่พร้อมทางด้านบุคลากร และเป็นช่วงของการปรับเปลี่ยนผู้บริหารของโรงเรียนชุดกิจกรรมที่ใช้เทคนิคการกล่าวยืนยันตนเองจำนวน 21 วัน จึงไม่ได้รับการร่วมมือสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากโรงเรียนวิถิพุทธ S2 แต่ชุดกิจกรรมคัน...คนต้นแบบ โดยการใช้เทคนิคการถอดแบบร่วมกับการจัดการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมวาดภาพ สมาชิกจากทีมโรงเรียนวิถิพุทธ S2 ได้สะท้อนผลว่ากิจกรรมนี้เป็นที่ชื่นชอบของนักเรียน

การที่ผู้เข้าร่วมกระบวนการแต่ละบุคคลเกิดพัฒนาการเรียนรู้ ในระดับมิติที่แตกต่างกันนั้นขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละบุคคลในทีมโรงเรียนวิถิพุทธทั้งสภาวะภายนอกและสภาวะภายใน โดยการพัฒนาแบบการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อบ่มเพาะความซื่อสัตย์สุจริตเป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมเพื่อให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ได้เกิดการตระหนักรู้ในตนเอง ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคล 3 มิติ ดังที่กล่าวมาแล้ว

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การพัฒนาแบบและชุดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อบ่มเพาะความซื่อสัตย์สุจริตของเยาวชนในโรงเรียนวิถิพุทธ จังหวัดกาญจนบุรี ผู้วิจัยสามารถสรุปองค์ความรู้จากการวิจัยได้ดังนี้

การออกแบบกระบวนการเรียนรู้เพื่อการบ่มเพาะความซื่อสัตย์สุจริตมุ่งเน้นการให้องค์ความรู้ใหม่แก่พระสอนศีลธรรมและครูทีมโรงเรียนวิถิพุทธโดยเปิดรับสิ่งต่าง ๆ เข้ามาพิจารณา มีบรรยากาศของความรักความเมตตา จึงช่วยส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการเกิดการตระหนักรู้ภายในตนเอง ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคล

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1. ความเหมาะสม พิจารณาถึงความเหมาะสมของการทำกิจกรรม หน้าเสาธง และช่วงเวลาก่อนเข้าเรียน
2. ความเป็นไปได้ พิจารณาจากการนำกิจกรรม สู่การปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและเหมาะสมกับการดำเนินกิจกรรมด้านอื่นๆ
3. ความสอดคล้อง พิจารณา จากความสอดคล้องกับเวลาของการสอนในแต่ละคาบ หรือแต่ละช่วงเวลา หรือสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน
4. ความมีประโยชน์ พิจารณาจากผลดีที่เกิดขึ้นกับการจัดกิจกรรม ผู้บริหาร ครู และนักเรียน

ข้อเสนอแนะในระดับองค์กรปฏิบัติการ

1. ควรมีการควบคุมกำกับและระบบการติดตามการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและเป็นไปตามเป้าหมาย
2. ทบทวนและตรวจสอบการสื่อสารทำความเข้าใจร่วมกับ ผู้บริหาร ครู นักเรียน เพื่อย้ำถึงความสำคัญของกิจกรรม
3. ควรมีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับสถานการณ์ให้ทันทั่วถึงเพื่อการปรับแผนการดำเนินกิจกรรมลดโอกาสเสี่ยงของการดำเนินกิจกรรมที่ไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้
4. ควรมีการตั้งคณะทำงานโดยมี ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อขอคำปรึกษา แนวทางการดำเนินกิจกรรม หากประสบปัญหา

ข้อเสนอแนะในระดับบุคคล/ชุมชน

1. ควรศึกษาบทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับทางโรงเรียน และใช้เป็นองค์ความรู้ในการส่งเสริมนำไปสู่การร่วมกันจัดการศึกษาของนักเรียน
2. ควรศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อบทบาทมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการดำเนินกิจกรรม เพื่อนำผลการศึกษาไปปรับปรุงการดำเนินกิจกรรมให้สอดคล้องตามสภาพบริบทของนักเรียน
3. ควรศึกษาถึงผลจากการดำเนินกิจกรรมที่ส่งผลต่อนักเรียนและมีความสัมพันธ์ในการใช้ชีวิตประจำวัน
4. ควรศึกษาผลที่เกิดจากการดำเนินชีวิตประจำวันที่เปลี่ยนไป อันเป็นผลจากการร่วมกิจกรรม และสรุปรวบรวมนำเสนอประชุมชี้แจงแก่คนในชุมชน ตลอดจนถึงผู้นำหมู่บ้าน ให้รับทราบถึงผลดีจากการดำเนินกิจกรรม

ข้อเสนอในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาช่องทางในการดำเนินกิจกรรมด้วยวิธี อื่นๆเพิ่มเติมนอกเหนือจากการดำเนินกิจกรรม หน้าเสาธง และก่อนเข้าเรียน
2. ควรมีการขยายขอบเขตของประชากรในการวิจัยครั้งต่อไป เพื่อศึกษาประชากรในกลุ่มที่กว้างขึ้นและสามารถเปรียบเทียบความสัมพันธ์และความแตกต่างได้
3. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกับนักเรียนโรงเรียนอื่น ๆ เพื่อให้ทราบถึงความแตกต่าง
4. การศึกษาครั้งต่อไปควรดำเนินกิจกรรมด้านอื่น ๆ ที่คาดว่าจะมีความสัมพันธ์กับการยืนยันทนเองเรื่องความซื่อสัตย์

เอกสารอ้างอิง

ณัชนัน แก้วชัยเจริญกิจ. (2550). บทบาทของครูผู้สอนในการจัดกิจกรรมและวิธีการปฏิบัติตามแนวทางของ Active Learning. สืบค้นเมื่อ 27 พฤศจิกายน 2565, จาก <http://www.itie.org>

- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2561). *สุจริตธรรมในฐานะเครื่องมือป้องกันการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทยปัจจุบัน*. สืบค้นเมื่อ 27 พฤศจิกายน 2565, จาก <https://www.mcu.ac.th/article/detail/439>
- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พลอยไพลิน นิลกรรณ. (2562). *แนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)*. ลำปาง: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 35 จังหวัดลำปาง.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วัชรภรณ์ บุญญศิริวัฒน์. (2562). *การยืนยันตนเอง*. สืบค้นเมื่อ 27 พฤศจิกายน 2565, จาก <http://www.chulapedia.chula.ac.th/index.php/การยืนยันตนเอง>
- วชิรวิทย์ นิตพันธ์. (2563). รูปแบบการบริหารงานโรงเรียนสุจริตของผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสาร มจร บาลีศึกษายุทธศาสตร์*, 6(2), 84-98.
- วิศิษฐ์ ศรีพิบูลย์. (2551). *NLP Neuro – Linguistic Programming ภาษาสมอง มหัศจรรย์ เทคโนโลยีสร้างความสำเร็จชั่วข้ามคืน*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: บานานา สวิท.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2551). *ยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต*, กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.
- Steele, C. M. (1988). The Psychology of Self-Affirmation: Sustaining the Integrity of the Self. In L. Berkowitz (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology*, Vol. 21 (pp. 261-302). New York: Academic Press.

การสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาให้ผู้เรียน
ด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3
The Creating Opportunities Equity and Equality in Education for Student With
Digital Technology in School Under Kanchanaburi Primary Educational
Service Area Office 3

พรสุดา ด้วงสงค์¹ และ สาโรจน์ เผ่าวงศ์²

Pornsuda Doungsong ¹ and Saroch Pauwongsakul²

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี

Educational Administration Program, Faculty of Education, Kanchanaburi Rajabhat University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: ¹mievfu@gmail.com

Retrieved: January 29, 2024; Revised: March 7, 2024; Accepted: March 8, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาให้ผู้เรียนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 และ 2) เพื่อเปรียบเทียบการสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาให้ผู้เรียนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับเกี่ยวกับการสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นกรอบการวิจัย พื้นที่วิจัย คือ สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน จำนวน 291 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน ที่ระดับค่าความเชื่อมั่น ร้อยละ 95 โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ จำแนกตามขนาดสถานศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ มีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาอยู่ระหว่าง 0.67-1.00 และความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.94 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ผลการวิจัยพบว่า 1. การสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาให้ผู้เรียนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 โดยภาพรวมและรายด้านพบว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคในการได้รับการศึกษา ด้านการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และด้านการสร้างสื่อ คลังสื่อ และแหล่งเรียนรู้ดิจิทัล 2. การเปรียบเทียบการสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษา ให้ผู้เรียนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา ในภาพรวมและรายด้านไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ: การสร้างโอกาส; ความเสมอภาค; ความเท่าเทียมทางการศึกษา; เทคโนโลยีดิจิทัล

Abstract

This article aimed to study and compare the opportunities for equity and equality in education for students with digital technology in school under Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 3, categorized by school size. The research design is quantitative research, using the Ministry of Education's concept of creating opportunities for equity and equality in education for students with digital technology as the research framework, research area was a school under Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 3. The sample group was 291 people administrators and teachers, set sample size using Krejcie and Morgan tables at the confidence level of 95 percent selected by stratified random sampling, The research instrument was a 5-level rating scale questionnaire with content validity between 0.67-1.00 and reliability of 0.94. Statistics used in data analysis were percentage, mean, standard deviation, one-way analysis of variance, and test the pairwise mean difference by Scheffe's method. Set a statistical significance level of 0.05

The findings were as follows: 1. The creating opportunities for equity and equality in education for students with digital technology in school under Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 3. They are ranked in order of highest to lowest mean values: Creating opportunities and equality in receiving education, developing students' potential in using digital technology, and creation media, media libraries, and digital learning resources. 2. The comparison of creating opportunities equity and equality in education for students with digital technology in school under Kanchanaburi Primary Educational Service Area Office 3, categorized by school size, shows no statistically significant differences overall and in each.

Keywords: Creating Opportunities; Equity; Equality; Digital Technology

บทนำ

ความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสภาพสังคมไทย อันเป็นผลมาจากความก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยีการสื่อสาร รัฐบาลจึงเร่งพัฒนาโครงสร้างเศรษฐกิจภายในประเทศให้มีความเข้มแข็ง เติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน พร้อมกับการกำหนดนโยบายการศึกษาที่สำคัญหลายประการ ได้แก่ การสร้างโอกาสทางการศึกษา การเร่งพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยวิธีการที่หลากหลาย การกระจายอำนาจสู่พื้นที่ให้เสร็จสมบูรณ์ เริ่มจากพื้นที่ที่มีความพร้อม สนับสนุนการสร้างรายได้ระหว่างเรียน และสนับสนุนให้ผู้สำเร็จการศึกษามีงานทำได้ทันที โดยความร่วมมือระหว่างแหล่งงานกับสถานศึกษา ตลอดจนเพิ่มขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับการเปิดเสรีประชาคมอาเซียน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดแนวทางจัดการศึกษาตามมาตรา 6 การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข จากจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาตามมาตรานี้เป็นปรัชญาการศึกษาที่มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในมิติต่าง ๆ ที่สำคัญทางการศึกษา ตลอดจนจุดเน้นในส่วนนี้ให้มุ่งพัฒนา “ปัจเจกบุคคล” ฉะนั้นจึงได้กำหนดการพัฒนาผู้ให้คนไทย “มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) การพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อเป็นภูมิคุ้มกันความเสี่ยงในการ

ดำเนินชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคต สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดแนวทางการเสริมสร้างทักษะชีวิตสำหรับผู้เรียนเพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าในตนเองและผู้อื่น มีการคิดวิเคราะห์ กระบวนการตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การจัดการอารมณ์ ความเครียด และการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น เป็นองค์ประกอบของทักษะชีวิตที่ช่วยให้เด็กและเยาวชนมีพื้นฐานด้านอุปนิสัยที่ดีสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ทำหน้าที่จัดการศึกษาครอบคลุม 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอไทรโยค อำเภอทองผาภูมิและอำเภอส่งขละบุรี สภาพพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ โดยทั่วไปเป็นป่าไม้และภูเขา เส้นทางเดินทางมีลักษณะคดเคี้ยวตามไหล่เขา อ่างเก็บน้ำและเขตอุทยานแห่งชาติ ประกอบกับพื้นที่บางส่วนอยู่ติดกับสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาทำให้นักเรียนทั้งที่มีสัญชาติไทยและนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์เดินทางเข้ามาเรียนก่อให้เกิดความหลากหลายทางชาติพันธุ์ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม พบข้อจำกัดการเข้าถึงการศึกษาของนักเรียนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล การให้โอกาสทางการศึกษาแก่นักเรียนทุกคนโดยคำนึงถึงความเสมอภาคและความเป็นธรรมแก่ผู้เรียนทุกกลุ่ม รวมถึงผู้เรียนกลุ่มชาติพันธุ์ให้ได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม ให้ได้รับโอกาสพัฒนาตั้งแต่วัยเด็กจะทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองทั้งทางด้านความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิต เนื่องจากเป็นพื้นฐานสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิต ช่วยแก้ปัญหาและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ส่งเสริมให้มีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการศึกษาเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคน โดยเฉพาะกลุ่มผู้ที่อาศัยในพื้นที่ห่างไกลได้รับโอกาสในการเข้าถึงบริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพ เพื่อเพิ่มดัชนีความเสมอภาคของอัตราการเข้าเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

จากความเป็นมาและสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง การสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาให้ผู้เรียนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาในการวางแผนการตัดสินใจ ปรับปรุงและพัฒนาการการบริหารสถานศึกษา ซึ่งจะนำไปสู่เป้าหมายหลักของกระทรวงศึกษาธิการ คือ ผู้รับบริการทุกกลุ่ม ทุกระดับ สามารถเข้าถึงบริการทางการศึกษา แหล่งเรียนรู้และการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลได้ครอบคลุมทุกพื้นที่และทุกช่องทางได้ตลอดเวลา มีระบบข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษาที่สามารถเชื่อมต่อได้อย่างถูกต้องและทันสมัย เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม สร้างโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ เรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดช่วงวัยและตลอดชีวิต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาให้ผู้เรียนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3
2. เพื่อเปรียบเทียบการสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาให้ผู้เรียนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา

การทบทวนวรรณกรรม

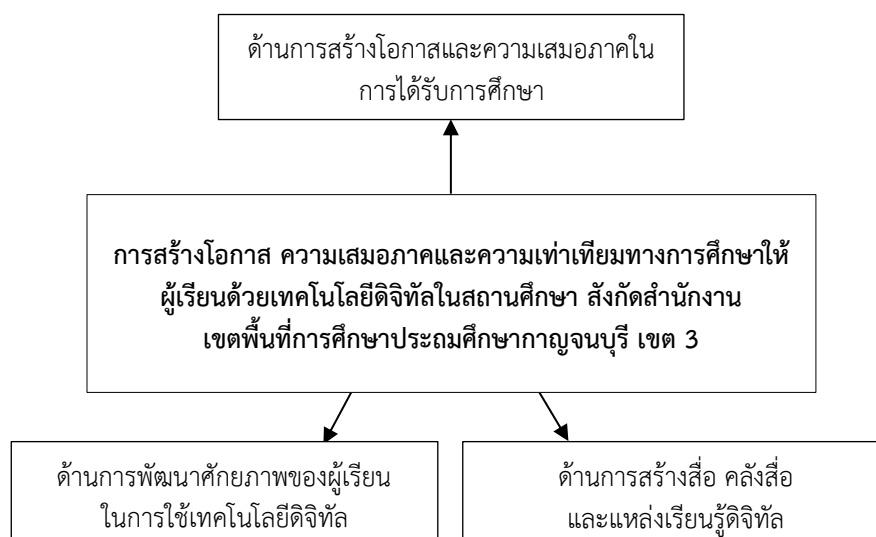
การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษา เรื่อง การสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาให้ผู้เรียนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ผู้วิจัยอาศัยกรอบแนวคิดเกี่ยวกับเกี่ยวกับสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2563, หน้า 40-42) ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านการ

สร้างโอกาสและความเสมอภาคในการได้รับการศึกษา ด้านการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และด้านการสร้างสื่อ คลังสื่อ และแหล่งเรียนรู้ดิจิทัล ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ ดังนี้

การสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา หมายถึง การที่ประชาชนทุกเพศสภาพ ทุกช่วงวัย ทุกสภาพร่างกาย ทุกฐานะ ทุกศาสนา ทุกเชื้อชาติ และทุกถิ่นอาศัย ได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่ได้พิจารณาหรือคำนึงถึงข้อแตกต่างของแต่ละบุคคล มีสิทธิที่จะได้รับการบริการทางการศึกษาอย่างเสมอภาคและทั่วถึง และสามารถเข้ารับการศึกษได้ทุกเมื่อตามความพร้อมของตน ทั้งในรูปแบบการศึกษาในระบบ การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัยจะทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองทั้งทางด้านความรู้และทักษะที่จำเป็นในการดำรงชีวิต นำไปสู่การเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต เนื่องจากเป็นพื้นฐานสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิต ช่วยแก้ปัญหาและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม เป็นไปตามที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2565) ได้กำหนดนโยบายและจุดเน้น ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 เกี่ยวกับโอกาสและการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศของนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการบริหารจัดการศึกษา ป้องกัน ดูแลไม่ให้นักเรียนหลุดออกจากระบบการศึกษา อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมให้ประชากรวัยเรียนเข้าสู่ระบบการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัย ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ รวมถึงเด็กที่มีภาวะทุพพลภาพและเด็กที่ขาดโอกาสทางการศึกษาให้ได้รับโอกาสการเข้าถึงการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มผู้ที่อาศัยในพื้นที่ห่างไกลและครอบครัวยากจน เน้นการพัฒนาทักษะชีวิตให้ผู้เรียนมีความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยผสานความร่วมมือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทุกภาคส่วนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษาสำหรับผู้เรียนทุกคนสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้ทุกเวลา ทุกช่องทาง

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2563, หน้า 40-42) ประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคในการได้รับการศึกษา ด้านการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และด้านการสร้างสื่อ คลังสื่อ และแหล่งเรียนรู้ดิจิทัล ผู้วิจัยสามารถสรุปกรอบแนวคิดในการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัย คือ งานวิจัยเชิงปริมาณ พื้นที่วิจัย คือ สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ประชากรเป็นผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำนวน 1,193 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3, 2565) กำหนดกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในสถานศึกษา จำนวน 291 คน โดยใช้ตารางเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) ที่ระดับค่าความเชื่อมั่น ร้อยละ 95 โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (stratified random sampling) จำแนกตามขนาดสถานศึกษา

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสาร และหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาให้ผู้เรียนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 แบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (checklist) เกี่ยวกับสภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 4 ข้อ และตอนที่ 2 แบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่า (rating scale) ชนิด 5 ระดับ จำนวน 30 ข้อ เกี่ยวกับการสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาให้ผู้เรียนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 ประกอบด้วย 3 ด้าน ในส่วนของการนำข้อมูลเชิงปริมาณมาวิเคราะห์ด้วยสถิติพื้นฐาน ประกอบไปด้วย ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ความเที่ยงตรงของเนื้อหา คำนวณค่าดัชนีความสอดคล้องของเครื่องมือ มีค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา เท่ากับ 1.00 จำนวน 28 ข้อ และ 0.67 จำนวน 2 ข้อ และความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับโดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค มีค่าเท่ากับ 0.94

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า การสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาให้ผู้เรียนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 โดยหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน มีรายละเอียดดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 การสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาให้ผู้เรียนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3

การสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาให้ผู้เรียนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D	ระดับการปฏิบัติ
1. ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคในการได้รับการศึกษา	4.45	0.53	มาก
2. ด้านการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล	4.33	0.54	มาก
3. ด้านการสร้างสื่อ คลังสื่อ และแหล่งเรียนรู้ดิจิทัล	4.27	0.55	มาก
รวมเฉลี่ย	4.35	0.50	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า การสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาให้ผู้เรียนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคในการได้รับการศึกษาด้านการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และด้านการสร้างสื่อ คลังสื่อ และแหล่งเรียนรู้ดิจิทัล

วัตถุประสงค์ที่ 2 ผลการวิจัยพบว่า การเปรียบเทียบการสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาให้ผู้เรียนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา มีรายละเอียดดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบการสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาให้ผู้เรียนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา จำแนกตามขนาดสถานศึกษา โดยภาพรวม

การสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่า เทียมทางการศึกษา ให้ผู้เรียนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลใน สถานศึกษา	ขนาดสถานศึกษา						F	Sig.
	ขนาดเล็ก		ขนาดกลาง		ขนาดใหญ่และ ใหญ่พิเศษ			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1. ด้านการสร้างโอกาส และความเสมอภาคใน การได้รับการศึกษา	4.35	0.56	4.43	0.56	4.51	0.48	1.30	0.274
2. ด้านการพัฒนาศักยภาพ ของผู้เรียนในการใช้ เทคโนโลยีดิจิทัล	4.21	0.58	4.32	0.55	4.38	0.51	1.34	0.264
3. ด้านการสร้างสื่อ คลังสื่อ และแหล่งเรียนรู้ดิจิทัล	4.11	0.56	4.28	0.55	4.32	0.54	1.85	0.159
รวมเฉลี่ย	4.22	0.52	4.35	0.52	4.40	0.47	1.65	0.192

จากตารางที่ 2 พบว่า การเปรียบเทียบการสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาให้ผู้เรียนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา ในภาพรวมและรายด้านไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายผลการวิจัย

1. การสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาให้ผู้เรียนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 โดยภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจาก ผู้บริหารและครูผู้สอนในสถานศึกษา มีการบริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ครอบคลุมประชากรวัยเรียนทุกกลุ่มเป้าหมายให้ได้รับโอกาสทางการศึกษาอย่างเสมอภาคและเหมาะสม มีทักษะและศักยภาพในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษาเพื่อสืบค้นความรู้บนแพลตฟอร์มออนไลน์ รวมถึงการเข้าถึงคลังสื่อ และแหล่งเรียนรู้ดิจิทัลในสถานศึกษา เพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้โดยง่ายและสะดวก รู้เท่าทันข้อมูลข่าวสาร และมีทักษะในการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัล สอดคล้องกับงานวิจัยของสอดคล้องกับงานวิจัยของวชิราพร สุวรรณศรวล (2556) ศึกษางานวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาในเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาและครูในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานบนพื้นที่สูงมีความคิดเห็นว่าการนำรูปแบบการจัดการศึกษาชั้นทางเลือกสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษาบนพื้นที่สูงในเขตภาคเหนือตอนบนไปใช้มีความเป็นไปได้และความคุ้มค่าในการลงทุนอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุภาพร แสงวิชัย (2560) ศึกษางานวิจัยเรื่อง การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4 ผลการวิจัยพบว่า สภาพการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของชินวัตร เจริญนิธย์ (2566) ศึกษางานวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า สภาพและปัญหาทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถอภิปรายผลการวิจัย ได้ดังนี้

1.1 ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคในการได้รับการศึกษา โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจาก ผู้บริหารสถานศึกษาบริหารจัดการสถานศึกษาได้เหมาะสมกับบริบท และความต้องการของชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้ที่อาศัยในพื้นที่ห่างไกล ครอบครัวยากจนและเด็กที่ขาดโอกาสทางการศึกษาให้ได้รับโอกาสการเข้าถึงการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น เน้นการพัฒนาทักษะชีวิตให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถที่นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของณรินทร์ ชำนาญดู (2557) ศึกษางานวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงในโรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีทักษะด้านการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงในโรงเรียนมัธยมศึกษา มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของสันต์ชัย พูลสวัสดิ์ (2563) ศึกษางานวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน กับนโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และส่งเสริมการจัดการศึกษาเพื่อสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันด้านโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมการเข้าถึงบริการทางการศึกษา มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากและสอดคล้องกับงานวิจัยของพิสุทธิ ศรีจันทร์ (2565) ศึกษางานวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ทางดิจิทัลเพื่อพัฒนาทักษะการรู้ดิจิทัลของนักศึกษา วิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ ผลการวิจัยพบว่า ด้านโครงสร้างพื้นฐานทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

1.2 ด้านการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล โดยภาพรวมมีการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจาก ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนเป็นแบบอย่างที่ดี สามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการพัฒนาตนเองเพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ สำหรับการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลและแนวปฏิบัติที่ดีในโลกดิจิทัลให้แก่ผู้เรียนเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง ความมีวินัยและจิตสาธารณะให้ผู้เรียน เป็นผลมาจากการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้บริหาร สอดคล้องกับงานวิจัยของพิชญภรณ์ จະนันท์ (2565) ศึกษางานวิจัยเรื่อง การพัฒนาสมรรถนะด้านดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาสมรรถนะด้านดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของรัตนาวดี เทียงตรง (2565) ศึกษางานวิจัยเรื่อง การศึกษาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ด้านการนำเทคโนโลยีไปใช้ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของวรวรรณ อินชูล และจิตติมา วรณศรี (2565) ศึกษางานวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลกับการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า การใช้เทคโนโลยีในด้านการจัดการเรียนการสอน มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

1.3 ด้านการสร้างสื่อ คลังสื่อ และแหล่งเรียนรู้ดิจิทัล โดยภาพรวมมีการสร้างสื่อ คลังสื่อ และแหล่งเรียนรู้ดิจิทัลอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจาก ผู้บริหารส่งเสริมให้ครูมีทักษะด้านการผลิตสื่อออนไลน์เพื่อให้เกิด

การต่อยอด สถานศึกษาร่วมมือกับปราชญ์ชุมชนในการจัดทำชุดความรู้เชิงอาชีพ มรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัลและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้าถึง สืบค้นได้ ผู้บริหารส่งเสริมให้ครูผู้สอนพัฒนาสื่อการเรียนรู้ตามหลักการออกแบบที่เป็นสากล สร้างบทเรียนดิจิทัล ผลิตและพัฒนาสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่มีคุณภาพ ทุกรายวิชา เพื่อให้ผู้เรียนทุกคน ทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ รวมถึงผู้บริหารส่งเสริมให้เกิดระบบหรือการให้บริการคลังข้อสอบ เพื่อการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีคุณภาพมาตรฐาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ โสภณ เลียดทอง และจารุวรรณ เขียวน้ำขุม (2564) ศึกษางานวิจัยเรื่อง สภาพปัจจุบันที่พึงประสงค์และแนวทางการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า ด้านการใช้โปรแกรมสร้างสื่อดิจิทัล มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุรัตน์ จันทโซ (2566) ศึกษางานวิจัยเรื่อง บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันที่ส่งผลต่อการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนการสอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด ผลการวิจัยพบว่า ด้านการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสอนเชิงสร้างสรรค์ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

2. การเปรียบเทียบการสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาให้ผู้เรียนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำแนกตามขนาดสถานศึกษา ในภาพรวมและรายด้านไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานของงานวิจัยที่ตั้งไว้ ทั้งนี้เนื่องจาก ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนทั้งในสถานศึกษาขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่และใหญ่พิเศษ มีความรู้ความเข้าใจในบริบทของพื้นที่จัดการศึกษาที่คล้ายกัน ในการบริหารจัดการสถานศึกษาด้านการสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาให้แก่ผู้เรียนทุกวัย ทุกกลุ่มชาติพันธุ์ ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาปรับใช้ในสถานศึกษาโดยเฉพาะในด้านการวิชาการ จัดให้มีเทคโนโลยีสำหรับอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานของสถานศึกษาที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล สถานศึกษามีเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนสืบค้นและเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้อย่างง่าย ทั้งนี้เป็นไปตามบริบทของท้องถิ่นและลักษณะภูมิประเทศ สอดคล้องกับอรรพรรณ ป้อมดำ (2558) ศึกษางานวิจัยเรื่อง การจัดการสารสนเทศ การสื่อสารและเทคโนโลยีสำหรับการเรียนรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เพชรบูรณ์ เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า การจัดการสารสนเทศ การสื่อสารและเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา มีระดับการปฏิบัติการไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับวิมลลี คำนุ (2558) ศึกษางานวิจัยเรื่อง การบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษา ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นเขต 5 ผลการวิจัยพบว่า การบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษาในสถานศึกษาที่มีขนาดต่างกัน มีระดับการปฏิบัติการไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับวีรภัทร ภักดีพงษ์ (2565) ศึกษางานวิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษายุคดิจิทัล ตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากำแพงเพชร ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษายุคดิจิทัลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากำแพงเพชร จำแนกตามขนาดสถานศึกษา โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติการไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับจันทร์จิรา ขานพล (2566) ศึกษางานวิจัยเรื่อง สมรรถนะดิจิทัลของครูที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้วิทยาการคำนวณในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม ผลการวิจัยพบว่า สมรรถนะดิจิทัลของครูจำแนกตามขนาดสถานศึกษาโดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติการไม่แตกต่างกัน

สรุป

1. การสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาให้ผู้เรียนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 โดยภาพรวม มีการปฏิบัติ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้านเรียงตามลำดับค่าเฉลี่ย จากมากไปหาน้อย คือ ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคในการได้รับการศึกษา ด้านการพัฒนาศักยภาพ ของผู้เรียนในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และด้านการสร้างสื่อ คลังสื่อ และแหล่งเรียนรู้ดิจิทัล

2. การเปรียบเทียบการสร้างโอกาส ความเสมอภาคและความเท่าเทียมทางการศึกษาให้ผู้เรียนด้วย เทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3 จำแนกตาม ขนาดสถานศึกษา ในภาพรวมและรายด้านไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาควรพัฒนาการนำแพลตฟอร์มดิจิทัลมาใช้ในการบริหาร โดยพัฒนา แพลตฟอร์มให้เหมาะสม สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา

1.2 ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริม สนับสนุน ให้ครูผู้สอนพัฒนา ผลิตภัณฑ์หรือสร้างคลังสื่อออนไลน์ เพื่อการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพต้องทุกรายวิชา

1.3 ผู้บริหารควรส่งเสริม พัฒนาสถานศึกษาให้มีโครงสร้างพื้นฐาน ด้านระบบเทคโนโลยีดิจิทัลที่ผู้เรียน สามารถเข้าถึงได้ทุกที่ ทุกเวลา เพื่อเปิดโอกาสทางการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกล

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเรื่องรูปแบบการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3

2.2 ควรศึกษาเรื่องรูปแบบการบริหารงบประมาณในด้านการสร้างสื่อ คลังสื่อ และแหล่งเรียนรู้ดิจิทัล ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). แผนปฏิบัติการดิจิทัลเพื่อการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2563-2565. กรุงเทพฯ:

กระทรวงศึกษาธิการ.

จันทร์จิรา ขานพล. (2566). สมรรถนะดิจิทัลของครูที่ส่งผลต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้วิทยาการคำนวณใน โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 8(1), 633-646.

ชินวัตร เจริญนิติย์. (2566). สภาพและปัญหาทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, 17(2), 98-113.

ณรินทร์ ชำนาญดู. (2557). การบริหารจัดการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาของนักเรียนกลุ่มเสี่ยงในโรงเรียน มัธยมศึกษา. สุทธิปริทัศน์, 28(86), 72-97.

พิชญากรณ์ จะนนท์. (2565). การพัฒนาสมรรถนะด้านดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

- พิสุทธิ ศรีจันทร์. (2565). การศึกษาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ทางดิจิทัลเพื่อพัฒนาทักษะการรู้ดิจิทัลของนักศึกษา กรณีศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์. *วารสารวิทยาสารสนเทศและเทคโนโลยี*, 3(2), 1-15.
- รัตนาวดี เทียงตรง. (2565). การศึกษาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 7(8), 404-418.
- วชิราพร สุวรรณศรวล. (2556). รูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกสำหรับเด็กด้อยโอกาสทางการศึกษา ในเขตพื้นที่สูงภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 15(พิเศษ), 182-192.
- วิมลลี คำนุ. (2558). การบริหารเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการศึกษาของสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 5. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 7(2), 97-121.
- วีรภัทร ภัคพิพงษ์. (2565). แนวทางการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษายุคดิจิทัล ตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากำแพงเพชร. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 5(4), 241-253.
- วรวรรณ อินชูละและจิตติมา วรณศรี. (2565). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำดิจิทัลกับการใช้เทคโนโลยีในการ จัดการเรียนรู้ ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 7(6), 300-311.
- สันต์ชัย พูลสวัสดิ์. (2563). ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารจัดการโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนกับนโยบาย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดเชียงราย. *วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 6(2), 218-231.
- สุภาพร แสงวิชัย. (2560). การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 4. *วารสารวิจัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น (ฉบับบัณฑิตศึกษา) สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 5(3), 25-34.
- สุรัตน์ จันทิโซ. (2566). บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษายุคโลกพลิกผันที่ส่งผลต่อการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อการเรียนการสอนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด. *วารสารมหาจุฬานาครธรรมศร*, 10(6), 117-127.
- โสภณ เลียดทอง และจารุวรรณ เขียวน้ำขุม. (2564). สภาพปัจจุบันที่พึงประสงค์และแนวทางการพัฒนาทักษะ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต 2. *วารสารวิชาการสถาบันอาชีวศึกษาภาคใต้* 1, 6(1), 80-88.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรี เขต 3. (2565). *ข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษา*. สืบค้นเมื่อ 10 ธันวาคม 2566, จาก https://drive.google.com/file/d/1Y2YZjyea6T1_xDa_QTQ5X9noKGiCyjcl/view
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. สืบค้นเมื่อ 23 ธันวาคม 2566, จาก https://academic.obec.go.th/images/document/1559878925_d_1.pdf
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). *ประกาศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เรื่องนโยบายและแนวปฏิบัติการรับนักเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2566*. สืบค้นเมื่อ 23 ธันวาคม 2566, จาก <http://www.bopp.go.th/wpcontent/uploads/2022/10/ประกาศ-นโยบายการรับนักเรียน-2566-2.pdf>

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: พรินทวาทกราฟฟิค.
- อรรณณ ป้อมดำ. (2558). การจัดการสารสนเทศ การสื่อสารและเทคโนโลยีสำหรับการเรียนรู้ในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เพชรบูรณ์ เขต 3. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 5(3), 221-232.
- Krejcie, R. V. and Morgan, D. W. (1970). *Determinining Sample Size for Research Activities. Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610
- Shao, Y., Liu, W. & Ji, M. (2019). Education quality in special education transfer payments to low-income groups. *Revista de Cercetare si Interventie Sociala*, 65, 163-186.

การกำหนดรู้เวทนาตามหลักสติปัฏฐาน 4

Vedana Contemplation to Satipatthana 4

พระธีระวัฒน์ ฌานวโร (เฮงสกุล)

Phra Teerawat Jhānavaro (Hengsakul)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: phrateerawat203@gmail.com

Retrieved: February 12, 2024; Revised: April 4, 2024; Accepted: April 7, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการกำหนดรู้เวทนาตามหลักสติปัฏฐาน 4 เป็นการปฏิบัติวิปัสสนา สติปัฏฐาน 4 เพื่อการนำมาใช้เพ่งพิจารณาตามความเหมาะสมกับจริตของแต่ละบุคคล คือ การพิจารณาร่างกาย (กายานุปัสสนา) การพิจารณาความรู้สึก (เวทนานุปัสสนา) การพิจารณาจิต (จิตตานุปัสสนา) และการพิจารณาธรรม (ธรรมานุปัสสนา) ตามหลักของเวทนาในสติปัฏฐาน 4 หมายถึง อารมณ์ของสติปัฏฐาน เรียกว่า เวทนานุปัสสนา คือ เมื่อพิจารณาเวทนาจึงต้องพิจารณาที่เวทนา ไม่เผลอไปพิจารณากาย จิต หรือธรรมในขณะที่พิจารณาเวทนา ก็คือ การรู้เท่าทันต่อเวทนาที่เกิดขึ้น ก็เพื่อรู้แจ้งรู้เห็นความเป็นไปของ ไตรลักษณ์ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็น อนัตตา ไม่หลงไปตามกระแสอารมณ์เวทนา ย่อมทำลาย อภิชฌาโทมนัส ความโลภ โกรธ หลง กิเลส ตัณหา โดยมีสติ สัมปชัญญะเป็นตัวระลึกรู้ ตัดกระแสเวทนาที่เกิดขึ้นในจิต เพื่อให้เกิดปัญญา เป็นหนทางที่จะทำให้นุญชและสัตว์ทั้งหลายเข้าถึงความพ้นทุกข์อย่างสิ้นเชิง หรือถึงพระนิพพานได้ นั่นคือ การบรรลุดุธรรมต้องเป็น การบรรลุดุธรรมอันเกิดมาจากการเจริญสติปัฏฐานที่ถูกต้อง ดังนั้น หากปราศจากสติปัฏฐานแล้ว ก็ยากที่จะพ้นทุกข์ หรือเข้าถึงพระนิพพานได้

คำสำคัญ: การกำหนดรู้; เวทนา; หลักสติปัฏฐาน 4

Abstract

This explanatory article is to study the Vedana Contemplation of Satipatthana 4. It is a practice of Vipassanasana. The Satipatthana 4 drives are used to contemplate and consider the appropriateness of the mind of outsiders, namely the body of the body. (kāyānussana) listen to the various parts (vedanussanasana), the mental center (cittanussanasana), and the dharma center (kāyānussana). (Dhammanusanasana) according to the control of food in the four Satipatthana bases. The function of the Satipatthana base is called Vedanusanasana When considering the body, it must be considered that feeling is not necessary to consider the physical body, mind, or dhamma. While considering feeling, it is to be aware of the weight of nature. Therefore, to know and see the existence of the Trinity, it is not impermanent, suffering is non-self. Don't get lost. The current of dhanā emotions destroys greed, sorrow, greed, anger, and delusion of desire in the Stud of Consciousness as a deep reminder to cut off the dhanā current in the mind that will bring about wisdom as a result of humans and animals reaching

ignorance of suffering or to attain Nirvana in the matter of singing Dhamma, it must be the spiritual principles that come from practicing the correct mindfulness. This is why without having to be mindful of the foundations, you will be able to know suffering or reach Nirvana.

Keywords: Contemplation; Feeling; Four Foundations of Mindfulness

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงเวทนา ส่วนใหญ่มักเข้าใจว่า คือ ความความสงสาร ความเมตตา กรุณา หรือ ความรู้สึกหดหู่ ในขณะที่เราเห็นบุคคลที่ได้รับความทุกข์ หรือได้รับความเจ็บปวด เป็นต้น เมื่อเกิดผัสสะผ่านทางอายตนะภายใน 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ และภายนอก 5 คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ความรู้สึกนั้นๆ ซึ่งเป็นผลต่อเนื่องของเวทนาที่มีความรู้สึกเกิดขึ้น หลังจากเกิดการผัสสะ จึงทำให้เกิดการรับรู้เพราะมีวิญญาณเกิดขึ้นพร้อมผัสสะในการกระทบกันแต่ละครั้งจึงทำให้เกิดการเสวยอารมณ์อย่างไม่มีที่สิ้นสุด พระพุทธศาสนามีหลักชัยเป็นแนวทางเพื่อดับตัณหา อุปาทานขันธ์ 5 ที่เกิดขึ้น จากการเสวยอารมณ์เวทนา เมื่อผัสสะดับ เวทนาจึงดับ เมื่อเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ เมื่อตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เมื่ออุปาทานดับ ขาติ ขรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขโทมนัส อุปายาสดับ ทำให้แจ้งถึงที่สุดแห่งกองทุกข์โดยสิ้นเชิง ดังนั้น หนทางสายเดียวที่จะดับเวทนาโดยไม่เหลือเชื้ออีก นั่นคือ หนทางสายเอก ได้แก่ สติปัฏฐาน 4

สติปัฏฐาน 4 เป็นข้อปฏิบัติเพื่อรู้แจ้ง คือเข้าใจตามเป็นจริงของสิ่งทั้งปวงโดยไม่ถูกกิเลสครอบงำ สติปัฏฐานมี 4 ระดับ คือ 1) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การมีสติระลึกรู้กายเป็นฐาน ซึ่งภายในที่นี้หมายถึงประชุมหรือรวม นั่นคือธาตุ 4 ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟมาประชุมรวมกันเป็นร่างกาย ไม่มองกายด้วยความเป็นคน สัตว์ เรา เขา 2) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การมีสติระลึกรู้เวทนาเป็นฐาน ไม่มองเวทนาด้วยความเป็นคน สัตว์ เรา เขา คือไม่มองว่าเรากำลังทุกข์ หรือเรากำลังสุข หรือเราเฉยๆ แต่มองแยกเป็นนามธรรมอย่างหนึ่ง เห็นความเกิดดับเวทนาล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา 3) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การมีสติระลึกรู้จิตเป็นฐาน เป็นการนำจิตมาระลึกรู้เจตสิกหรือรู้จิตก็ได้ ไม่มองจิตด้วยความเป็นคน สัตว์ เรา เขา คือไม่มองว่าเรากำลังคิด เรากำลังโกรธ หรือเรากำลังเหม่อลอย แต่มองแยกเป็นนามธรรมอย่างหนึ่ง 4) ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การมีสติระลึกรู้สภาวะธรรมเป็นฐาน ทั้งรูปธรรมและนามธรรมล้วนมีความเกิดดับ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา

การเจริญสติเป็นการพัฒนาสติที่สามารถทำได้ทุกอิริยาบถ ทุกลมหายใจเข้าออก นั่นคือ การมีสติรับรู้ และจดจ่ออยู่กับสิ่งที่กำลังกระทำอยู่ หรือเรียกว่า การอยู่กับปัจจุบันขณะ การเจริญสติเป็นสิ่งสำคัญของการดำเนินชีวิต จิตสามารถพัฒนาได้ด้วยตัวของมันเองโดยสิ่งแรกที่ต้องทำ คือ การชำระจิตของตนให้ขาวสะอาดอยู่ตลอดเวลา และสม่ำเสมอ นำมาประยุกต์ใช้กับกิจกรรมในชีวิตประจำวัน ด้วยสติที่เฝ้าดูสภาวะต่าง ๆ ของกายและจิตของตนอย่างต่อเนื่องเป็นไปอย่างธรรมชาติ

ความหมายของเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน

พุทธทาสภิกขุ (2531) ได้กล่าวถึง เวทนา ไว้ในหนังสือ หลักพุทธธรรมไว้ว่า เวทนา หมายถึง ความรู้สึกที่เกิดขึ้น ถ้าเกิดความรู้สึกพอใจถูกใจ ก็เรียกว่า สุขเวทนา เวทนาที่เป็นสุข ถ้าไม่ถูกใจก็เรียกว่า ทุกขเวทนา คือ เวทนาที่เป็นทุกข์ ถ้าไม่อาจจะกล่าวได้ว่า สุขหรือทุกข์ก็มีชื่อว่า อทุกขมสุขเวทนา คือ ไม่ใช่สุข ไม่ใช่ทุกข์ เป็นสามเวทนาด้วยกัน ฉะนั้น เวทนาไม่ได้ แปลว่า ความสงสาร แต่คือความรู้สึกที่เกิดขึ้นแก่ใจ หลังจากมีการกระทบเวทนาเป็นคากกลาง ๆ ต้องประกอบกับคำอื่นเข้าข้างหน้า เป็นสุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา แล้วอันนี้แหละระวางให้ตี คือมันเนื่องมาจากอารมณ์ที่มากระทบแล้วส่งผลให้เกิดเวทนา คือ ความรู้สึกพอใจ หรือไม่พอใจ หรือ

ยังเป็นกลาง ๆ เราเรียกว่า เวทนา และอันนี้แหละ เป็นตัวการเป็นตัวปัญหายุ่งยาก เพราะว่าเวทนานี้ตามปกติแล้ว มันไม่หยุดอยู่เพียงแค่เวทนา มันปรุงแต่งให้เกิดตัณหา คือ ความทะยานอยากไปตามอำนาจของเวทนา จนเกิดเป็น อุปาทาน จนเป็นทุกข์ในที่สุด

สมทรง เอี่ยมจิตร (2552) ได้อธิบายถึง เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การพิจารณาเวทนา เมื่อเกิดความรู้สึกเป็นสุขให้รู้ชัดว่ากำลังมีความรู้สึกเป็นสุข เมื่อเกิดความรู้สึกทุกข์ก็ให้รู้ชัดว่ากำลังมีความรู้สึกเป็นทุกข์ เมื่อเกิดความรู้สึกไม่สุขไม่ทุกข์ก็ให้รู้ชัดว่าไม่สุขไม่ทุกข์

พระครูภาวนาภิธานทร (ฉัตรชัย อธิจิตโต) (2552) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ การพิจารณาเวทนาใน เวทนาภายในเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็นเวทนาภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งภายในและ ภายนอก เนื่อง ๆ มีความเพียร มีสติสัมปชัญญะ มีสติกำจัดอภิชฌาและโทมนัสความเสียใจได้ในโลก

พระมหาสมพงษ์ จิตจิตโต และคณะ (2552) ได้อธิบายถึง เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน หมายถึง การมีสติ ไม่ลืมนึกว่าเวทนา ทั้งสุข ทุกข์ อุเบกขา มีและไม่มีอาภิส ล้วนเป็นนามธรรมอย่างหนึ่งไม่มองกายด้วยความเป็นคน สัตว์ เรา เขา แต่มองแยกเป็นแค่นามธรรมที่อาศัยเหตุปัจจัยมากมายเกิดขึ้นเป็นวงจรปฏิจลสมุปบาทก็จะเห็นความ เกิดดับ และเห็นว่าเวทнал้วนไม่เที่ยงเป็นทุกข์และเป็นอนัตตาเวทนา

พระครูภาวนาวราลังการ (สมศักดิ์ โสรโท) (2553) ได้อธิบายถึง เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน หมายถึง ความรู้สึกหรือความสวຍอารมณ์ที่ปรากฏในขณะที่ปฏิบัติทั้งทางกายและจิตใจ เช่น ความรู้สึกสุขสบายหรือทุกข์ที่ ปรากฏขึ้นในทางร่างกาย ความรู้สึกเป็นสุขใจ ดีใจ ปลาบปลื้ม หรือทุกข์ทางใจ อึดอัด ขัดเคือง ไม่พอใจ ไม่สบายใจ

สรุปได้ว่าเวทนา เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นที่ใจแปรปรวนตามเหตุปัจจัย เวทนามีสามอย่าง คือ สุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา เมื่อใจมีการกระทบและเกิด การสวຍอารมณ์ หรือ การเสพรสของอารมณ์ เป็น ความรู้สึกต่อสิ่งที่มากระทบใจ ซึ่งจะเกิดขึ้นทุกครั้งที่มีการรับรู้ หากเป็นความสุข จะรู้สึกสบายถูกใจ ชื่นใจ แต่หาก เป็นความทุกข์ จะรู้สึกบีบคั้น เจ็บปวด หรือไม่มีความสุขที่ไม่สุขไม่ทุกข์ อย่างใดอย่างหนึ่ง

ความหมายของสติปัฏฐาน

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2539) ได้ให้ความหมายของสติไว้ว่า “สติเป็นโณ สติ ความตามระลึก ความหวนระลึกสติ กิริยาที่ระลึก ความระลึกความทรงจำ ความไม่เลือนลอย ความไม่หลงลืม สติ สตินทรีย์ สติ พลละ สัมมาสติ นี้เรียกว่า สติ” สติปัฏฐานแยกออกเป็น 2 คำ คือ (1) คำว่า สติ คือความระลึกได้ นึกได้ความไม่เผอเรอ การคุมใจไว้กับกิจ (อันเป็นปัจจุบัน) หรือคุมจิตไว้กับสิ่งที่เกี่ยวข้อง จาการที่ทำ คำที่พูดได้แม่นยำแล้ว (2) คำว่า ปุฏฐาน ซึ่งแปลว่า เข้าไปตั้งไว้ จึงแปลรวมกันว่า สติปัฏฐานคือธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสติ การปรากฏของสติ ข้อปฏิบัติ ที่มีสติเป็นประธาน การตั้งสติกำหนดพิจารณาเห็นสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นเท่าทันตามความเป็นจริง การมีสติกำกับดูสิ่ง ต่าง ๆ และความเป็นไปทั้งหลายให้รู้เห็นเท่าทันตามสภาวะของมัน ไม่ถูกครอบงำด้วยความยินดียินร้าย ที่ทำให้ มองเห็นเพี้ยนตามอำนาจกิเลส มี 4 อย่างคือ

(1) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน พิจารณาเห็นกายในกายภายในเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็นกายในกาย ภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็นกายในกายทั้งภายในและภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ มีความเพียรมีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสเสียได้ในโลก

(2) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาภายในเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็นเวทนาใน เวทนาภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งภายในและภายนอกเนื่อง ๆ อยู่มีความเพียรมี สัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสเสียได้ในโลก

(3) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน พิจารณาเห็นจิตในจิตภายในเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็นจิตในจิตภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็นจิตในจิตทั้งภายในและภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะมีสติ กำจัดอภิชฌา และโทมนัสเสียได้ในโลก

(4) อัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน พิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายในเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งภายในและภายนอกเนื่อง ๆ อยู่ มีความเพียรมีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสเสียได้ในโลก

สรุปได้ว่าสติปัฏฐาน 4 เป็นการฝึกสติโดยใช้สติเป็นตัวกำหนดตระลึกรู้สิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงโดยไม่ถูกครอบงำ ใช้ความตั้งมั่นในการระลึกรู้อารมณ์ที่เป็นฝ่ายดี ยับยั้งมิให้จิตตามไปในทางชั่ว หรือความระลึกรู้ที่รู้เท่าทันอารมณ์อันเป็นฝ่ายดี โดยเฉพาะอารมณ์อันเป็นที่ตั้งมั่นแห่งสติ 4 ประการ อันประกอบด้วย กาย เวทนา จิต ธรรม

ประเภทของเวทนาเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน

พระสุทธจริตรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (2558) ได้อธิบายว่าประเภทของเวทนานั้น มี 3 อย่างคือ

1) เวทนาภายใน นั้นถ้าจำแนกตามความรู้สึกที่เป็นอยู่มี 3 อย่างคือ 1. สุขเวทนา ความสบายปลอดโปร่งในจิตใจของตน 2. ทุกข์เวทนา ความทุกข์ ความเศร้าโศก ความหงุดหงิด ดวงจิตเหี่ยวแห้งไม่เบิกบาน 3. อุpekขาเวทนา ใจเป็นกลางวางเฉยอยู่ในระหว่างสุข ในระหว่างทุกข์ ที่ยังไม่เกิดขึ้นเวทนาทั้ง 3 อย่างนี้เรียก เวทนาภายใน

2) เวทนาภายนอก ส่วนเวทนาภายนอก นั้นก็มี 3 อย่างเหมือนกัน คือ 1. โสมนัสสเวทนา ความยินดีปรีดา ร่าเริงอยู่ในอารมณ์ภายนอก เป็นต้นว่า รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อัมมารมณ ที่เกิดจากอายตนะทั้ง 6 เป็นต้น เมื่อใจได้ถูกต้องติดมียินดีอยู่ในอารมณ์อันนั้น เรียกว่าโสมนัสสเวทนา 2. โทมนัสสเวทนา ความคับแค้นน้อยใจได้เกิดขึ้นจากอาการที่ได้ประจวบกับอารมณ์ภายนอก เป็นต้นว่า รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เป็นอาทิ เมื่อปรากฏแก่ตา หู จมูก ลิ้น เป็นต้นแล้ว สิ่งทั้งหลายเหล่านั้น ถ้าเป็นที่ไม่พอใจของตน เป็นสิ่งที่ไม่น่าปรารถนา จึงได้เกิดโทมนัสสเวทนาประการหนึ่ง 3. อุpekขาเวทนา คือ รูป เสียง กลิ่น รส เป็นอาทิทั้งหลายเหล่านั้น ได้ผ่านมากกระทบถูกต้องอายตนะภายใน ก็ได้ยินดียินร้าย ใจเป็นกลางวางเฉยอยู่ เรียกว่าอุpekขาเวทนา ที่เรียกว่าเวทนาภายนอก เพราะเหตุว่า เนื่องด้วยการเกิดจากอายตนะภายนอก

3) เวทนาในเวทนา เวทนาในเวทนา คือ การหมายเอาส่วนใดส่วนหนึ่งของเวทนาทั้งหลายที่กล่าวมานั้น คือ ไม่ต้องเลือก เป็นต้นว่ามีสุขปรากฏแก่ตนเมื่อไร ให้จิตพิจารณาอยู่ในเวทนาอันนั้น เช่นว่า มีสุขก็ให้ตั้งสติกำหนดตระลึกรู้ในที่นั้น ประคองสุขอันนั้นให้อยู่ในตน ประคองตนให้อยู่ในสุข อย่าให้คลาดเคลื่อนเปลี่ยนแปลงไปเป็นอื่น และอย่าให้ความปรารถนาใดๆ เกิดขึ้นในขณะจิตอันนั้น แล้วค่อยใช้อาตมปิ ความเพียรเพ่งพิจารณาดูความจริงของเขา สัมปชัญญะความรู้ดี ให้คอยสังเกตจิตใจให้รู้ตัวอยู่กับที่ อย่าให้กระแสนของสมุทัยเกิดขึ้น

บททวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดรู้เวทนาตามหลักสติปัฏฐาน 4

ทิพย์ธิดา ณ นคร และ พระมหาโสภณ วิจิตรธมโม (2562) ได้สรุปถึงสติปัฏฐาน 4 กับการพัฒนาตนในชีวิตประจำวัน ว่า การมีสติเข้าไปประลึกรู้ในสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเองโดยมีสติเป็นประธานหรือการตั้งสติเข้าไปพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นเท่าทันตามความเป็นจริงการมีสติกำกับดูสิ่งต่างๆและความเป็นไปทั้งหลายให้รู้เท่าทันตามสภาวะของสิ่งนั้น ๆ ไม่ถูกครอบงำด้วยความยินดียินร้ายที่ทำให้มองเห็นเพียงไปตามอำนาจกิเลสการเจริญสติโดยใช้หลักสติปัฏฐาน 4 นี้เป็นเครื่องชำระใจให้บริสุทธิ์ทำให้เราทั้งหลายเข้าใจคำว่ารูปนามและไตรลักษณ์ได้ดียิ่งขึ้นรู้จักวิธีดำเนินชีวิตที่ถูกต้องไม่หลงไม่มัวเมาและเป็นคนมีเมตตากรุณาไม่เบียดเบียนหรือเอาไรต์เอาเปรียบกัน

เป็นคนว่าง่ายสอนง่ายไม่มีมานะทึฐฐไม่ถือตัวมีกายวาจาใจบริสุทธิ์และสามารถควบคุมตัวเองได้ในทุกสถานการณ์ ทำให้เราอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

พระปริดา อภิวิโร (บัวสด) (2550) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “ศึกษาทุกข์เวทนาเพื่อการบรรลุธรรมตามแนว เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน” สรุปว่า ทุกขเวทนา คือ การรับรู้อารมณ์ที่เป็นทุกข์ของจิต เวทนาเป็นเจตสิกอย่างหนึ่งของจิต ทุกขเวทนาเกิดจากอกุศลวิปากจิต เวทนามี 3 ประเภทคือ สุข ทุกข์ และอุเบกขาเวทนา ทุกขเวทนายังจัด เข้าในไตรลักษณ์คือ ทุกขตา เพราะถูกการเกิดขึ้นและการดับสลายไปบิปปันอยู่ตลอดเวลาคงอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ ต้องเปลี่ยน ต้องหมดสภาพไป ทุกข์ในอริยสัจ บ่งบอกถึง ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย เป็นต้น เป็น ทุกข์ โดยรวมคือความยึดมั่นถือมั่นในชั้น 5 เป็นทุกข์ และทุกข์ในปัจจุสมุปบาท คือกระบวนการสืบทอดเหตุ ปัจจัยปัจจุสมุปบาทของธรรม 12 ฝ่ายอนุโลมซึ่งหมายถึง เพราะอวิชชาเป็นปัจจัยสังขารจึงมี เพราะสังขารเป็น ปัจจัยวิญญาณจึงมี เพราะชาติเป็นปัจจัยชรา มรณะ โสกะ ปริเหวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสจึงมี ความทุกข์เกิดขึ้น เพราะอาศัยเหตุปัจจัยเหล่านี้ การดับทุกข์ที่เกิดจากอวิชชาต้องเจริญสติปัฏฐานเพื่อให้มีปัญญารู้เห็นความเป็นไตร ลักษณ์ในการเจริญวิปัสสนาภาวนา ผู้ปฏิบัติวิปัสสนา ภาวนาให้เห็นสมมติจนสงบจากสิ่งรบกวนจากภายนอก ให้จิต เป็นขนิภหรืออุچارสมาธิแล้ว กำหนดรู้ทุกขเวทนาซึ่งจัดเป็นส่วนหนึ่งของเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน อาการ ความรู้สึกเป็นทุกข์จะปรากฏแก่ผู้ปฏิบัติแรงมากในช่วงแรก ๆ หากผู้ปฏิบัติมิได้ใช้โยนิโสมนสิการและไม่มี กัลยาณมิตรคอยให้การแนะนำ อย่างถูกต้องแล้วก็จะท ทำให้ผู้ปฏิบัติล้มเลิกทำความเพียรได้ หากมีการ กำหนดรู้ สภาวะทุกข์ทั้งหมดที่ก ลังเกิดขึ้นในขณะที่ปัจจุบันด้วยสติสัมปชัญญะ ไม่หยุดและต่อเนื่อง อาการของทุกขตาซึ่งเป็น หนึ่งในไตรลักษณ์จะปรากฏชัดเจนทำให้จิตของผู้ปฏิบัติหาทางปล่อยวางและเข้าสู่ล าดับของวิปัสสนาญาณ โดยอัปนิทติวิโมกข์ ด้วยความสมบูรณ์ของพละ และ อินทรีย์ มีความเพียรไม่หยุดจิตจะสามารถบรรลุลำดับ วิปัสสนาญาณต่าง ๆ จนถึงมรรคผล นิพพาน เป็นเหตุให้จิตหลุดพ้นจากความทุกข์ที่เกิดจากอุปาทานชั้นเพราะ การกำหนดรู้ทุกขเวทนาเป็นอารมณ์ของการเจริญวิปัสสนาในเบื้องต้น

ชนาการ ศาสตรสกุล และชาลีณี ห่วงมิตร (2566) ได้สรุปถึงเรื่อง “การบริหารจิตและการเจริญสติวิปัสสนา กรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 กับการบริหารจัดการศึกษายุคใหม่ ในสถานการณ์ Covid-19” ว่า ผู้บริหาร สถานศึกษา ที่ต้องบริหารจัดการศึกษาภายใต้รูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างใหม่ที่แตกต่างจากอดีต อันเนื่องจากมี บางสิ่งมากระทบ จนแบบแผนและแนวทางในการปฏิบัติที่คนในสังคมคุ้นเคยอย่างเป็นปกติและเคยคาดหวัง ล่วงหน้าได้ ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีใหม่ เช่น การเว้นระยะห่างทางสังคม การใส่แมส การไม่ไปอยู่ที่เสี่ยงต่อการ แพร่กระจายของเชื้อโรคโควิด-19 สายพันธุ์ใหม่ เดลตาและสายพันธุ์โอมิครอน ฯลฯ เป็นต้น ผู้บริหารจึงต้องมีการ บริหารจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความปกติใหม่โดยมีแนวทางในการบริหาร ได้แก่ การเตรียมความพร้อมในการ เรียนการสอนออนไลน์ ทั้งในด้านอุปกรณ์และเทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน การออกแบบหลักสูตร โดย คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนในแต่ละคน การบริหารจัดการกิจกรรมในโรงเรียนของครูและบุคลากรทางการ ศึกษาให้ประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนรู้ มีการหารือและวางแผนร่วมกันของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในทุก ภาคส่วน ตั้งแต่ผู้กำหนดนโยบาย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้ประกอบการในภาค ธุรกิจและ ภาคประชาสังคม พ่อแม่ ผู้ปกครอง รวมถึงการเตรียมความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจของครูและนักเรียน โดยเฉพาะปัญหาทางด้านสุขภาพจิต ดังนั้นการบริหารจิตและการเจริญสติในชีวิตประจำวัน จึงกลายมาเป็นสิ่งที่มี ความสำคัญ สำหรับคนในยุคสมัยปัจจุบันดังนั้น จึงเริ่มมีความสนใจที่จะศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพิ่ม มากขึ้น เพื่อใช้เป็นโอสตรศึกษาความทุกข์กาย ทุกข์ใจของตนเอง โดยเฉพาะการเจริญสติปัฏฐาน 4 ตามหลักมหาสติ ปุฏฐานสูตร ที่ยอมรับกันทั่วโลกว่าสามารถพัฒนาสติปัญญาและแก้ปัญหาทางด้านจิตใจของผู้คนในสังคม

พระมหาวิศักดิ์ ชาตสุโก (เชยชมศรี) และพระณัฐวุฒิ พันทะล พระมหาบุญธรรม บุญธโม (ธูปจันทร์) (2565) ได้สรุปถึงเรื่อง “เวทนานุปัสสนาตามแนวสติปัฏฐานสูตรในพุทธปรัชญาเถรวาท” ว่า เวทนานุปัสสนา คือ

การมีสติเข้าไปประสิทธิ์รู้ในสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเอง โดยมีสติเป็นประธานหรือการตั้งสติเข้าไปพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นเท่าทันตามความเป็นจริงของสิ่งนั้น ๆ ไม่ถูกครอบงำด้วยความยินดียินร้ายตามอำนาจของกิเลส โดยการตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนา คือ ความรู้สึกเป็นสุขเป็นทุกข์หรือเฉย ๆ เมื่อคราวได้เห็นรูป ได้ยินเสียง ได้ดมกลิ่น ได้ลิ้มรส ได้ถูกต้องสัมผัส และด้วยการได้นึกถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เคยสัมผัสมาแล้วทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย โดยพิจารณาให้เห็นเป็นแต่เพียงความรู้สึกไม่ใช่สิ่งที่เที่ยงแท้ยั่งยืนไม่ใช่ตัวตนของเรา

อัญชลี จตุรานน (2557) ได้ทำการวิจัยวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาความรู้และความเข้าใจในการปฏิบัติ วิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 ของผู้ปฏิบัติธรรมชาวต่างชาติ” สรุปได้ว่าวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 คือ หนทางปฏิบัติเพื่อการชำระจิตให้บริสุทธิ์ โดยการตั้งสติกำหนดรู้สิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง โดยตามระลึกรู้ กาย เวทนา จิต และ ธรรม มีประโยชน์คือร่างกายและจิตใจแข็งแรงขึ้น ได้ไปสู่ภพภูมิที่ดีขึ้น และเข้าถึงพระนิพพานได้ในที่สุดวัดไร่เปิง (ตโปทาราม) มีการอบรมการปฏิบัติในแนวทางการกำหนดพองหนอ – ยุบหนอ โดยเริ่มจากการกราบสติปัฏฐาน จากนั้นจึงเดินจงกรม สลับกับการนั่งสมาธิกำหนดอาการ “พองหนอ ยุบหนอ” นอกจากนี้ยังให้กำหนดอิริยาบถย่อยระหว่างวัน เพื่อให้เกิดปัญญาเห็นพระไตรลักษณ์ในที่สุดผู้ปฏิบัติธรรมชาวต่างชาติมีความรู้และความเข้าใจในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 ในระดับดี ผลการประเมินของกลุ่มตัวอย่างจากการสัมภาษณ์ สอดคล้องกับผลบันทึกจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมซึ่งแสดงผลว่า กลุ่มตัวอย่างมีความตั้งใจในการปฏิบัติ เคารพกฎระเบียบของทางวัด และปฏิบัติได้ถูกต้องตามที่ได้รับการอบรมมา

พระถวัลย์ โชติโย (หาญไชยชนะ) (2551) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “การศึกษาการเจริญสติปัฏฐาน 4 ตามแนวทางการเคลื่อนไหวของหลวงพ่อดำเขียน สุวณฺโณ วัดป่าสุคะโต อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ” พบว่า ประวัติชีวิตและผลงานของหลวงพ่อดำเขียน สุวณฺโณ ท่านเป็นชาวจังหวัดขอนแก่น หลังจากอุปสมบทแล้วท่านได้ศึกษา วิปัสสนากัมมัฏฐานในสายหลวงพ่อดำเขียน ท่านเป็นเจ้าของาวาสวัดป่าสุคะโต และเป็นเจ้าคณะตำบลหนองขาม อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ ท่านเป็นพระนักพัฒนาที่มีความรู้ความสามารถ ในด้านการบริการกิจสงฆ์ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษาด้านสังคมสงเคราะห์ และท่านยังเป็นพระวิปัสสนาจารย์การเจริญสติปัฏฐาน 4 แนวทางการเคลื่อนไหวของหลวงพ่อดำเขียน สุวณฺโณ คือ การกำหนดสติให้ระลึกอยู่ในกายานุปัสสนา เวทนานุปัสสนา จิตตานุปัสสนา และธรรมานุปัสสนา โดยการฝึกสมาธิด้วยวิธีแบบเคลื่อนไหวมือ 14 ท่า คือ ทำการเคลื่อนไหวมือไปมา 14 ท่าพร้อมกับการกำหนดสติไว้ที่การเคลื่อนไหวของมือผลของการเจริญสติปัฏฐาน 4 ตามแนวทางของหลวงพ่อดำเขียน สุวณฺโณ ที่มีผลต่อการดำรงชีวิตประจำวัน คือ 1) ทำให้เกิดสมาธิได้เร็วและสามารถลดความโลภ ความโกรธ ความหลงได้ง่าย 2) การฝึกสมาธิแบบเคลื่อนไหว ทำให้ร่างกายได้ผ่อนคลายความปวดเมื่อยตามร่างกาย และสามารถลดความเครียด 3) ทำให้ผู้ฝึกปฏิบัติสมาธิสามารถควบคุมอารมณ์และตัดสินใจด้วยเหตุผล

พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ (ประมวน พานิช) (2553) ได้ทำการวิจัยวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษา วิเคราะห์พุทธญาณวิทยาในสติปัฏฐาน 4” พบว่า 1) พุทธญาณวิทยา เป็นทฤษฎีความรู้ในพระพุทธศาสนาที่จำแนกความรู้เป็น 3 ประเภท

1) จินตามยปัญญา ปัญญาที่เกิดแต่การคิดไตร่ตรองหาเหตุผล (โยนิโสมนสิการ) 2) สุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการเรียนรู้จากภายนอก หรือจากกัลยาณมิตร (ปรโตโฆสะ) และ 3) ภาวนามยปัญญา ปัญญาที่เกิดจากกระบวนการของปัญญาทั้งสองแล้วลงมือปฏิบัติพัฒนาเพิ่มพูนให้มากขึ้น และนอกจากนี้พุทธญาณวิทยายังได้จำแนกความรู้เป็น 2 ลักษณะคือ 1) ความรู้ในรูปแบบของสมมติสัจจะคือความจริงที่ชาวโลกสมมติขึ้นมาใช้ในกลุ่ม 2) ความรู้แบบปรมาตมสัจจะคือความรู้ที่รู้ตามความเป็นจริงของธรรมชาติที่เกิดขึ้นและดับไป

2) สติปัฏฐาน 4 เป็นฐานที่ตั้งของสติหรือการมีสติเป็นตัวรู้เข้าไปกำหนดพิจารณาภาวะที่ปรากฏขึ้นทางกาย เวทนา จิต และธรรม เป็นสภาวะธรรมที่เป็นไปตามกฎธรรมชาติที่เกิดขึ้นโดยมีสติเป็นตัวกำหนดรู้เป็นเครื่องพิจารณาเพื่อให้รู้เท่าทันต่อการเกิดขึ้นและความเป็นไปของสรรพสิ่ง

3) พุทธญาณวิทยาในสติปัฏฐาน เป็นความรู้ที่เกิดจากกระบวนการสัมพันธ์ระหว่างอายตนะภายใน และภายนอกที่กระทบกันจึงเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากสุตมยปัญญา จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญาซึ่งปัญญาทั้ง 3 นี้มีความสืบเนื่องสัมพันธ์กัน และองค์ความรู้ทั้ง 3 นี้จึงเป็นองค์ความรู้ในการกำหนดรู้สติปัฏฐาน 4 คือ 1) การกำหนดรู้สภาวะที่เกิดขึ้นทางกาย 2) การกำหนดรู้สภาวะที่เกิดขึ้นทางเวทนา 3) การกำหนดรู้สภาวะที่เกิดขึ้นทางจิต และ 4) การกำหนดรู้สภาวะที่เกิดขึ้นจากการพิจารณาธรรม

สรุปได้ว่า การกำหนดรู้เวทนาตามหลักสติปัฏฐาน 4 คือ การตั้งสติกำหนดรู้สิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง โดยตามระลึกรู้ กาย เวทนา จิต และ ธรรม โดยเริ่มจากสติปัฏฐาน จากนั้นจึงทำการเดินจงกรม สลับกับการนั่งสมาธิโดยใช้สติเป็นตัวกำหนดรู้ และเป็นเครื่องพิจารณาสภาวะที่เกิดขึ้น

สรุป

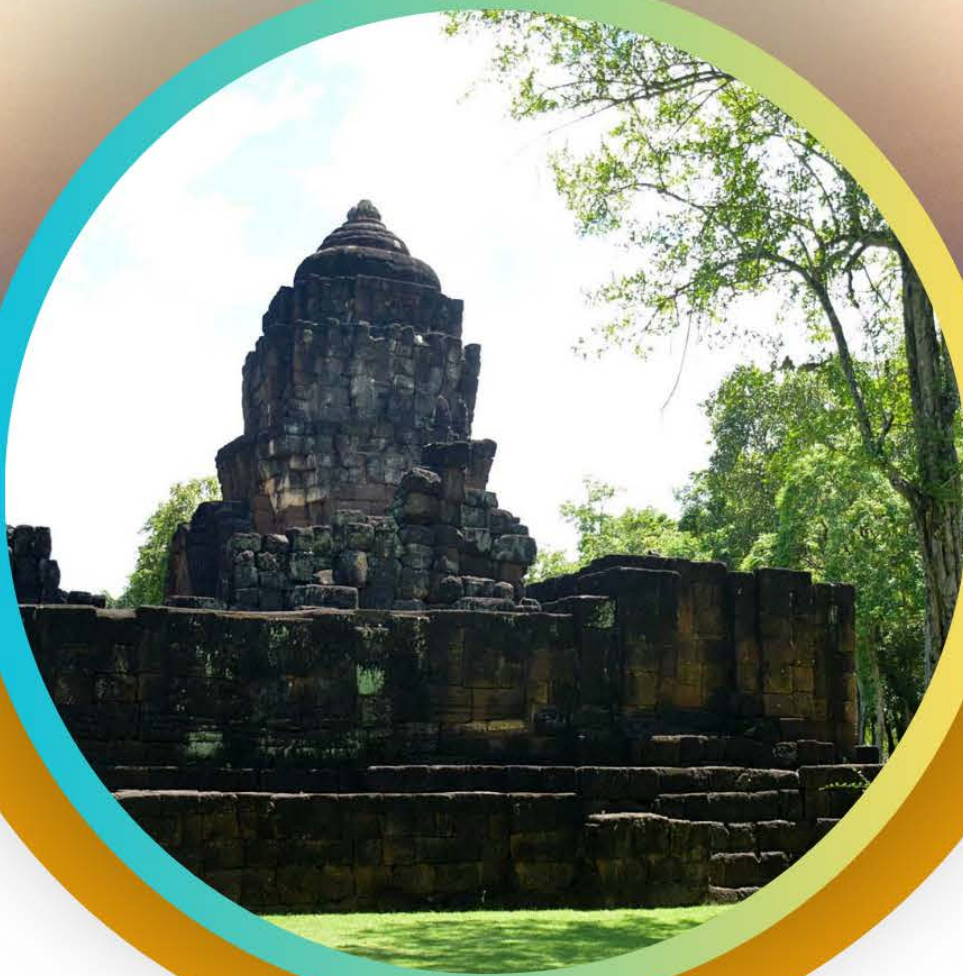
การกำหนดรู้เวทนาตามหลักสติปัฏฐาน 4 คือ การมีสติเข้าไประลึกในสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตนเอง โดยมีสติเป็นประธานหรือการตั้งสติเข้าไปพิจารณา ให้รู้เท่าทันตามความเป็นจริงของสิ่งนั้น ๆ ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ไม่ถูกครอบงำตามกิเลส โดยใช้สติในการกำหนดเพื่อพิจารณาเวทนาได้ถูกต้อง เป็นการพิจารณาสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ให้เห็นเป็นแต่เพียงความรู้สึกไม่ใช่สิ่งที่เป็นตัวตนเรา การรับรู้ทุกขเวทนา คือ การรับรู้อารมณ์ที่เป็นทุกข์ของจิต เวทนามี 3 ประเภทคือ สุข ทุกข์ และอุเบกขาเวทนา ทุกขเวทนายังจัดเข้าในไตรลักษณ์คือ ทุกขตา เพราะถูกการเกิดขึ้นและการดับสลายไปบิบบันอยู่ตลอดเวลาคงอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ ต้องเปลี่ยน ต้องหมดสภาพไป ทุกข์ในอริยสัจ บ่งบอกถึง ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย เป็นต้น เป็นทุกข์ นั่นคือความยึดมั่นถือมั่นในขั้น 5 เป็นทุกข์

เอกสารอ้างอิง

- ชนาการ ศาสตรสกุล และชาลีณี ห่วงมิตร. (2566). การบริหารจัดการและการเจริญสติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 กับการบริหารจัดการศึกษายุคใหม่ ในสถานการณ์ Covid-19. *วารสาร มจร บาลีศึกษายุทธ โสภปริทรรศน์*, 9(1), 165-166.
- ทิพย์ธิดา ณ นคร และพระมหาโสภณ วิจิตตธมโม. (2562). สติปัฏฐาน 4 กับการพัฒนาตนในชีวิตประจำวัน. *วารสารพุทธจิตวิทยา*, 4(1), 116.
- พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ (ประมวน พานิช). (2553). *การศึกษาวิเคราะห์พุทธญาณวิทยาในสติปัฏฐาน 4* (ดุชนิพนธ์พุทธศาสนดุชนิพนธ์บัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูภาวนาวราลังการ (สมศักดิ์ โสรโท). (2563). *การตามกำหนดรู้เวทนา (เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน)*. สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2567, จาก <https://www.watbhaddanta.com>
- พระถวัลย์ โชติโย (หาญไชนะ). (2551). *การศึกษาการเจริญสติปัฏฐาน 4 ตามแนวทางการเคลื่อนไหวของหลวงปู่คำเขียน สุวณฺโณ วัดป่าสุคโต อำเภอแก่งคร้อ จังหวัดชัยภูมิ* (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระปริดา อภิวิโร (บัวสด). (2550). *ศึกษาทุกขเวทนาเพื่อการบรรลุมรรคตามแนวเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน* (สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวิศักดิ์ ชาตสุโก (เชยชมศรี) และพระณัฐวุฒิ พันทะลี. (2565). เวทนานุปัสสนาตามแนวสติปัฏฐานสูตรในพุทธปรัชญาเถรวาท. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มจร วิทยาเขตอีสาน*, 3(1), 55.
- พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีร์เมธาจารย์ (ลี ธรรมธโร). (2558). *ธรรมปฏิบัติ : สติปัฏฐาน 4* (ตอน 2) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 ธันวาคม 2567, จาก <https://mgronline.com/dhamma/detail/>

- พุทธทาสภิกขุ. (2531). *สมาธิวิปัสสนาธรรมชาติ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เลียงเชียง.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อัญชลี จตุรานน. (2557). *ศึกษาความรู้และความเข้าใจในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 ของผู้ปฏิบัติธรรมชาวต่างชาติ (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วารสาร มจร กาญจนปริทรรศน์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีไพบูลย์
บ้านห้วยสะพาน 368 หมู่ 12 ตำบลหนองโรง อำเภอมโนรมย์ จังหวัดกาญจนบุรี 71140

 <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/Kanchana-editor/index>

 08-2936-9166

 kanchanaJournal@gmail.com